

EKENEK

HAYAL / ESTETİK / EMEK

Cin Ali'nin İzinde OKUMA KÜLTÜRÜMÜZ

SAYI

11

Bedriye Korkankorkmaz
Çiğdem Çiçek Akay
Engin Kükrer
Erdal Atıcı
Eren Koçdemir
Evin Okçuoğlu
Fatma Aras
Furkan Çirkin

Gökçen Düzkaya
Gültekin Emre
Günay Güner
Hasan Çelikkol
Hilal Bal
Hürriyet Yaşar
İbrahim Eryiğit
Kaan Eminoğlu

Metin Akbulut
Nevin Apaydın
Oğuz Ertürk
Orhan Boran
Ömer Ciriç
Pınar Ekinci
Rıdvan Yıldız
Senem Gökel

Soner Kaya
Şenay Koca
Vesnel Çolak
Zekeriya Çavuşoğlu

Cin Ali | VAKFI

KIŞ 2025 - 2026 - SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ

Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası (Eğitim-İş)

Ekenek Sanat ve Edebiyat Dergisi

ISSN: 3062-147X

Eğitim-İş Yayınları, Ankara

Aralık 2025

SAYI: 11

Eğitim-İş Adına Sahibi: Kadem Özbay / Genel Başkan

Yazı İşleri Müdürü: Hüseyin Selçuk / Genel Basın-Yayın Sekreteri

Editör: Kaan Eminoğlu

Yayın Kurulu: Hüseyin Selçuk, Aslı Çökenoğlu, Kaan Eminoğlu, Samet Demiryürek

Danışma Kurulu: Seher Ergin, Doğan Dağdelen, Bülent Metin, Yeliz Toy, Veli Fırat Şimşek

Dizgi: Samet Demiryürek

Baskı: Epa Mat Basın Yayın Promosyon San. Tic. Ltd. Şti.

Yönetim Adresi: Ataç 2 Sokak 43/4 Kızılay-Ankara 0312 434 12 06

Ekenek İletişim: 0554 472 23 23

Ekenekdergi@gmail.com

Instagram: [instagram.com/ekenedergi](https://www.instagram.com/ekenedergi)

X: x.com/ekenedergi

Bu dergi Eğitim-İş tarafından T.C. yasalarına uygun olarak üç ayda bir yayımlanır.

Ekenek dergisinin yayın hakkı Eğitim-İş'e aittir. Dergide yayımlanan yazıların ve görsellerin yasal sorumluluğu yazar ve çizerlere aittir. Ekenek dergisinde yayımlanan yazılardan kaynak göstermek koşuluyla alıntı yapmak serbesttir. Yayın Kurulu dergiye girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir. Ekenek ücretsizdir.

EKENEK

İçindekiler

- 3 **Ön Söz** / Kadem Özbay
- 4 **Yepyeni Bir Ekenek**/ Hüseyin Selçuk
- 5 **Editörden** / Kaan Eminoğlu
- 6 **Dosya: Cin Ali'nin Peşinde Okuma Kültürümüz**
- 6 **Cin Ali ile Birlikte** / Nevin Apaydın
- 10 **Cin Ali'nin Evi: Gülen Yüzler ve Unutulmaz Anlar** / Çiğdem Çiçek Akay
- 12 **Cin Ali ve Okuma Öğretimi** / Günay Güner
- 14 **Çember** / Pınar Ekinci
- 17 **Cin Ali'nin Topacında Yalpayan Türkiye** / Engin Kükrer
- 19 **Cin Ali'nin Dünyasında Öğrendik Yaşamı** / Şenay Koca
- 23 **Tevfik Fikret** / Hilal Bal
- 26 **Nâzım Hikmet'in "Sevdalı Bulut" Masalında
Diyalektik Ögelerin Varlığı** / Gökçen Düzakaya
- 30 **Susturulmuş Bir Gölgenin Tehlikeli Notları** / Hasan Çelikkol
- 31 **Ölü İnsanların Hatıra Defteri** / Erdal Atıcı
- 32 **Köy Uzaksa Biz Yakınız - Urfa Yolculuğu** / Fatma Aras
- 34 **Şokta Bir Halk Culusiye Bekliyor** / Soner Kaya
- 36 **Kendini Oyan Taş** / Rıdvan Yıldız
- 36 **21. Yüzyılda Hayatımız** / Furkan Çirkin
- 37 **Dondurma** / İlyas Doğan
- 38 **İrfan Hoca** / İrfan Okçuoğlu
- 40 **Ölümsüz** / Veysel Çolak
- 41 **Okuma Güncesi** / Hürriyet Yaşar
- 43 **Anadolu'nun Hafızası** / Bedriye Korkankorkmaz
- 44 **"Anne"** / Orhan Boran
- 45 **Matematik Felsefesi = Şiir Poetikası** / İbrahim Eryiğit
- 48 **Analogun Son Şarkısı** / Metin Akbulut
- 50 **Gölgenin Yürüyüşü** / Senem Gökel
- 51 **Şiir Günlüğü** / Gültekin Emre
- 54 **Yağmur** / Ömer Ciriz
- 55 **Kaan Eminoğlu** / Zekeriya Çavuşoğlu
- 58 **Ekenek Kitap Rafı**
- 60 **Oğuz Ertürk'le Söyleşi** / Eren Koçdemir

Eğitimiş

Ön Söz

Sevgili okurlar,

Eğitim-İş'in kültür, sanat ve edebiyat alanındaki fikir toprağı *Ekenek* dergimizin yeni sayısı ile merhaba!

Bu sayımızın dosya konusunu, belki de hepimizin ortak çocukluk arkadaşı, okuma-yazma serüvenimizin ilk yoldaşı *Cin Ali* olarak belirledik. Bu, nostaljik bir tercih değil; Cumhuriyet'in aydınlanmacı eğitim felsefesini yeniden hatırlama ve hatırlatma çabasıdır.

Cin Ali, yalnızca kuşakların hafızasında yer etmiş bir çocuk kitabı değil; Cumhuriyet'in aydınlanmacı eğitim anlayışının en sade, en sahici ürünlerinden birisidir. *Cin Ali*'nin yaratıcısı olan **Rasim Kaygusuz**'un Köy Enstitüsü mezunu olması asla tesadüf değildir. Cumhuriyet aydınlanmasının kalesi olan Köy Enstitüleri, eğitimi yaşamdan koparmayan, öğrenmeyi oyunla, emekle ve kolektif bilinçle kuran bir Cumhuriyet projesiydi.

Basit çizgilerle, kısa cümlelerle, derin bir pedagojik bilinçle kurulan bu dünyada amaç yalnızca okumayı öğretmek değil; yaşamı tanımak, paylaşmayı öğrenmek ve düşünmeye cesaret etmektir. *Cin Ali*, bu ilercici anlayışın Anadolu'nun her köşesindeki çocuğa uzanan elidir.

Bugün ise Cumhuriyet'in aydınlanmacı eğitim felsefesi bilinçli ve çok yönlü bir saldırı altındadır. Eğitim sistemi tarikatların ve cemaatlerin hareket alanına açılmakta; laik, bilimsel ve kamusal eğitim bilinçli biçimde tasfiye edilmektedir. Çocukların zihni; aklın, eleştirinin ve özgür düşüncenin yerine dinî dogmalarla doldurulmaktadır. Cumhuriyet'in aydınlanma değerlerine yürekte bağlı öğretmenler, bu tablonun karşısındaki en büyük engel oldukları için bilinçli şekilde itibarsızlaştırılmaktadır. Karşımızdaki tablo, açıkça sınıfsal ve siyasi bir tercihin sonucudur.

Bu ideolojik kuşatma, piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen bir sömürtü düzeniyle tamamlanmaktadır. Eğitim sistemi sermayenin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücünü üretme mekanizmasına dönüştürülmekte; çocuklarımız MESEM'ler aracılığıyla okul sıralarından koparılmakta, pedagojik gelişimleri hiçe sayılarak güvencesiz, denetimsiz ve sömürüye açık bir rejime mahkûm edilmektedir. Çocuk işçiliği "mesleki eğitim" adı altında meşrulaştırılmakta, yoksul halk çocuklarına reva görülen bu düzen piyasanın çıkarları doğrultusunda kutsanmaktadır.

Eğitim-İş olarak bizler; vermekte olduğumuz laik, bilimsel, çağdaş, kamusal, parasız ve karma eğitim mücadelemizle **Rasim Kaygusuzların Köy Enstitülerinde yaktığı aydınlanma meşalesini geleceğe taşımaya devam ediyoruz.** Çünkü biliyoruz ki çocuklara verilen eğitim, Cumhuriyetimizin geleceğini belirleyecektir.

Bu sayımızda emeği geçen tüm yazar, çizer ve katkı sunan dostlarımıza teşekkür ediyorum.

Ekenek'e düşen tohumların, aydınlık yarınlara filizlenmesi dileğiyle...

Kadem Özbay

Eğitim-İş Genel Başkanı

Yepyeni Bir Ekenek

Sevgili okurlar,

Ekenek dergisinin 11. sayısında sizlerle yeniden buluşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bu sayımızı, ülkemizin okuma serüveninde bir dönüm noktası olan Cin Ali kitaplarının izinde “okuma kültürümüz” dosya konusuna ayırdık. Çünkü Cin Ali yalnızca basit çizgilerle canlandırılmış bir karakter değil; Türkiye’de milyonlarca çocuğun okuma ile kurduğu ilk bağıın adı, ilk heyecanın, ilk merakın sembolüdür.

Bugün eğitimde, kültürde ve toplumsal yaşamda karşı karşıya kaldığımız pek çok sorunun kökeninde, bireylerin okuma alışkanlığı ile kurduğu ilişkinin zayıflığı yatıyor. Oysa okuma yalnızca bir beceri değil; dünyayı kavrama, sorgulama, eleştirel düşünme ve özgürleşme yolculuğunun temel adımıdır. Biz eğitim emekçilerinin en büyük sorumluluklarından birisi de çocuklarımızı bu yolculukla buluşturabilmektir.

Bu nedenle Cin Ali’nin bıraktığı iz aslında hepimizin meslek yaşantısına ayna tutuyor. Eğitim tarihimizin en mütevazı ama en etkili kahramanlarından biri olan bu karakterin, üzerinden yıllar geçse de hâlâ tartışılıyor olması, okuma kültürüne dair sorularımızın devam ettiğini gösteriyor.

Bugün Cin Ali’nin basit görünen çizgileri, okuma kültürünün toplumsal bir mesele olduğunu bize yeniden hatırlatıyor.

Bu sayımızda, uzmanlardan yazarlara, öğretmenlerden öğrencilerine kadar geniş bir yelpazede okuma kültürünü, eğitim politikalarını, geçmişten bugüne değişen öğrenme biçimlerini ve Cin Ali’nin toplumsal belleğimizdeki yerini ele alıyoruz. Amacımız nostalji yaratmak değil; ülkemizin okuma alışkanlıklarını daha güçlü, daha nitelikli ve daha sürdürülebilir bir noktaya taşımanın yollarını bulmaya çalışmaktır.

Eğitim-İş olarak, aydınlanmanın ve çağdaşlaşmanın yolunun nitelikli eğitimden, nitelikli eğitimin yolunun ise güçlü bir okuma kültüründen geçtiğine inanıyoruz. Ekenek’in bu sayısının, tüm eğitim emekçilerine, ebeveynlere ve öğrencilerimize yeni bir bakış açısı ve yeni bir heyecan kazandırmasını diliyorum.

Okumanın ışığı yolumuzu aydınlatmaya devam etsin.

Sevgi ve dayanışmayla...

Hüseyin Selçuk

Eğitim-İş Genel Basın-Yayın
ve Uluslararası İlişkiler Sekreteri

Editörden

Umberto Eco, Kitaplar Hayatı Uzatır başlıklı yazısında şöyle der: “Okumayan bir kişi 70 yaşına geldiğinde bir hayatı olur. Kendi hayatı. Okuyan bir kişi ise 5000 yaşında olur. Öldüğümüzde Sezar’la Rubikon’u geçtiğimizi, Napoleon’la Waterloo’da savaştığımızı, Gülliver’le yolculuklar yaptığımızı, cücelerle ve devlerle karşılaştığımızı hatırlayacağız. Bu, ölümsüzlüğün küçük bir telafisidir.” Eco’ya itiraz etmek zordur, yine de kitaplar yaşamı uzatır mı emin değilim ancak kitapların yaşantıları çoğalttıklarına itiraz edemem. Kitaplar dar zamanları genişleten, sadece geleceği değil geçmişi büyüten bir anlam dünyası yaratır. Geçmiş, anılar ve o anıları anlamlandıran duygu büyüteçleriyle değerlendirilir. Bu duygu büyüteçleri bir kitap da olabilir, tozlu raflarda unutulmuş bir oyuncak da. Bu yüzden antikalar pahalıdır, efemeraler açık artırmalarda satılır, önüne “tarihi” etiketi konan her şey değer kazanır. Çünkü geçmiş bize yolculuğumuzun ne kadar kıymetli olduğunu hatırlatır.

Evet; yaşam bir yolculuktur, edebiyatsa yaşamda bir yolculuk. Ne kadar karmaşık gözüke de o kadar açık. İnsanız ve doğma büyüme ölümlüyüz. Doğumdan ölüme olan yolculuğumuzu anlamlandırmak için didinip duruyoruz. Durup düşünmeye vakit bulabildiğimiz anlarda geçmişe, daha doğrusu geçmişteki güzelliklere bakıyoruz. Bakışın güzelliği mi yoksa bakılanın güzelliği mi baskın geliyor bilinmez ama geçmiş hep güzel görünüyor. Hafıza tüm çirkinlikleri ayıklıyor sanki.

Geçmişteki kendimden ve geçmişte yaşadığım kentimden (anakaram, Ankara’dan) bahsetmek gerekirse 90’lar bir mutluluk hüzmeleri gibi beliriyor gözlerimde. Saklambaç, birdir bir, yakan top, körebe, istop, yerden yüksek, sek sek ... bir çırpıda sayabildiğim çocuk oyunları. Horoz şekeri, tasolar, futbolcu kartları, mahalle maçları, paten, kayak, atari salonları aklıma gelen güzelliklerden bazıları. Adlarını anmasam anılar eksik kalır, unutulmaz kahramanlarımız var. “Süper” olmalarına gerek yok, Nasrettin Hoca ve Keloğlan kahramanımızdır. Bir de tabii ki Cin Ali. Sadece kahramanımız değil, aynı zamanda okuma yazma arkadaşımız. Bizimle yürüyen ama bizimle büyümeyen yol arkadaşımız. Okuma kültürümüzün vazgeçilmez bir parçası. Çocuk edebiyatının en gözde olan ama en çok görmezden gelinen kahramanı; Rasim Kaygusuz öğretmenimizin bize armağanı.

Vefa ne güzel bir sözcük. En çok da eski dostlara gösterilmesi gereken kıymet bilme bilincini çağırıyor insana. Biz de kıymet bilme bilincimiz diri tutabilmek için çalışıyoruz Ekenek’le. Geçmişin güzellikle-rine yolculuk yapıyoruz, armağanların bize yaşattığı mutlu anları anımsamaya/anımsatmaya çalışıyoruz.

Ekenek, verimli topraklara güzellik tohumları saçmaya devam ediyor bu sayıda da. Yeni sayımızda ulusal bir kahramanımızı dosya konusu yaptık bunun için. (“Kahramanımız” mı dedim? Siz “kahramanınız” diye okuyun lütfen.) Kahramanınıza sahip çıkmanızdan mutluluk duyarız.

Gelecek sayıda tekrar buluşmak dileğiyle, hoşça kalın.

Kaan Eminoğlu

Dosya:

Cin Ali'nin Peşinde Okuma Kültürümüz

CİN ALİ İLE BİRLİKTE

Nevin Apaydın

2 Eylül 1966 Medeniyet gazetesinde “Ankara Hıdırlıktepe İlkokulu’nda yepyeni bir öğretim sistemi” başlıklı haberinde Neriman Hikmet, bu okulda çalışan idealist, genç bir öğretmen olan Rasim Kaygusuz’dan bahseder:

“Kendisi yepyeni bir Alfabe sistemi keşfetmişti, beş sene- den beri de tatbik ederek çok parlak neticeler alınmıştı.

Bu Çözümlü Alfabe’dir. Ve birinci sınıflara göre yapılmıştı. Rasim Kaygusuz Ankara’nın Zirkayı köyünden Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirmiş; orta öğretimi müfettişliğine düşünülerek olarak kadroya alınmak istenmişti. Fakat o, ideali olan öğretme sistemini başarıya ulaştırmak için bunu kabul etmemiş, ilkokul öğretmeni olarak kalmayı tercih etmiştir. Hatta okulda birinci sınıflarda kalmayı, devamlı, hiç okumak bilmeyen çocuklara Alfabe”yi, bir oyun oynar gibi şevkle, neşeyle öğretmeyi tercih etmektedir.”

Çözümlü Alfabe yöntemini tanıtmak için okul okul dolaşan Rasim Öğretmen’e çocuklar “Sinemacı Öğretmen” adını takarlar.

“Herkes üç aylık tatilini sayfiyelerde, evlerde dinlenerek, istirahat içinde geçirirken Rasim Kaygusuz mütemadiyen çalışmış, araçların teksiri üzerinde aletler de icat etmiştir.”

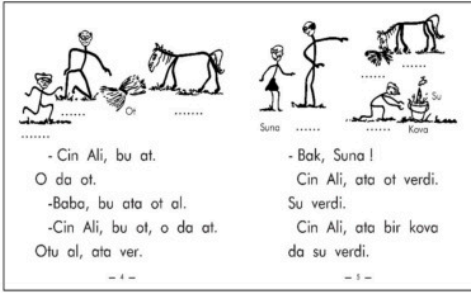
Çözümlü Alfabe ile başladığı okuma yeni öğretimi yöntemine, çıkardığı diğer okuma araçlarıyla birlikte *Oyunla Okuma Öğretimi Yöntemi* adını verecek; 1968’de de, oyun oynar gibi okumayı öğrettiği çocuklara, yazdığı *Cin Ali Hikâye Kitapları* ile okumayı sevdirecekti. *Sinemacı Öğretmen* birkaç sene sonra *Cin Ali’nin Babası* olarak tanınmaya başlayacaktı. Öğretmen ve veliler Cin Ali hikâye kitaplarına da uygun bir ad bulmuştu: *Okutan Kitaplar*.

Neydi Cin Ali’nin Başarısının Sırrı?

10 kitaptan oluşan serinin ilk kitabı en basit olanıdır. Her kitap bir öncekinden zor, bir sonrakinden kolaydır. Serinin ilk kitabı Cin Ali’nin Atı, çocukların sözcükleri kolay ayırt edebilmesi için büyük puntolarla satır aralığı fazla olarak yazılır. Sözcükler bir iki istisna dışında tek ya da iki hecelidir. Son kitap ise daha küçük puntoludur; daha zor sözcüklerden ve daha uzun tümcelerden oluşmaktadır.

Görsel 1: Medeniyet Gazetesi 22 Eylül 1966

Görsel 2: Cin Ali'nin Atı 1 kitap

10. kitapta artık resimler renkli ve daha ayrıntılıdır. Çocukların resimlerle metinler arasındaki ilişkiyi anlamaları için ilk dokuz kitap tek renklidir.

Görsel 3: Cin Ali Kır Gezisinde 10.kitap

Öykülerde hep mutluluk vardır, herkes neşelidir, samimidir. Çocuklar arkadaşlarıyla sokakta oynar, birbirlerini ziyaret ederler. Bugünün teknolojik yalnızlığının tam tersine doğa ile iç içe ve birlikte yaşarlar. Yarattığı karakter içimizden biridir. Bu yüzden küçük büyük herkes kendinden bir parça bulur.

Okutan Kitaplar'ın bu başarısının ardında Rasim Öğretmen'in Hasanoğlu Köy Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü gibi iki önemli kurumda okumuş olması ve en önemlisi bunlara olanak sağlayan Cumhuriyet'in eğitim politikası vardı. Cin Ali'nin öyküsü aynı zamanda bir Cumhuriyet ailesinin de öyküsüdür; Ankara'nın öyküsüdür, iki öğretmenin öyküsüdür.

Peki, Cin Ali kimdir?

Çocuklara sorarsanız:

Cin Ali bir devdir.

Cin Ali bir kitaptr.

Cin Ali iyi bir insandır.

Cin Ali bir korsandır.

Yetişkinler için Cin Ali, ilk kahramanımızdır, içimizden biridir; bir arkadaştr.

Cin Ali bir tablodur. Ressam Sabire Susuz Cin Ali'ye olan vefa borcunu Cin Ali'yi bir sanat eserine dönüştürerek öder.

Görsel 4: : Cin Ali Sergide Merkitr Sanat Galerisi- İstanbul 5-31 Mayıs 2012

Cin Ali'yi her yaştan, her kuşaktan, toplumun tüm sosyal gruplarından herkes sever. Cin Ali toplumu birleştiren bir değerdir; bu hâliyle korunmalı ve toplumsal belleğin bir ögesi olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

Cin Ali Vakfının kurulmasına karar verilmesindeki en büyük etken, Cin Ali okuyan herkesin "Benim Cin Ali'm" diyerek sahip çıkması ve elinden geleni yapmak istediğini söylemesidir. Cin Ali artık sadece Rasim Kaygusuz'un ailesinin değil onu okuyan herkesin Cin Ali'sidir.

Cin Ali'nin ve yazarının öyküsü de merak edilir. Cin Ali kimdir? Kim yazmıştır? Neden adı Cin Ali konulmuştur? Bu soruların yanıtlarını herkese tek tek vermektenense bir müze kurup orada bunları anlatmaya karar verilir. Cin Ali'nin öyküsünde Cumhuriyet'in, Köy Enstitülerinin, eğitim tarihinin ve biri Karadeniz'in, biri İç Anadolu'nun bir köyünden gelen iki köylü çocuğunun ve ailelerinin de öyküsü vardır.

2016 yılında Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfı kurulur. 2018'de Cin Ali Kütüphanesi; 2029'da Cin Ali Müzesi açılır.

Müze, kütüphane ve vakıf aynı çatı altında Ankara'da Bülten Sokak No:32'de ziyaretçilerini ağırlıyor.

Görsel 5: Cin Ali Müzesi yerleşim planı

Müze tasarımındaki temel ilke Cin Ali'ye özgü tek ve biricik bir müze yaratmaktır; öyle ki içinden Cin Ali'yi çıkarıldığında geride bir şey kalmasin. Bu temel ilke doğrultusunda diğer tasarım ilkeleri belirlenir. Müzenin bütün bölümleri, Cin Ali kitaplarında sunulan içerik, metin ve görselliğe uygun olarak tasarlanır, üretilir ve uygulanır. Geçmiş ve gelecek birlikte tasarlanır. İlk dönem eğitim araçlarından sanal gerçeklik uygulamasına dengeli bir biçimde geçilir.

Müze de Cin Ali'nin öyküsü her ziyaretçiye anlatılır. Çocuklar "sonsuzca kalmak isterler", "gülmekten yanakları ağrır". Büyüklere de eski güzel anılarını hatırlayıp hem mutlu olurlar hem de o günler biraz uzakta kaldığı için hüzünlendirir.

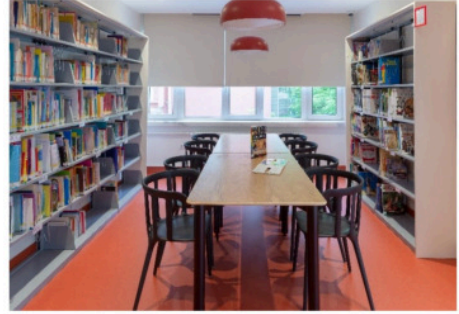

Görsel 6: Çözümlü Alfabe-Cin Ali Müzesi

Görsel 7: Çocuk Bahçesi-Cin Ali Müzesi

Cin Ali Müzesinin ana amaçlarından birisi de okumayı sevdirmek, eğitim konusunda yapılan araştırmaları, çalışmalarını desteklemektir. Araştırmacının ailesinden kalan eğitimle ilgili belgeler ve kitaplar, Cin Ali Çocuk ve Eğitim Araştırmaları Kütüphanesinin temelini oluşturmaktadır. Kütüphaneye girişte ziyaretçileri kitap okuyan Cin Ali karşılar.

Görsel 8: Cin Ali Kütüphanesi Çocuk Edebiyatı bölümü

Vakfın çalışmaları aslında vakıf kurulma sürecinde iken başladı. Önce sadece müzenin yapım sürecini belgelemek için başlayan çalışmalar, bir süre sonra Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfının ve Cin Ali Müzesi'nin kuruluş öyküsünü anlatacak bir belgesel projesine dönüşür: Cin Ali'nin Peşinde.

"Cin Ali 6 Nokta'da" projesi ise, Türkiye'nin ilk körler okulu olan Ankara Körler Okulunun ilk öğretmenlerinden olan Cin Ali'nin annesi Remziye Kaygusuz'un müzedeki köşesinden esinlenerek uygulanan bir proje. Cin Ali'nin Braille alfabesiyle baskısı yapıp 17 okuldaki tüm görmeyen öğrencilere dağıtıldı. Görmeyen çocuklar ilk defa gören çocuklarla aynı boyda bir kitaba sahip oldular.

Cin Ali Çocuk Şarkıları Yarışması, çocukların sanatla iç içe olmasını teşvik edecek şarkılarla hem Cin Ali'yi sonraki kuşaklara aktarmak hem de eğitim ve kültür müziği dağarcığını genişletmek amacıyla düzenlendi ve 76 şarkılık bir repertuar oluşturuldu. Prof. Dr. Türev Berki'nin hazırlayıp icra ettiği konferans-resital Notlardaki Başkent ile Ankara'nın ve Cumhuriyet'in 100. yılını kutladık.

Oyun, çocukların yaptığı iştir; kendilerini yetiştirme hazırlama biçimidir. İşbirliğini, rekabeti, paylaşımı, arabuluculuğu, liderli vb. oyun oynarken öğrenir. Sokaktaki oyun hem bedenini hem aklını hem ruhunu geliştirir. Oyundan uzaklaşmamıza neden olan tüm sebeplere rağmen parklar hâlâ bizim ve oyun çocuğun en temel hakkı. Bu hakkı koruyabilmek için 2021'den bu yana Cin Ali Sokak Oyunları Şenliği yapılıyor. Şenlikte hiçbir çocuk telefona ya da tablete ihtiyaç duymuyor. Birbirini tanımayan yüzlerce çocuk aynı anda aynı yerde oyun oynamayı öğreniyor.

Vakfın çalışmaları Cin Ali, Rasim ve Remziye Kaygusuz, Oyunla Okuma Öğretimi, üzerinde yoğunlaşsa da eğitim- özellikle ilk okuma ve yazma öğretimi- çocuk, Ankara, sanat, kültür çalışmaları da giderek genişliyor.

Cin Ali Arşivi bir süredir uzaktan erişime de açıldı ve gün geçtikçe içeriği zenginleşiyor.

Yaptığımız çalışmaları belgelendiriyoruz. Yaptığımız söyleşiler, seminerler, konferanslar kitaplaştırılıp daha geniş kesimlere ulaştırılmaya çalışılıyor. Dört kitap hazırladık, önümüzdeki ay beşincisi çıkacak. İki kitap da hazırlanıyor.

Yaz okulumuz, kış okulumuz, etkinlikler, söyleşiler, eğitim araştırmaları bursu, kitaplar, müze gezileri, belgeseller...

Ve Cin Ali Müzesi...

Hangi yaşta giderseniz girin, çıkarken 7 yaşında olacaksınız.

CİN ALİ'NİN EVİ: GÜLEN YÜZLER VE UNUTULMAZ ANLAR

Çiğdem Çiçek Akay

Bir Karakterden Fazlası: Cin Ali

Cin Ali, yazıldığı 1968 yılından bu yana Türkiye’de okuma-yazma denince akla gelen ilk karakterlerden biri oldu. Onunla büyüyen kuşaklar yalnızca harfleri değil; öğrenmenin, öğretmenin ve sadeliğin ne kadar güçlü olabileceğini de öğrendi.

Öğretmen ve velilerin “okutan kitaplar” dediği bu seri, çocuklara okuma yazma öğretti ama yetişkinlerin kalbinde de unutulmaz bir iz bıraktı. Cin Ali, yaşı değişmeyen bir çocuk olarak, her yeni nesille tanışmak üzere hep yedi yaşında kaldı. Ancak zamanla Türkiye’nin eğitim sistemi değişti. “Cin Ali topu tut.,” “Cin Ali atı at.” gibi fiş cümleleriyle özdeşleşen yöntemlerin yerini başka teknikler almaya başlayınca, medyada “Cin Ali tarih oluyor.” başlıkları atıldı. Bu, Cin Ali ile büyüyen kuşakları derinden etkiledi. Pek çok kişi, “Cin Ali bizimidir!” diyerek sahip çıktı bu karaktere. Bu tepkilerle birlikte, karakterin ve yazarının ardındaki hikâye yeniden gündeme geldi.

Kimdi bu Cin Ali? Nasıl bu kadar özel bir yer edinmişti gönüllerde? Yazarı kimdi, nereliydi, ne zaman yazmıştı? Bu sorulara yanıt vermek, arkasındaki emeği ve vizyonu görünür kılmak için 2016’da Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfı kuruldu. Ardından 2018’de Cin Ali Çocuk ve Eğitim Araştırmaları Kütüphanesi, 2019’da ise Cin Ali Müzesi açıldı.

Bir Müze, Bir Anı Mekânı Değil; Canlı Bir Deneyim

Cin Ali Müzesi sadece kitapların sergilendiği bir alan değil. Burası, duyguların, anıların, empati kurmanın ve hayranlık duymanın mekânı. Müzenin her köşesinde ziyaretçilerle kurduğumuz bağ, burada çalışan biri olarak benim için en öğretici deneyimlerden biri hâline geldi.

Her ziyaret bir soruyla başlıyor. Bazıları gülümseiyor, bazıları gözlerimizi nemiştiriyor.

Bir çocuk, müzede dokuzuncu kitaba dair sorduğu şu soruyla bizi şaşırttı:

“Medrano Sirkî Türkiye’de bir çocuk kitabına konu olduğunu biliyor mu?”

Aynı çocuktan “Cin Ali oy kullandı mı?” gibi sorular da duyduk.

Bir gün siyah önlüğüyle sınıf alanına giren bir öğretmene öğrencisi şöyle dedi:

“Öğretmenim, şimdi bizi anladınız mı? Birinci sınıf olmak nasılmış?”

Bir başka çocuk ise kurdeleyi göstererek:

“Altın mı taktınız?” diye sordu.

“Hayır,” cevabına gelen karşılık:

“O zaman fakir!”

Bir çocuk, Rasim Öğretmen’in hayatını dinledikten sonra şöyle dedi:

“Demek ki Atatürk gibiymiş. Ülkesini çok seviyormuş.”

Bazıları Cin Ali’nin kitaplarını başka çocuk kitaplarıyla karşılaştırdı:

“Cin Ali içimizden biri, Anadolu çocuğu. Ayşegül ise zengin çocuğu.”

Lüksemburg’tan gelen 13 yaşındaki Ata, Cin Ali’ye Almanca mektup yazmış ve mektubuna Almanca cevap alınca şaşkınlıkla:

“Ama Cin Ali Almanca biliyor muydu?” diye tekrar gelmişti.

Bir çocuk müzeyi defalarca ziyaret etmiş, bu sefer yanında oyuncak ayısını getirmişti. Anlatım istemedi:

“Bugün ben anlatacağım, çünkü ayıcığımı gezdiriyorum.” dedi.

Her yaştan ziyaretçiden duyduğumuz ortak bir cümle var:

“Keşke Rasim Öğretmen benim öğretmenim olsaydı.”

Ve bir iç mimarın şu sözleri hâlâ aklımda:

“Ben böyle bir müze yapamazdım. Ancak bu, ailenin içinden biri tarafından yapılabilirdi.”

Görmenin Ötesi: Remziye Öğretmen’in Alanı ve Oyunla Okuma Deneyimi

Cin Ali Müzesi’nin en özel alanlarından biri de yazarın eşi Remziye Kaygusuz’a ayrılmış bölümdür. Remziye Öğretmen, Ankara Körler Okulunun ilk öğretmenlerindendir. Bu alanda gören çocuklar, görmeyen arkadaşlarının dünyasını tanımaya çalışır. Braille alfabesiyle basıl-

miş Cin Ali kitaplarını eline alan her çocuk önce şaşırır:

“İçinde yazı yok, resim yok!”

Ama sonra anlatınca anlarlar:

Bu kitaplar parmaklarla okunur.

Görme engelli bir çocuk müzeye geldiğinde, kendiyle ilgili bu alanı gördüğünde hemen duygusal bir bağ kurar. O artık yalnız değildir. Bu müzede onun hikâyesi de yer almaktadır.

Bir başka deneyim alanı ise “Oyunla Okuma” bölümüdür. Rasim Öğretmen’in 1960’lı yıllarda geliştirdiği “Oyunla Okuma Metodu”nda çocuklar:

Kelimeleri dokunarak öğrenir,
Harfleri fiziksel olarak birleştirir,
Kendi kelimelerini özgürce kurar.

Bu yöntem çocuklara sadece okuma yazma öğretmez; aynı zamanda onların hayal gücünü, özgüvenini ve dili kullanma becerisini geliştirir. Öğrenme burada soyut değil, tamamen somut ve eğlencelidir.

Çocuklar burada çok mutlu. Çünkü burada oyun serbest, kelimeler serbest, düşünmek serbest...

Cin Ali, Hâlâ Aynı Yaşta, Ama Biz Değiliz

Cin Ali kitaplarının sade çizimleri, aslında büyük bir hayalin ve toplumsal sorumluluğun taşıyıcısıydı. Rasim Öğretmen’in eğitim anlayışı, bugün bile öğretmenler için ilham verici. Remziye Öğretmen’in hikâyesi ise eğitimin kapsayıcılığına dair güçlü bir örnek.

Bir ziyaretçi şöyle demişti:

“Sherlock Holmes’u herkes bilir ama yazarını pek tanımaz. Rasim Öğretmen de öyle. Herkes Cin Ali’yi biliyor ama arkasındaki akli bilmiyor.”

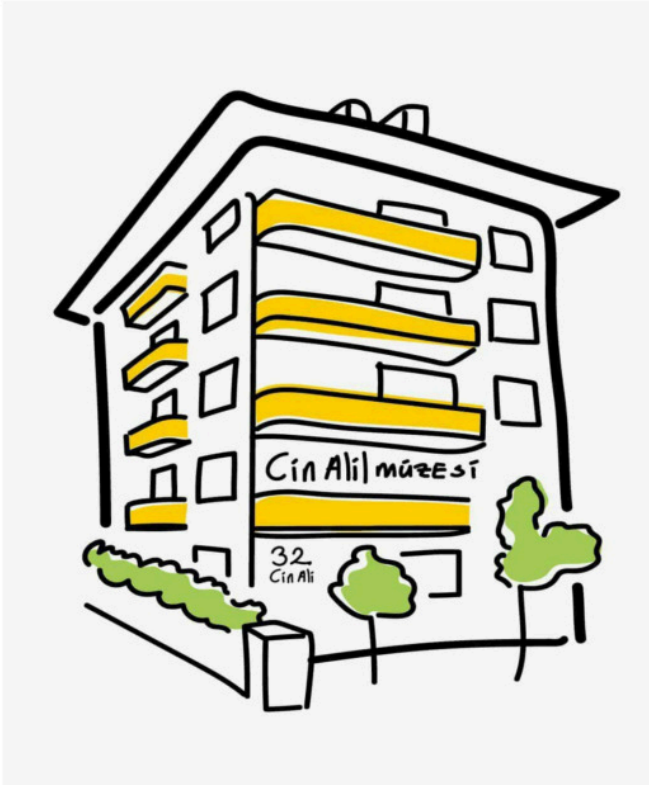
İşte bu yüzden bu müze var.

Müze sadece geçmişi anlatmıyor. Aynı zamanda geleceğe sorular soran, empati kurduran, çocukları öğrenmenin farklı yollarıyla tanıştıran bir alan sunuyor.

Bugün Cin Ali hâlâ yedi yaşında.

Ama biz büyüdük.

Şimdi sıra bizde: Onu anlamak, anlatmak ve geleceğe taşımak için.

CİN ALİ VE OKUMA ÖĞRETİMİ

Günay Güner

Eğitim, insana bilmek yönünde donanım, araştırma, bilsemeye duyarlılığı kazandırdığı oranda niteliklidir, saygındır. Eğitim felsefesi eğitim üzerine özgür düşünce geliştirmektedir, kurum sormaktadır, eleştirir.

Osmanlı'nın son döneminde el yordamıyla da olsa ivmesi artan, çağın gereklerine yaklaşan eğitim düşüncesi ve uygulamaları, Atatürk Devrimi'yle uygar dizgeye kavuşmuştur. Onca yakıcı savaşım arasında eğitim sürekli öncelendi. Büyük Taarruz'dan önce Maarif Kongresi yapıldı ve Mustafa Kemal Paşa tarihsel konuşmalarından birini yaptı. Yine o dönemde Anadolu Medeniyetleri Müzesi kuruldu. 1922 yılı bütçe açış söylevinde eğitime büyük önem vermiş, yapılacak çalışmalarla ilgili yön göstermiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde Latin abecesine geçilerek Dil Devrimi'nin önemli dayanağı yaratıldı; hem bilgi dünyasının hem de Türkçeye uygun alanın ilişkileri benimsendi. Devrimin devraldığı okur oranı en iyimser öngörüyle %7'dir. Çağdaş üniversite, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, sanayi ve destekleme kurumları, Kayseri Uçak Fabrikası... kuruldu. Eğitmen kursları, millet mektepleri diğer önemli atılımlardır. Millet mektepleri ulusa okuma yazma öğretilen kurumlardır. Kara tahta başında yazı öğretmen bir önder Mustafa Kemal Atatürk. Eğitmen kursları ise askerde kısa bir hazırlık eğitiminden sonra köylerine öğretmen olarak gönderilen zeki gençlere dayanan eğitim uygulamasıdır ve köy enstitülerinin ön çalışmasıdır.

Amaç yeni insan yeni toplumun yaratılmasıdır. Yeni insan usçu, eleştirel, aydınlanmacı insandır. Okuyan insandır. Köy enstitülerinde görkemli bir kitap, okuma sevgisi oluştu. Öğrenciler sevdıyla kitap okudular, Türk ekini ne gürlü gürlü çağladılar. Altı yılda yüzün üzerinde yazar, düşünür, bilimci yetişti ki dünya benzeri, eşi yoktur.

Anılan yazarlardan biri de Eğitimi **Rasim Kaygusuz**'dur. Kaygusuz 1926 yılında, Ayaş'ta doğdu. 1944'te Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü, 1956'da Gazi Eğitim Fakültesi Pedagoji Bölümü'nü bitirdi. 17 yıl ilkököl öğretmenliği yaparken çocuklar okuma yazmayı daha iyi, verimli, etkin nasıl bir yöntemle öğrenebilir, sorusuna yanıtın arayışı içinde oldu. Rasim Kaygusuz Öğretmen, 1968 yılında yayımladığı *Cin Ali* adlı 10 kitaplık okuma yazma dizisiyle ekin tarihimize adını yazdırdı. 1- *Cin Ali'nin Atı*, 2- *Cin Ali'nin Topu*, 3- *Cin Ali'nin Topacı*, 4- *Cin Ali'nin Karagözlü Kuzusu*, 5- *Cin Ali'nin Oyuncakları*, 6- *Cin Ali Okula Başlıyor*, 7- *Cin Ali Okulda*, 8- *Cin Ali Çocuk Bahçesinde*, 9- *Cin Ali Berber Fil*, 10- *Cin Ali Kır Gezisinde*.

Cin Ali dizisindeki her kitabın başında velilere ve öğretmenlere sesleniş vardır:

"Sayın Veli ve Öğretmenler,

Cin Ali hikâye kitapları, seri hâlinde çıkmakta ve

kolaydan zora doğru bir sıra takip etmektedir.

Çocukların okuyamadığı, zor kelimelerden kaçınarak, bildikleri kolay kelimelerle, tekrar ettire ettire okumayı kavratmaktadır. Cin Ali hikâye kitap dizisini birinci kitaptan başlayarak, sıra ile okutunuz."

Resimlerini **Selçuk Seymen**'in çizdiği *Cin Ali* kitap dizisindeki resimler, başta Cin Ali olmak üzere ilk baskılarda çöp adam, sade, yalın çizimlerdir. Bu çizimler 1990 yıllarına kadar aynı kaldı. 1990'lı yıllarda Cin Ali'nin görünümü değiştirildi; papyon, saç, çiçek, belirgin yüz, fiyonklu ayakkabılar eklenerek varsıllaştırıldı.

Cin Ali kitapları, Rasim Kaygusuz'un daha önce tasarlayıp hazırladığı *Çözümlü Alfabe*, *Oyunla Okuma Öğretimi*, *Resimli ve Hareketli Fişler*, *Çarpma ve Sayma Öğretimi* gibi çalışmalarını tamamlayan çok başarılı bir dizi durumuna ulaştı. Kitaplar kısa sürede tüm Türkiye'de sevildi. Köylerde bile *Cin Ali* kitapları okunuyordu.

Birçok kuşak okuma yazmayı *Cin Ali* kitaplarıyla öğrendi. Anılarda, belleklerde kalıcı biçimde yer etti.

Birinci kitap *Cin Ali'nin Atı*'dır. Tüm kitaplarda olduğu gibi noktalarla birleşmiş yerlere kişi, nesne adlarının yazılması istenir. İlk kitap basit sözcüklerle başlar. Yine de bir yaşamdan yansıyan sözcükler: at, ot, su, baba, kova, araba... Cin Ali'nin yanı sıra Suna, Can katılır. Günümüzdeki yazarın yaptığı yanlış yapmayı, atı arabaya koşuyor!

İkinci kitap *Cin Ali'nin Topu*'nda yeni sözcüklerle birlikte yinelenmeler eklenmiştir: tuta tuta, saya saya, ata ata, şıp şıp... Oya, Kaya adlı çocuklar katılırken, Cin Alilerin, yazılarak, kesme imi kullanılmaması gereği öğretilir. Yazım kılavuzu konusuna da girilir.

Üçüncü kitap *Cin Ali'nin Topacı*'nda ikinci kitapla başlatılan tümce kurma işlemi geliştirilir. Dayısının Cin Ali'ye topaç ve kırbaç (topacı çevirmek için ip) aldığı görülür. Artık tümceler hareketlerin ayrıntılarıyla ilgilidir. Az daha karmaşıklaşır.

Dördüncü kitap *Cin Ali'nin Karagözlü Kuzusu*'dur. Cin Ali'nin halası ona bir kuzu verir. Kuzu çok sevimlidir. Kara kara gözleri vardır. Bu nedenle adını Karagözlü Kuzu koyar. Güzel güzel zıplar oynar. Mee mee ünlemelerine yer verilir. Bu kitapta diğer akraba sözcüğü hala sözcüğü de tanıtılır. Çoban kaval çalmaktadır. Ana; kuzusunu emzirir, koklar. Yine bu kitapta abla, kardeş sözcükleri yer alır...

Beşinci kitap *Cin Ali'nin Oyuncakları*'nda Cin Ali'nin halasının oğlu Ömer gelir. Annesiyle hoş geldin, diyerek konukları karşılarlar. Bu bölümde karşılama iyi dilek tümceleri öğretilir. Konuklar hoş gördük, derler. Günlü-

müzdeki gibi hoş buldum, demezler! Hatır sorma ve yanıt söz öbeklerine yer verilir. Kolonya dökülür, şeker, kahve ikram edilir. İçinde Cin Ali'nin oyuncaklarının bulunduğu sandıkla havuzun kenarına giderler. Oyuncak treni, vagonları, uçağı, taksiyi, gemiyi çıkarıp kurarlar. Gemiyi havuzda yüzdürürler. Doğallıkla yeni sözcüklerle tanıştırlır öğrenciler.

Altıncı kitap *Cin Ali Okula Başlıyor*'da tümceler derin anlatımlar dillendirmeye başlar. Aile ortamı. Aile yaşamında, sofrada işbölümü vardır. Cin Ali suyu getirir... Cin Ali kitapların resimlerine bakar. Ablasına kitap okutur, babasına masal anlatır. Bunları sevgiyle, sıcaklıkla ister. Ailede bağlar güçlüdür. Babası kitaplar, defterler, kalemler, çanta alır; Atatürk adlı okula kaydeder. Cin Ali müdürün sorusunu yanıtlarken Atatürk olacağını söyler. Müdür, Gülşen Öğretmen Cin Ali'nin yanağını okşar, severler. Bu kitapta ikilemelere de özenle yer verilir. Artık dizinin yarısı aşılmıştır. İlk sayfada kişilerin, yerlerin adları yazılmıştır. Resimler ayrıntılanmıştır. Atatürk portresi belirgindir. Müdür Cin Ali'ye Atatürk gibi büyük adam ol, der. Bu sözlerde günümüzde bile aymazca ortaya atılan karaçalmalara yanıt da vardır.

Yedinci kitap *Cin Ali Okulda*'dır. Bu bölümde yatak, baba, abla, elektrik, kedi, sandalye gibi sözcükler resimlerinin altında yazılır. Diğerleri yine boştur, doldurulması istenir. Sabah evde hazırlanış, okulda derse hazırlanış, öğretmenin "günaydın" öğrencilerin "Sağ ol!" seslenişi, temizlik ve önemi işlenir. Cin Ali'nin soyadının İpek olduğunu öğreniyoruz. Yazarın diğer yapıtları "Çözümlü Alfabe" ile "Oyunla Okuma Öğretimi"yle ilgili bilgi verilir. Verimli yöntemlerdir. Cin Ali bu yöntemleri uygulayarak okumayı ilk öğrenen olur ve öğretmeni kurdele takar. Cin Ali yazdığı şiirini okur:

Okumayı Öğrendim

Sınıfta en güzel yer
Senin köşen Atatürk.
Kalbimde en güzel yer
Senin yerin Atatürk.

İlk yazıyı öğrendim,
Seni yazdım Atatürk.
Okumayı öğrendim,
Sevindin mi Atatürk.

Sekizinci kitap *Cin Ali Çocuk Bahçesinde* yine bir dolu akraba ilişkisini, çocukların oyun sevgisini barındırır. Cin Ali'nin ailesi ve kimi akrabalar bahçedeki büyük söğüt ağacının altına koydukları masada çay içerler. Cin Ali ile teyze çocuklarının Selma Abla'yla, yakındaki çocuk parkına gitmelerine izin verilir. Çocuklar parkın giriş kapısındaki, tertemiz simitçiden simit alırlar. Tahterevallı, çoklu salıncak, tekl salıncak, tren, kum havuzu...oyuncaklarında oynar, çok eğlenirler. Akşam olur. Bahçeden çıkarken yine temiz mi temiz dondurmacıdan dondurma alırlar. Çocuklar çok güzel bir gün geçirirler.

Cin Ali ile Berber Fil adlı kitap dokuzuncu kitaptır. Kente sirk gelmiştir. Cin Ali ve kardeşleri sirke gitmeyi çok isterler. Babaları, anneleri de içinde olmak üzere tüm aileyi sirke götürür. Gösteride berber fil de vardır. Sirkte altı köpekle, dört atla, altı aslanla, cambaz kız ve erkeklerle, palyaçolarla gösteri sunulur. Sonundaysa bir izleyiciyi, fırça usturayı hortumuyla kullanan fil tıraş eder; ardından başından aşağıya kovayla su döker. İzleyenler çok güler. Bu kitapta özellikle sayılar üzerinde durulur.

Onuncu kitap *Cin Ali Kır Gezisinde* kitabında, çocuklarla doğa buluşturulur. Bahar gelmiştir. Cıvıldaşan kuşlar, çiçekler, kelebekler... Gülşen Öğretmen öğrencilerini kıra götürür. Kırdan oyunlar oynarlar. Uçurtma uçururlar. Kaplumbağaya, hayvanlara iyi davranırlar. Kız-erkek birlikte, aynı oyunları, oyuncakları oynarlar.

Köy enstitülerinin yarattığı okuma tutkusu tüm yetmişli, seksenli yılların kaynağıdır. İlköğretime, okuma çağına seslenen Rasim Kaygusuz'un da çıkması ilginç ama hiç şaşırtıcı değildir.

Okumak, eğitim bilgisayar, bilişim, dijital dünyasında yaşamamıza karşın önemini yitirmedi. Bu geçilen dünya her tür faşizme, gericiliğe, ilkelliğe yayılma olanağı sağlıyor. Uzgör (televizyon) kanallarını, bilgisayar sitelerini, kitapları, dergileri, taşınır bellekleri, telefonları...belki uygar dünyadan da fazla, dinci, mezhepçi, tarikatçı, ırkçı, etnikçi, yayılmacı, küreselci...güçler kullanıyor. Bu konuda da düzene adil işlemez. Bağnazlıkları irin olmuş akanlar bu ortamlardan çıkmıyorlar. Uygur, eşitlik, özgürlük, barış savaşımındaki güçlere haklı ülkülerini tüm güçleriyle savunmak, benimsetmek düşüyor.

ÇEMBER

Pınar Ekinci

1995 yılının 5 Şubat günü öğretmenliğe başladım. O gün benim doğum günümdü, 22 yaşına basmıştım. O güne dek öğretmenlik yapmayı düşünmemiştim ama ODTÜ içinde açılan bir özel okul, ODTÜ adının cazibesi ile beni kendine çekti. Çok genç ve tedirgindim, üniversiteden bir öğretmenim “Sınıfa girip beş dakika geçince öğretmen olup olamayacağını anlarsın.” demişti. Türkoloji mezunuydum, şans eseri lisans döneminde eğitim bilimleri dersleri olarak “öğretmenlik formasyonu”na sahip olmuşum. Sınıftaki ilk beş dakikamda öğretmen olduğumu anladım, 30 yıl böyle geçti işte.

Ömer Seyfettin, 10 Kasım 1915'te *Turan* gazetesinde yazdığı yazıda “tahsil gören münevverleri, memurlar ve muallimler” olarak belirtir. Toplumun önünde yer alan aydınlar memur ve öğretmenlerdir ona göre. Çağdaş uygarlık yolunda çemberin ilk halkasını onlar oluşturmuştur.

Ailemde benden önceki kuşaklarda öğretmenler vardı. Annemin dayısı Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Elektrik Bölümü 1951 yılı mezunu, yedi yıllık öğretmenken beyin kanaması geçirek vefat etti. Onun kızı da Gazi Üniversitesi mezunu bir Fen Bilgisi öğretmeni oldu. Yine annemin teyzesi Gazi Eğitim Enstitüsü, Türkçe Bölümü mezunu olarak İstanbul'da 30 yıl öğretmenlik yapmıştı. Onlar Cumhuriyet'in üstünde titizlikle durduğu bir kuşaktı. Bilgileri tam, davranışları çağdaş, öğrencileri donanımlı idi. Öğretmenlik ailemizde daima en saygın meslek olarak anıldı. Öğretmenlerimiz anne-babamızdan bile daha çok söz sahibi idi üstümüzde.

Sanırım Cumhuriyet'in bir kültür devrimi oluşu ailemi derinden etkilemişti. Bu yüzden hepsi bu eşsiz devrimin birer neferi olmaya karar verdiler. Bu çemberin bir halkası da bizdik. Çağdaş uygarlığa giden yollarını aydınlatan ışık Cumhuriyet; yönlerini gösteren kılavuz Mustafa Kemal Atatürk idi.

Ben, kardeşim, kuzenlerim de çok bilinçli bir seçim yapmadan öğretmen olduk. Biraz kaderin cilvesiydi bizimki. Ben ve kardeşim orta dereceli özel okullarda öğretmenlik yapmayı seçtik. İkimizi ailemizin öncü öğretmenleri gibi onlarla yapmaya gayret ettik. Emekli olduk ama çalışmaktan vazgeçmedik. Şimdi yükseköğretim düzeyinde öğrencilerimizi kucaklıyoruz.

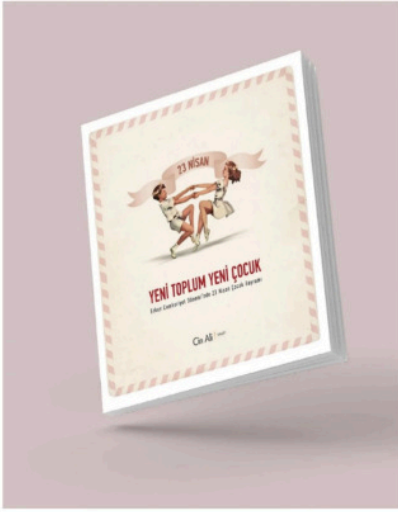
İnsan yıllarca içinde olduğu işin çevresinden kopamıyor hâliyle. Alanım Türk Dili ve Edebiyatı olduğu için bir araştırmam beni Ankara'nın eğitim tarihine sürükledi. Sürükleniş o sürükleniş... Mezun olduğum Ankara Kız Lisesinin hikâyesini araştırmakla çıktığım yol en sonunda beni Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfı ile buluşturdu.

Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfı, *Cin Ali Hikâye Kitapları*'nı devam ettirmek, yeni nesillere tanıtmak ve yazarı Rasim Kaygusuz ve eşi Remziye Kaygusuz'un anlarını yaşatmak üzere 2016 yılında kurulmuştur. Vakıf WEB sayfasında yazıldığı üzere “Cin Ali bir Cumhuriyet projesi; toplumu aydınlatmak ve ileriye taşımak isteyen iki öğretmenin emeği, göz nuru, Türkiye'ye armağanı... Toplumsal belleğimize yazılan ve unutulmasını istemediğimiz bir karakter, bir an, bir dokunuş, bir sevgi damlası... Çocukluğumuzun ilk kahramanı... Cin Ali bizim olduğu kadar çocuklarımızın ve torunlarımızın okumasını, sevmesini, sürdürmesini istediğimiz bir değer. Onlarla aramızda bir köprü, bir bağlaç.”

Cin Ali karakterinin yaratıcısı Rasim Kaygusuz, Hasanoğlan Köy Enstitüsü mezunu bir ilkokul öğretmeniydi. Bugün yerinde yellere esen Ankara Hıdırlıktepe İlkokulunda 17 yıl boyunca sadece birinci sınıfların sorumluluğunu almış ve okuma ve yazma, anlama ve anlatmanın sağlam temellerini o şanslı çocuklarda atmıştı. 10 kitaptan oluşan *Cin Ali Hikâye Kitapları* ile on binlerce çocuk okumayı kolayca öğrenmiş, Cin Ali'yi bir arkadaşı gibi benimsemiş, çocukluğunun kahramanı yapmıştır. Bu sistem devam etseydi OECD tarafından yapılan PISA testleri sonuçları daha farklı olurdu, eminim. Rasim Kaygusuz, Cumhuriyet'in yarattığı bir öğretmendi ve Cin Ali ile sınıftan ülkeye yayılan bir büyük uygarlaşma rüzgârı estirmişti.

Remziye Kaygusuz da Köy Enstitülerinin kadın olarak kendi ayakları üzerinde durmayı öğrettiği bir Anadolu çocuğuydu. Rize'de başlayan yolculuğu onu Ankara Körler Okulu'nun ilk öğretmenlerinden biri yapmış, onlara kör çocuğun hem bilişsel hem duygusal dünyasında fener olmasını sağlamıştır. Kastamonu Gökölü Enstitüsünden Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesine kadar görev yaptığı pek çok okulda çalışkanlığı, üretkenliği ile göz doldurmuştu.

Bu iki Cumhuriyet öğretmenininin çocukları da aile mirasını daha ileriye taşımak, *Cin Ali Hikâye Kitapları*'nın yayımının devamını sağlamak; Türk toplumunun kültürel, bilimsel ve sosyal gelişmesine hizmet etmek; daha yüksek, verimli ve etkin düzeyde eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesine katkıda bulunmak amacıyla vakfı kurmuşlardır.

Vakıf birçok etkinliğinin yanı sıra kuruluş amacına uygun yayınlar ile de Cumhuriyet'in bir kültür devrimi olduğunun altını çiziyor. Bunların ilki olan, 2022 yılında Turan Tanyer öncülüğünde ilk kez sunulan ve sıklıkla çeşitli kentlerde yeniden açılan *Yeni Toplum, Yeni Çocuk* sergisinin kitapçığı Erken Cumhuriyet Dönemi'nde 23 Nisan Çocuk Bayramı'nın nasıl kutlandığını gözler önüne seriyor. TBMM'nin açılışının 100. yılı anısına düzenlenen ancak pandemi nedeniyle iki yıl ertelenen sergi, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki 23 Nisan Çocuk Bayramı ve Çocuk Haftası'nı konu alıyor. Bu yayında Cumhuriyet'in erken döneminde yurdun her yanında yapılan törenleri, çok sayıda fotoğraf, gazete kupürü ve belgeler eşliğinde görülebilir. Sergi ve kitapçık söz konusu dönemdeki 23 Nisan'ların bir bayramdan öte, yeni toplumu oluşturacak sağlıklı, bilgili ve özgüveni yüksek çocukların yetiştirilmesinin hedeflendiğini da ortaya koyuyor.

2024 yılında Nafi Atuf Kansu Eğitim Kitap ödülünü kazanan *Ankara'nın Köklü Eğitim Kurumları* kitabı, adı Ankara ile özdeşleşmiş okulların kuruluş öykülerini ele alır. Periyodik tarihler içinde Cin Ali Müzesi içinde gerçekleştirilen konferansların 450 sayfaya sığırdığı kitapta yer alan okullar şöyledir: Taş Mektep (Ankara Atatürk Lisesi), Ankara Lisesi, Ankara Devlet Konservatuvarı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Gazi Eğitim Enstitüsü, Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji, İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Ankara Gazi Lisesi, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hasanoğlan Köy Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Körler Okulu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Ankara Fen Lisesi. Cumhuriyet'in 100. yılına armağan olarak çıkarılan kitabın sonunda "Ankara'nın Köklü Eğitim Kurumlarına Mimarca Bir Bakış" başlığıyla okul binalarının yorumlandığı bir bölüm de yer almaktadır. Ankara'nın Köklü Eğitim Kurumları Konferansları devam etmekte ve kitabın ikinci cildi hazırlanmaktadır.

Vakfın bir diğer yayını olan *Türkiye'de İlkokuma ve Yazma Öğretimi Sorunu* kitabıdır. Türkiye'de Cumhuriyet ile başlayan aydınlanma hareketi, alfabe ve dil devrimiyle güçlenmiş ve olağanüstü bir eğitim atılımının yolunu açmıştır. Cumhuriyet'in hedefi okuyan, araştıran, sorgulayan bireylerin yetiştiği modern bir toplum oluşturmaktır. Şehirlerden köy okullarına kadar uzanan eğitim seferberliği yeni bir toplumu ortaya çıkarır. Eğitimin bütün ülkeye yayılma sürecini ve öncü eğitim kurumlarını yakından izleyen Dr. Niyazi Altunpa ilkokuma konusuna odaklanır ve öğretmenlik, müfettişlik ve yöneticilik yaptığı yıllarda yakından gözlemediği ilköğretim sorunlarını dile getirirken çözüm önerilerini de sunar. Eğitim tarihimizdeki ilkokuma deneyimlerini tarihsel bir perspektifle ortaya koyan bu değerli çalışma, ilkokuma yöntemlerini ve yaklaşımlarını yeniden gözden geçirmemiz ve birlikte tartışmamız için bir fırsat da sunmaktadır.

Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfı yayınlarından çıkan son kitap Cin Ali'nin annesi Remziye Kaygusuz'un ağzından kızı Dr. Nesrin Kaygusuz tarafından yazılan hayat hikâyesi *Mapatule'yi Tutmak*'tır. *Cin Ali Hikâye Kitapları*'nın yeniden basımının 10.yılı, Cin Ali'nin doğuşunun 55.inci, Rasim Kaygusuz'u kaybedişimizin 35'inci yılında topluma, çocuklara, geleceğe fayda için emek vermiş bir öğretmeni, güçlü bir kadını tanımak, o zamanın ruhunu anlamak için kaleme alınan kitap Cumhuriyet'in 100. yılına da bir armağandır. Bu yayınlarda kararınca katkım olmasından dolayı gururluyum.

Şimdi yayıma hazırlanan dört yeni kitabıyla Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfı, öğrenciler için kılavuz, öğretmenler için örnek ve tüm eğitim camiası için de tarihsel nitelikte belge üretmeye devam edecektir. Çemberi el ele büyütecek ve "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." sözünün takipçisi olacağız.

CİN ALİ'NİN TOPACINDA YALPALAYAN TÜRKİYE

Engin Kükrer

Cahit Sıtkı'nın "Çocukluk" isimli çok sevdiğim bir şiiri vardır, şöyle başlar:

"Affan dede'ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu
Artık ne yaşam var, ne adam;
Bilmiyorum kim olduğumu..."

Şiirin devamında da bahçelerde oynayıp çember çeviren bir çocuğun umursamazlığını okuyor. Üstelik bu çocuğun elinde uçurtması, zıpızıp ve bitmesini istemediği bir horoz şekeri vardır. Cahit Sıtkı'nın anlattığı çocukluk, şüphesiz ki kendi çocukluğudur. Şairin 1910 yılında doğduğu hesaba katıldığında bu dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına denk gelir.

Bu şiir hep bana şunu düşündürmüştür, Affan Dede'nin avucuna para saysaydım acaba bana çocukluğuma dair neler satardı? Aklıma ilk gelenler: He-Man, Şeker Kız, Yakari, Voltran gibi çizgi filmler ile Alf, A Takımı, Kara Şimşek gibi dönemin popüler dizileri oldu. Sonra saklabama, istop, birdirbir, uzuneşek gibi oynadığımız sokak oyunları geldi. Bir de o dönemde bilgisayar hayatımıza yavaş yavaş girmeye başlamıştı. Teknolojiyle barışık büyüyen ama sokaktan da geri kalmayan X ile Y kuşağı arasında kalmış mutlu çocuklardık biz.

Aslında bu arada kalmışlığın en güzel ispatı, forma renklerimizdeki değişimdi. Sanırım ilkokul dörtteydim, bir anda alınan kararla forma renklerimiz siyahtan maviye dönüverdi. Ancak geçiş dönemine denk gelenler eski formayı da giyebiliyordu. Hal böyle olunca bizler okuldan mezun olana kadar mavi-siyah karışımı bir renk cümbüşü ilkokullarda boy gösterdi. Bu forma değişimi aslında Türkiye'deki değişimin habercisiydi. O günden bu yana eğitim sistemi sürekli değişti. Daha doğrusu kurcalandı, örselendi, yıpratıldı.

Eğitim sistemimizin içinde her şeye rağmen birkaç kuşaklığına da olsa kalmayı başarabilen bir kitap oldu ama. 1973'te Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilkokullara tavsiye edilen ve 2005 yılına kadar ilköğretim müfredat programı yer alan bir kitaptan bahsediyorum. Kendine has kasketiyle tanıdığımız bir çöp adamın, daha doğrusu hayatla barışık olan çizgi çocuğun hikâyelerinin anlatıldığı bir kitapta bu. X ve Y kuşağından olup da şu an kastettiğim kitap karakterini anlamayan yoktur sanırım. Hatta öyle efsaneleşti ki kendisi, okumakla alakası olmayanlarla ilgili bir deyim haline bile geldi. Evet, bildiniz Cin Ali'yi kastediyorum. Çocukluğundan sonra kitap okumayan kişileri ifade etmek için. "Cin Ali'den bu yana eline kitap alma-

mış." demez miyiz?

Fiş defterleriyle okuma yazmayı öğrendiğimiz o yıllarda hepimiz Cin Ali'nin atılyla, topuyla, topacıyla haşır neşir olmuştuk. Kısa ve kolay sözcüklerden oluşan basit yapısıyla Cin Ali, bizlere okuma ve yazmayı sevdiren on serilik bir kitap dizisidir. Her kitap öncekinden bir basamak daha zordur. İlk başlarda atla, topla, topaçla, kuzuyla, oyuncaklarla oynayan Cin Ali; seri ilerledikçe okula başlar, çocuk bahçesine ve sirke gider, kır gezisine çıkar. Aslına bakarsanız kitapta Cin Ali'nin okula başlamasıyla birlikte gelişimine de şahit olup kendimizle özdeşim kurmaya başlarız. Cin Ali artık bizizdir, onunla birlikte biz de oyun oynarız. Gittiği yerlere biz de gitmek isteriz.

Hani Cemil Meriç demiş ya "Kitap bir limandı benim için. Kitaplarda yaşadım ve kitaplardaki insanları sokaktakilere daha çok sevdim." diye. İşte bizim kuşağın kitaplarda tanıştığı ve sevdiği ilk kitap insanı Cin Ali'dir. Bazıları daha sonraları kitap okumayı bırakmayarak bu insanlara İnce Memed'i, Anna Karanina'yı, Gregor Samsa'yı, Raskolnikov'u ve nicelerini ekleyip dünyasını zenginleştirdi tabii. Fakat bizim kuşaktan istinasız herkes Cin Ali ile birlikte sirke gidip o filin sakal traşını yapmasını keyifle okumuştur.

"Peki sonra n'oldü Ali'mize?"

Hemen anlatayım.

Ülkemizde okuma-yazmayı öğretmek için 1948 yılından 2005 yılına kadar "çözümleme yöntemi" kullanıldı. Yöntem, çocukların günlük hayatından alınan kısa cümlelerin "fişler" vasıtasıyla önce kelimelere sonra da hecelere bölünerek bunların içindeki seslerin sezdirilmesine dayanan bir yöntemdi. Bu yapılırken kolaydan zora bir akış takip edilirdi.

O yıllarda "Ali gel." ile başlayan okuma eğitimi "Oya zil çaldı." ikazıyla devam eder. Cemil'in bayrak asmasıyla zirveye çıkardı. İşte Cin Ali serisi de kolaydan zora giden yapısıyla okuma yazmada en büyük yardımcımızdı. Fiş defterimizin gedikli cümlelerinden biri olan "Baba bana top al." *Cin Ali'nin Topu* kitabının ilk cümlesidir mesela. Fakat 2005 yılında ilköğretimde okuma yazma öğretiminde çözümleme yönteminden ses temelli öğretim yöntemine geçilmesiyle birlikte Cin Ali serisi müfredattan kaldırıldı.

Eğitimci değilim, hangi yöntemin okuma-yazmayı daha iyi öğreteceği konusunda bir şey diyemem. Ancak yeni sistemle birlikte iki çocuğu tıslaya tıslaya (s sesi) okuma-yazma öğrenmiş bir veli olarak bu yöntemin bazı yönlerini eleştirebilirim. Bu yöntem ile birlikte "Cin Ali" gibi okumayı sevdiren modeller rafa kaldırıldığı için ço-

cuklara kitap okuma sevgisi tam olarak kazandırılmadı. Bizler okudukça Cin Ali'yle birlikte onun dünyasına yolculuk yapmanın tadını çıkarırken yeni nesiller bu zevkten mahrum bırakıldı.

Örneğin "l" sesini öğretmek için kurgulanan ve bu dönemde okula başlayan çocukların evlerinin içinde sürekli yankılanan "Ela, lale el ele." cümlesini hiçbir çocuk bir kitap serisinin içinde okuyamadı. Keşke müfredattan kaldırılan Cin Ali yerine gelen bir kitap serisinde çocuklar; Ela ve Lale'yi bir öyküde el ele gezerken okusalardı da hayal güçleri ve kitap okuma zevkleri gelişseydi.

Hani yazımın başlarında eğitim sistemindeki sık değişimden bahsetmiştim ya! Eğitimci eşime "Ela ve Lale" n'apıyor şu sıralar?" diye sorduğumda bana bunun da değiştiğini söyledi. Artık okuma yazma eğitimine "a-n-e-t-i-l" sesleriyle başlanıyormuş. "l" sesinin öğretildiği "Ela, Lale el ele." cümlesi ise eski önemini yitirmiş.

Hangi sistem, okuma-yazma öğretmek de daha etkilidir, bilemem. Fakat bildiğim tek şey, artık ellerinde kitap yerine, cep telefonu ile tabletlerle gezen ve kitap okuma zevkini tatmamış nesillerin yetişmeye başladığı gerçeğidir. Bu noktada ben de Cahit Sıtkı gibi Affan Dede'ye para saymak veya günümüze uygun olarak bitcoin vermek istiyorum. Kendisinden ricam bana da çocukluğumu satın ve beni tekrar Cin Ali'nin yanına göndersin. Tıpkı şiirde Affan Dede'den satın aldığı horoz şekerini yerken çocuklaşan Cahit Sıtkı gibi ben de bilmeyeyim Türkiye'de neler olduğunu, bunların ne amaçla yapıldığını, geleceğimizin nasıl karartıldığını? Aksi takdirde kitap okuma zevkini çocuklarımıza kazandırmayan ve sürekli değişerek Cin Ali'nin topacından bile daha çok yalpalayan bu eğitim sisteminin içinde başım dönüyor, midem bulanıyor, üzülüyorum.

Kasım 2025 -Eskişehir

CİN ALİ'NİN DÜNYASINDA ÖĞRENDİK YAŞAMI

Şenay Koca

Bir zamanlar ülkemizde öğretmen yetiştiren okullar, şimdiki gibi yeterlilik/sorgulama sorunlarını hiç yaşamadan, birbirinden yetenekli ve tarımdan sağlığa, eğitimin müziğe, spordan ekonomiye birçok alanda donanımlı öğretmenler yetiştirmiş. Bu öğretmenler görev yaptıkları köylerde, kentlerde yaşayışları ile Cumhuriyet'in yeni insan tipini halka tanıtarak rol model oluyormuş. Bu öğretmenlerden biri, ilköğretimin uzmanlık alanı olması gerektiği düşüncesindeymiş. Okuma yazma öğretmenin bir uzmanlık gerektirdiğini düşündüğü gibi uygulama ilkelerini de oluşturmuş. Bu öğretmen, ilköğretimde uzun yıllar çalışarak deneyimlerini sağlam temellere oturtmuş. Feyman tekniğiyle bir konuda uzman olduğunu düşünen kişinin bildiklerini beş yaşında bir çocuğa aktaracak kadar sadeleştirebilmesi gerçeğini kendi uğraşlarına ilke yapmış. Bir gün kullandığı okuma yazma tekniğini çizgi kahramanlar kurgusuyla kitaplaştırmış. Öyküleri, öğrenme çıktısı olarak tasarlayan kendisi, en yakın destekçisi de yine öğretmen olan eşiymiş. Çizimleri yapan bir karikatürist; matbaa, posta ve benzeri işlerin yüklenicisi yine kendileri... Birkaç yıl içinde Edirne'den Iğdır'a, Muğla'dan Artvin'e kadar yurdun her köşesinde mini mini birler bu kitaplarla kolayca öğrenmeye başlamışlar okuma ve yazmayı... Bu masalı yaratan gerçeği eğitim tarihimizin baş kaynaklarından biri sayılan Osman Nuri Ergin'in *Türk Maarif Tarihi* adlı yapıtında bulabiliriz.

Osman Nuri kitabında Cumhuriyet Dönemi eğitimi mini yorumlarken şöyle söyler:

“Tarihi en kolay yazılacak devir, hiç şüphe yok, Cumhuriyet devridir. Çünkü bu, tarihiçye en yakın bir devirdir ve tarihiçi onu yaşamıştır. Maarif ve terbiye tarihimizin tedvini hakkında ne gibi şeyler yapılmış olduğuna dair Büyük Millet Meclisinde muhterem vekil Hasan Ali Yücel'e sorulan bir suale karşı söylemiş olduğu şu:

“Bütün tarih mevzularında olduğu gibi her işin tarihine hizmet etmek ‘bugün’ü iyi tespit etmekle başlar. Çünkü her ‘bugün’ bir gün sonra ‘dün’ oluyor. Maarif ve terbiye tarihimizin şimdiye kadar etraflı ve terkibi bir şekilde tespit edilmeyişi her ‘gün’ondan evvelki ‘gün’lere ait vaki olan hadiselerin iyi tespit edilmesinden çıkmıştır. Onun için ‘bugün’ümüzü tespit etmek hakikatte tarihimize hizmet etmektir.”

Türk Maarif Tarihi'nin aydınlanma devri bu sözlerle başlar ve Cumhuriyet'in kurucu aklının her devrim ve ilkesi tarihinin yetkin ölçeğinden kitaba akar. Yapıtın 2050. yaprağında Cumhuriyet'in çalışkan kadrolarının Türk aydınlanmasını gerçekleştirmek amacıyla nasıl planlamalar yaptıklarını görürüz. Aydınlanmanın merkezi okul ve onun da ilk basamağı ilkokul ve halktır.

Eğitim-öğretimin temeli ilköğretimdir. İlköğretim bütün yurttaşlar için yapılması, yerine getirilmesi zorunlu ve resmi okullarda parasızdır. Memleketimizde ilköğretim, anlamı ve hedefleri üzerinde dikkatle durulacak bir önem taşır.

Yeni Türkiye'nin hayat koşulları; ilköğretimin, memlekette bir kültür ilerleyişi oluşturabilmesi için bir yandan en geniş bir yayma işi, öteki yandan da en canlı ve gerçekçi bir eğitim sorunu olarak anlaşılmasını ve bu iki şartın aynı zamanda gerçekleştirilmesini gerekli kılmıştır. Bilgiyi ve yeni kültürü en geniş halk kütelleri içine, kayıtsız ve şartsız götürürken aynı zamanda bu bilginin ve kültürün, bir süs gibi değil, hayata ve doğaya uyum için en etkili bir araç olmasını sağlamak gerekliliği duyulmuştur.

Bu bakımdan İlköğretim davasında, Cumhuriyet'in el koyduğu ve yapmaya çalıştığı önemli konuları şu başlıklarda toplamak gerekiyor:

1. İlk Öğretimin ivedilikle yayılması sağlamak için şehirlerde, kasabalarda, özellikle köylerde yeni okullar açmak,

2. Bu okullarda öğretmenlik yapacak ve bunları denetleyecek yeni elemanlar yetiştirmek,

3. Yeni yönetimin ilkelerine uygun eğitim ve öğretim planları hazırlamak,

4. Köylerde öğretimin köylülerimize benimsetilmesini sağlamak ve köyün ihtiyacı olan teknik üretim araçlarını verimli bir biçimde kullanma yetkinliğini onlara kazandırmak,

5. Genellikle bilgisizliği gidermek için eğitim çağı dışında bulunanlar için ulus okulları açmak.

Bu satırları yazarken öğretmen lisesinde öğrendiğim ve ilke yaptığımız marşı anımsadım:

“Alnımızda bilgilerden bir çelenk,
Nura doğru can atan Türk genciyyiz
Yeryüzünde yoktur, olmaz Türk'e denk;
Korku bilmez soyumuz

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum seni yüceltmeye antlar olsun.

Candan açtık cehle karşı bir savaş,
Ey bu yolda ant içen genç arkadaş!
Öğren, öğret hakkı halka, gürele koş;
Durma durma koş.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum seni yüceltmeye antlar olsun.”

Bir bayrak yarışığı gibi aydınlanma ve aydınlatmayı sürdürme aşığıyla dolduk bu okullarda. Görevimiz belliydi, marşta ant içtiğimiz yükümlülükleri yerine getirmek. Bizi toplumcu düşünceye yönelten sayısız yıldız vardı. Her biri aydınlanmış ve aydınlatmaya ant içmiş... Onlar Anadolu'nun karanlık göklerini ışıl ışıl yapan birer yıldız olmuşlardı, Büyük Ata'nın izinde... Sıra bizlere gelecekti. Bugünün küçükleri yarının büyükleriydi...

Henüz minik bir ilkokul öğrencisiyken okumaya çalıştığım Cin Ali'nin kitaplarını, fişlerini yazan Rasim Kaygusuz'un da babam gibi Köy Enstitüsünde yetiştiğini, bu kitapların öğreticilik yönü en yüksek kitaplar olduğunu; Rasim Kaygusuz, Remziye Kaygusuz ve Selçuk Seymen'in "boş zamanlarında" bu eğitim araçlarını yazıp çizerek üstelik, çoğaltıp dağıtımını bile üstlendiklerini öğrendiğimde enerjilerine şaşırp kalmıştım oysa bugünkü aklımla baktığımda anlıyorum ki adanmış bir yaşamın izleri onların uğraşları. Rasim ve Remziye Kaygusuz'un nasıl da kendilerini Öğretmen Okulları Marşı'nda söylediği gibi bilgisizliğe, geriliğe candan bir savaş açarak bu yolda öğrenip öğretirek halkı aydınlattıklarını görebiliyorum. Selçuk Seymen'in çizgisizle Rasim Kaygusuz'un kurgusu birleşince çocukluğumun en tatlı arkadaşı Cin Ali yaratılmış oluyordu. Cumhuriyet'in ilkelerini benimseyen onu gerçekleştirmek için yaşamını adayan sayısız aydınlanmacı öğretmene yol gösteren kutup yıldız oldular.

Bir dönemin okuma yazma öğretme yöntemi olan çözümlenme temelli cümle yönteminin başkahramanı, Paul Ekman'ın altı temel duygu ifadelerinden habersiz, yerli ve milli kahramanımız Cin Ali. Çocuk kitaplarının yaygın olmadığı bir dönemde çocuklara okuma yazmayı öğretmeyi amaçlayan bu sevimli kitapçık serisi, kolaydan zora doğru, bir sıra takip etmekte ve on sayılı bir seriye okumaya yeni

başlayan çocukların, onları yetiştiren öğretmen ve ailenin bu zorlu ama bir o kadar özel süreci eğlenceli bir okuma yazma serüveni olarak geçirmelerini, sonrasında ise en güzel anılar biçiminde çerçevelediklerini düşünüyorum. Ben ona "Bizim Cin Ali" diyeceğim bu yazımda.

Çözümlenmeye dayalı cümleden sese iniş yani tümdengelim tekniğinin uygulandığı bu öğrenme yönteminde cümleler fişlere yazılır, sonra fişler sözcüklere, sözcükler hecelere, heceler ise harflere ayrılarak okuma yazma öğretilirdi. Şimdi uygulanan yöntemden bir önceki okumaya ilk adım öğretme tekniği böyleydi. Tümden yani bütünden parçaya doğru akıl yürütmede zorlanma gibi bir şey ortaya çıkmaz. Bütünü oluşturan öncüllerin doğruluğuna göre tek bir yargıya varılır. Her çocuk kolayca öğrenir okuma yazmayı ve yirmi dokuz harfin türlü biçimlerde bir araya gelişiyile oluşan sözcükler kolayca çözümlenir. 2000'lerde öğretme müfredatı değiştirilmiş ve ilk okuma/yazma tekniği olarak ses temelli cümle yöntemi seçilmiştir. Yani tümevarım yöntemine geçilmiş tek tek seslerden başlayan öğretim uygulanmış ve hâlen de bu yöntemle ilk okuma/yazma öğretilmektedir ilköğretimde. Tümevarım akıl yürütmede parçadan genele doğru gidiş vardır ve burada yeni ve bilinmeyen sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Bu kısa hatırlatmadan sonra gelelim bizim Cin Ali olayına. Bizim Cin Ali, tümdengelim yani "Işık ılık süt iç." fişinden "I" sesini; "Ali ata ot at." fişinden "At" hecesi ve "A" sesini öğreten çözümlenme temelli cümle yönteminin uygulandığı dönemlere aittir.

1944 yılında Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü ve 1956 yılında Gazi Eğitim Fakültesi Pedagoji Bölümünü bitiren sınıf öğretmeni Rasim Kaygusuz tarafından yazılan, ilk okuma yazmayı öğreten ve sevdiiren yerel ve özgün karakterdir. Basit kısa ve tekrarlı cümlelerden olu-

şan Cin Ali serisi kitaplarını bizim kuşaklar bilir. Şiddet yok, kurnazlık yok, üçkâğıtçılık yok. Cinlik hiç yok... Cin Ali, yeni toplumsal yapıda istedik değerlerin uygulama karakteridir.

-Bak Ali bu at. -Ali ata ot at.

Bu kadar basit, sade, yalındır tıpkı çocukların dünyası gibi. Ya da bu kadar basit mi gerçekler? Yoksa bir dönemin aile, ahlak, toplumsal yapısına ışık mı tutuyor bu beş çizgi ve kafa yerine bir yuvarlaktan oluşan çizgi karakter?

Cin Ali kitaplarını Derrida'nın cümlede yapı-söküm tekniğine göre incelersek nasıl bir sonuca ulaşırız acaba? Cezayir doğumlu, Fransız filozof ve edebiyat eleştirmeni, yapışökücü Jacques Derrida'ya göre bir metnin sabit tek anlamı yoktur. Görünenden fazla anlamı olduğu, içinde çelişkiler bulunduğu ve zıtlıklar olduğunu savunur. Cümlelerin yapısını bozmadan eski anlamını söküp cümleyi yeniden yorumlamayı hedefler.

Cin Ali'nin babası ona at, araba, kurnalı nice oyuncaklar alabiliyor. Cin Ali, müstakil havuzlu evlerinin bahçesinde kara gözlü kuzusuyla oynayıp havuzunda gemisini yüzdürüyor. Onları ziyarete gelen halası ve kuzeniyile iletişim kuruyor. Kuzeni ve arkadaşlarıyla oyuncaklarını paylaşıyor. Okula gidip öğretmeninden okuma yazmayı öğrendiğini, okuyup ileride Atatürk gibi olacağını, ailesine saygı gösterip ne derlerle yaptığını, kardeşi ve arkadaşlarıyla iyi geçindiğini, mutlu, huzurlu ve kaygısız bir yaşamı olduğunu anlatıyor minik kitap serisinden.

Cin Ali serisini zaman ve mekân bakımından incelersek eğer zamanın 1950-60-70'li yıllar olduğu sonucuna ulaşırken; mekân olarak da ev, okul, bahçe, kır gibi yerlerin tercih edildiğini görürüz. Konu olarak, kırsal yaşamda geleneksel Türk aile yapısının gelenek ve göreneklerini içeren (Misafir karşılama, birbirine sarılma, akraba ilişkileri, ailede görev paylaşımı; anne yemek yapar, sofrayı kurar, örgü örer baba yorgun gelir ve akşamları gazetesini okur. Kız çocukları bekle oynar vb.) orta hâlli bir aile yapısının günlük rutinleridir bunlar. Cin Ali kitapları basit yüzeysel anlatımı ile bunlardır.

Derrida'nın yapı söküm tekniğine göre bakınca: Cin Ali kitapları, ilk okuma metinleri olduğundan basit, yalın kısa cümlelerden oluşur. Ancak bilginin okullarda öğrenilebileceği, okunmuş- okunamış; bilgili- bilgisiz ikilemine vurgu yapılır. Cin Ali'nin okula gitmesi, okumayı öğrenmek istemesi, cahillikten kurtulmanın, iyi ve büyük insan (Atatürk gibi) olmasının yolunun eğitimden geçtiğini, bunun da okulda ve öğretmen tarafından verilebileceğini, o basit, kısa cümlelerin alt katmanlarından çıkarabiliyoruz. Yine her şeyi bilen, otoriter bir yapı (okul, öğretmen, baba, tecrübe, gelenekler vb.) ile bilmeyen, bunlardan faydalanarak öğrenmek zorunda kalan kesimler, Cin Ali karakteri ağızdan aktarıyor.

Cin Ali kitaplarında, geleneksel Türk ailesinin kırsal yaşamı görülmektedir. At, ot, top, topaç, gibi nesnelere

geçer cümlelerde. Dil birliği vardır. Sözcükler çocukların çevresinde görebilecekleri nesnelere adı, eylemler günlük yaşamlarındandır. Tek tip kültür olduğu görülmektedir. Okuldaki kuralların dışardakilerden farklı olduğunu, okulda disiplin ve otorite bulunduğunu göstermektedir. Cin Ali okul dışında, evde ve arkadaşlarıyla, kırsal, bahçede daha rahattır ve günlük işlerle ilgilenir (Ata ot atar, su verir, atı arabaya koşar vb.) veya kız kardeşi ve arkadaşlarıyla oyunlar oynar. Oyunlardaki eşitlik ve uyum çocuğa aktarılır bu kısa anlatımlarla. Okulda sıraya girme, zil çalmasıyla derse girme, teneffüse çıkma, öğretmen sınıfa girdiğinde ayağa kalkma, ders/ödev yapma vb. kurallar çocuk dünyasına toplumsal kuralları yansıyan küçük izlerdir. Okulda düzen kurucu öğretmendir. Okul dışında ise aile, anne baba otoritesi vardır. Ama şunu da görmekteyiz ki, bu otorite kaplumbağayı koşmaya tavşanları uçmaya zorlamaz. Çocuğun dünyasını ona küçük adımlar attırarak bu dünyayı genişletir.

Cin Ali'nin yaşadığı toplumda aileler arasında sınıfsal farklar gözükmez, aileler birbirine denk ve aynı düzeydedir. Bu dünya Cumhuriyet Türkiye'si'nin sınıfsız toplum idealine uygun bir dünyadır. Ancak erkeklerin ve kızların toplumsal rol ve statülerinin farklı olduğu, erkek egemen bir yapının henüz egemen olduğu da görülmektedir. Öğretmen kadın olsa da evde baba veya akrabalar atı, topu, topacı, arabayı, oyuncakları hep Cin Ali'ye alırlar. Tamam, Cin Ali baş öznedir, kabul ama bari Kara Gözlü Kuzu'yu da kız kardeşi Suna'ya alsalardı da yine kırsalda Cin Ali oynasaydı onunla. Cin Ali döneminin kız öğrencileri olarak, bu küçük isteğimiz dışında hepimiz ayrıcalıksız ve kaynaşmış bir bütünün bir parçası saydık kendimizi. Bir köy okulunda köy enstitülü bir öğretmen çocuğu olarak okuma yazmayı o gün olduğu gibi bugün de gözüme çok sevimli görünen bu kitaplarla öğrendim. İlk hayali kahramanlarım Cin Ali ve Suna'ydı. Bugün Cin Ali kitap serisini yapışöküm tekniğine göre incelediğimde, görünen basit anlamlı cümlelerin nice katmanları olduğunu anlıyorum.

Bu kitapçıklar okuma- yazmayı öğreten basit kısa cümleler içerir. Ama kazdıkça kir, aradıkça kusunur çıkar derler ya, bizim Cin Ali hep ata ot atmış, top oynamış. Ne bir tren istasyonuna gitmiş ne bir otobüse binebilmiş. Top atmış, topaç çevirmiş, ata ot atmış ama kırsalda yaşamasına rağmen dereden balık yakalamamış veya o dereye yüzmemiş. Belki de yaşadığı yerde dere, göl yoktu; olabilir. Cin Ali, yağmurda ıslanmamış, karda kayıp kardan adam yapmamış.

- Oya topu at

-Kaya topu tut.

Denizdeki balıklara yüzme öğretme niyetinde değilim tabii ki. Cin Ali dönemindeki ülke ekonomisi, bakış açısı bu yödedir, diye yorumluyorum. Kuyudaki kurbaga denizi bilmez. Cin Ali aracılığı ile anlatılan, dö-

nemin kırsal kesimdeki günlük yaşam biçimi ve düşünce yapısını da yansıtmaktadır. Karşılaştırmayı dil eğitimi kitaplarıyla yapacak olursak yabancı dil öğreten ilk basamak kitaplarında ilk cümleler, tanışma, selamlaşma, nezaket cümleleri gibi belirli bir çerçevede kalan söylemler olduğu görülür. Randevulaşma, doğum günü, müzik dinleme, hava durumu, sayılar, günler, aylar gibi günlük konuşmalar bulunur bu dil eğitiminin ilk basamağında. Yatmak, uyumak, kalkmak, yüzmek, banyo yapmak, kahvaltı, alışveriş, giysiler, yemekler, kütüphane, sinema vb. Günlük yapılan işleri Cin Ali serisinde göremiyoruz.

Ülkemizde yarının dünyasını aydınlatacak her ışık, her yenilik ne yazık ki karanlığın ortasında tek bir yıldız olarak kalıyor. Ve nicece yıllar içinde yitip gidiyor, bir gün uzak yakın geçmişe bakıp o geçmiş zaman yıldızlarıyla övünüyoruz sonra. Belki de hayıflanıyoruz kaçırdığımız olanakları gördükçe. Oysa dünya, dil eğitiminde hele de ana dilin eğitiminde, sistemler kurarak her yaş okur için kendi toplumsal kültürel kodlarını taşıyan kitaplar üretiyor.

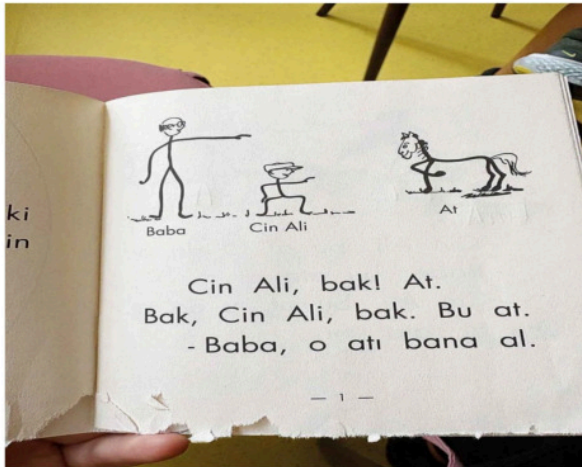
Bugün sinema ve anime kültürü dünya devlerinin elinde. Oysa bizde aynı alanda atılan her adım durdurulmuştur. Tan Oral'ın Sansür adlı çizgi filmi, 1970 yılında TRT'nin açtığı Kültür, Bilim ve Sanat Ödülleri yarışmasında "Büyük Ödül"ü alır ama hiç gösterime giremez. Sansür daha gösterime girmeden sansüre uğrar. Bizim sinemamızda çizgi filmin gelişimi de bu olayla beraber başladığı yerde boğulmuş olur.

Cin Ali projesi Cumhuriyet'in aydınlık ruhlu bir öğretmenin kendi yılmaz yorulmaz gayretiyle yaşama geçirdiği eşi ve birkaç dostunun desteğiyle Türkiye'nin en

üçra köylerine kadar ulaştırılan bir aydınlatma hareketidir. Üzerinde çalışılıp geliştirilmesi gereken tükenmez bir kaynaktır. Kaygusuz ailesinin çabalarıyla yaşatılmaya çalışılan bu proje milli eğitimimiz için bizim olan kıymetli bir birikimdir. Dilerim eğitim uzmanları bu kaynağa yeniden yönelir ve Cin Ali'nin çağın donanımlarıyla yüklenmiş yeni kitapları basılır.

Atatürk tarafından dönemin okullarında okunması ve okutulması önerilen bir kitap olan *Beyaz Zambaklar Ülkesi* adlı kitapta, yazar: "Ne olacak bu memleketin hâli?" diye kısır döngü bir soruyu başkaları gibi tekrarlamayı bırakıp "Acaba, ben bu memleket için ne yapabilirim?" sorusunu sormayı seçtiğini ve Finlandiya'yı aydınlatan o kültür örgütlenmesini nasıl gerçekleştirdiğini anlatır ve bizim cumhuriyetimizin de kurucu ruhudur bu kitabın ana düşüncesi. Cin Ali'nin yaratıcısı ülkesini beyaz zambaklar ülkesine çevirmeye ant içen bir öğretmendir.

Şimdi arkadaşım Cin Ali ve dostları Ankara'da bir müzede yaşıyor. Onları görmek istediğinizde müzeye gitmeniz yeterli. Çocuklarınızı, sevdiklerinizi bu müzeye götürüp çalışkan bir Cumhuriyet öğretmenininkini yaktığı büyük aydınlanma ışığı yakından görebilirsiniz. Ben kendi adıma dost ve tanıdıkların ilkokula yeni başlayan çocuklarına Cin Ali kitapları armağan ederek onlarla aramda bir bağ kuruyorum ve Cin Ali üzerine konuşuyorum. Siz de henüz Cin Ali'nin dünyasını bilmeyen bir çocuğa, bir Cin Ali kitabı vermek istemez misiniz?

TEVFİK FİKRET

Hilal Bal

*"Yarat, ey sanatçı! Konuşma!
Bir soluk olsun şiirin yalnızca!"
J.W.V. Goethe*

Tevfik Fikret'in biyografik detayları zaten pek çok kaynakta mevcuttur; bu yazının amacı, şairin şiirlerindeki tematik derinliği ve muhalif duruşunu mercek altına almaktır.

Kronolojik olarak incelediğimizde şairin bireysel konulardan sıyrılarak, yoksul ve düşkün insanları konu edinmeye başladığını görürüz. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Fikret'te tam bir muhalif duruş belirginleşir. Tevfik Fikret, gençliğinde methiyeler dizdiği Sultan Abdülhamit dâhil, hemen herkesle kavga etmekten çekinmemiştir. Yalçın Küçük, Fikret için "Kısa ve sık sık inzivalarla kesilen yaşamında ahlaki adam oldu. Çünkü sürekli kavga etti." der. 1902'de Abdülhamit'in baskıcı rejiminde İstanbul'a seslendiği "Sis" şiiri, en bilinen eseridir. Hatta 1906'da Abdülhamid'e düzenlenen suikast girişiminin başarısızlığı üzerine: "Ey şanlı avcı, tuzağını boşuna kurmadın!/Attın... Fakat yazık ki, yazıklar ki vuramadın!" dizelerinin yer aldığı "Bir Anlık Gecikme" şiirini kaleme alır.

İttihat ve Terakki'yi destekleyip Meşrutiyet'in ilanına sevinen Fikret, ünlü "Sis" şiirine karşılık "Rücu" (Geri Alış) şiirini yazarak İstanbul'a hakkını verir. Ancak İttihatçıların özgürlükler adına verdiği sözleri tutmaması üzerine büyük hayal kırıklığı yaşar ve onlarla da çatışır. Bu döneme tepki olarak "Yiyin, efendiler yiyin... çatlayınca kadar yiyin!" dizeleriyle ünlü "Han-ı Yağma" şiirini yazar ve İttihat ve Terakki Partisi tarafından "vatansızlık" ile suçlanır. Hatta Fikret öldükten yıllar sonra bile sağcı ve İslamcı kesimler, onunla mücadele etmeyi sürdürmüşler-

dir. İlginçtir ki, İttihat ve Terakki'nin ideoloğu olan Ziya Gökalp, Tevfik Fikret'in "Türk milletinin büyük şairi" olduğunu söylemiş, Türkçülerin O'nu yüceltmelerini ancak arkasından gitmemelerini belirtmiştir. Aslında O da Namık Kemal gibi vatan sevgisi şiirleri ile bir nevi "vatan şairidir:

VATAN ŞARKISI

"Cân da sen, şân da sen, hepsi sensin, yaşa;

Ey vatan, ey mübarek vatan, bin yaşa!"

MİLLET ŞARKISI

"Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol;

Ey hak, yaşa, ey sevgili millet, yaşa... Var ol!"

Nâzım Hikmet'in tanımıyla "inkılâpçı, radikal küçük burjuva aydını" olan Fikret, topluma olan duyarlılığı ile birlikte hayal kırıklıkları, kavgalar ve küskünlükler neticesinde sık sık inzivaya çekilmiş ve büyük hesaplaşmaların olduğu şiirleri nedeniyle yalnızlaşmıştır. Şair'in yaşadığı bu durum, Serol Teber'in "Melankoli" adlı kitabında bahsettiği, 18. yüzyılda modernizmle birlikte gelen "bireysel dünyanın içine çekilme süreci"dir. Başkaldıran melankolik insanın, birazcık olsun ruhsal dinginliğe kavuşabilmek için seçtiği bu yalnızlık, "Gökkuşağı gibi duygulu şiir, ancak karanlık bir temelden çıkarılır; bu yüzdendir ki, dehasına şairin, melankolik öğeler katılır." diyen Goethe'nin sözlerini akla getirir. İşte Tevfik Fikret de dehasına melankolik

ögeler karışmış bir şairdir.

ŞİİRİMİN PERİSİNE

“Günler geçer, paslı bulutlarla bunalıtın
Bir demir perde gibi örter göğsümüzü;
Ben ağlarım bu ağırlığın altında, bir sızi
Derin çukurlar açar tam içinde yüreğimin”

“Küçük burjuva aydını” kimliğinin yanında, pozitivist bir bakış açısına sahip olmasıyla da Turgenyev’in “Babalar ve Oğullar” romanındaki Bazarov karakterine benzemektedir; ancak Fikret ondan farklı olarak, oğlu Halûk’un dünyaya gelmesiyle yeni bir idealizmle tutunacağı bir umut kaynağı bulur. Umudu tekrar filizlenir. “Şermin” adlı eseri ile çocuklara, “Halûk’un Defteri” ile de gençliğe yani geleceğe seslenir. Kurtuluşu bilim ve özgürlükte bulur ve gençlerden, Batı’nın ilmini, fennini alıp ülkeye taşımalarını ister. Yaşadığı döneme dair umudu kalmayan şair, bütün ümidini gençliğe bağlayarak geleceğe bakar.

İşte tam da burada Mustafa Kemal Atatürk gelir aklımıza. Atatürk, “Ben inkılap ruhunu ondan aldım.” diyerek Fikret’e olan saygısını belirtmiştir. Tevfik Fikret’in “Ferda” şiiri, onun en sevdiği ve en çok ilham aldığı eser olmuştur. Aşiyân ziyaretinde, şairi “en büyük şair, vatana en çok faydası dokunan idealist insan, memleketin geleceğini en iyi düşünen ve gören” olarak tanımlamıştır.

Tıpkı Fikret gibi, Mustafa Kemal’in de umudu gençliktedir. O da Fransız İhtilali ve burjuva devriminden etkilenen, Fikret gibi pozitivist bir devrimcidir.

FERDA (YARIN)

- Bugünün gençlerine-

“Yarınlar senin; senin bu yenilik, bu inkılâb...
Her şey senin değil mi zaten?.. Sen, ey gençlik,
Ey umudun güzel yüzü, işte karşında aynan:
Temiz ve bulutsuz, ağaran bir gök,
Titreyen kucağını açmış, bekliyor.. Koş, çabuk!
Ey hayatın gülerek doğan sabahı, işte herkesin
Gözleri sende; sen ki hayatın umudusun,
Alnında yeni bir yıldız, hayır, bir güneş.
Doğ ufuklara, önünde şu sıkıntılı geçmiş

Sönsün sonsuza değin.”

“Gençler, vatanın bütün ümidi şimdi sizdedir.

Her şey sizin, vatan da sizin, her şeref sizin;”

“Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır;

Durmak zamânı geçti, çalışmak zamânıdır!”

Tevfik Fikret’in ilerici fikirleri bununla sınırlı kalmaz. Toplumun henüz hazır olmadığı bir dönemde, büyük bir cesaretle kız çocuklarının okuması gerektiğine dair: “Kızlarını okutmayan millet, oğullarını ma’nevi öksüzlüğe mahkûm etmiş demektir; hüsrânına ağlasın!” dizeleriyle başladığı şiiri kaleme almıştır. “Bir Kız Mektebi İçin” adlı bu şiirinde önce Osmanlı’nın şanlı tarihinden bahseder, ardından bilim ve uygarlığın önemini anlatır ve kadınlarını cahil bırakan bir ulusun “en aciz, en felekzede millet” olacağını dile getirir.

BİR KIZ MEKTEBİ İÇİN

“En aciz, en felekzede millet kadınlığı,

Kız kardeşini cahil bırakandır!

Verin, verin,

Kalbin, cömertliğün, hele ilmin yarattığı

Her şeyde kızların, bu muazzez çiçeklerin

Bir hakkı var:.. Verin!”

Şair, yağlıboya resimleri de olan bir sanatçıydı ve hatta evini (Aşiyân) bile kendisi tasarlamıştı. Bu çok yönlülüğü ve özgün, bireysel, boyun eğmeyen karakteri, sanatının her alanına, özellikle de şiirlerine yansımıştır. Kendi resminin altına yazdığı satırlar:

“Yay biçiminde gerdanlık esaretten ağır gelir boynuma

Kendi havamız, kendi semamda kendim bir kuşum.”

Küçük, Fikret'in hayatını "Abdülhamit'ten sonra doğdu; Abdülhamit'ten önce öldü. Dünyası Abdülhamit'in dünyası oldu." sözleriyle özetler. Böylesi koşullar altında o, ülkesini ileriye taşıyacak inkılabı savunmuş ve bu uğurda mücadele etmiştir. Tüm bu özelliklerinden yola çıkarak, Tevfik Fikret'i Anadolu'da aydınlanma mücadelesinin fitilini ateşleyen kilit isimlerden biri olarak rahatlıkla konumlandırabiliriz. Rusya'da Puşkin'in üstlendiği rol gibi Tevfik Fikret de Türkiye'de Aydınlanma hareketinin esin kaynaklarından biri olmuştur.

PROMETE

Kalbinde her dakika şu ulvi hasretin
Ateşten gagasını duy ve daima düşün;
Onlar niçin semâda, niçin ben çukurdayım?
Gülsün neden cihân bana, ben yalnız ağlayım?..
Yükselmek gökyüzüne ve gülmek ne tatlı şey!
Bir gün şu hastalıklı vatan canlanırsa... Ey

İrfanın ışığını özleyen geleceği milletin
Milletin uygarlık özleyen yarınlarının
Meçhul elektrikçisi, aktar fikretini
Yüklen getir – ne varsa – biraz miskinliği gider
Bir parça ruhu, benliği, idraki besleyen
Topla meyvelerini; boş durmasın elin.
Gör daima önünde o eskinin masalını
Gökten dehanın ateşini çalan kahramanını...

Varsın bulunmasın bilecek nâmanı ve şânını.

Anadolu toprakları, boyun eğmeyen insanların hikâyeleri ve türküleri ile doludur. Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu ile dile yansıyan bu başkaldırı Namık Kemal ile Tevfik Fikret'e taşınmıştır. Tevfik Fikret ile birlikte bu söylemler; akılcı bakış, eşitlik, bilime yönelme gibi temel yapı taşlarının oluşturduğu bir biçim almış ve bunun için kavga eden bir tavra dönüşmüştür.

Sonuç olarak Mustafa Kemal'in kurduğu Cumhuriyet devasa bir birikimin ürünüdür. Yüz yıl sonra karşı devrimle yerle yeksan olmuş görünüş de Prometheus'un ateşini taşıyan Tevfik Fikret, Mustafa Kemal ve adını bildiğimiz-bilmediğimiz nicelerinden alınan bu mirasa sahip çıkan aydınlık bir damar her zaman olacaktır.

"Kimseden yardım ummam, kol kanat dilenmem,

Kendi boşluğumda, kendi göklerimde kendim uçarım;

Eğilmek, tutsaklık boyunduruğundan ağırdır boynuma,

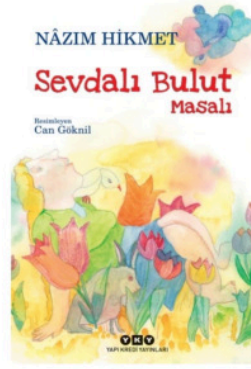
Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim."

KAYNAKÇA:

1. Tevfik Fikret, *Bütün Şiirleri: 1 Geçmişten Gelen*, İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, 2022
2. Tevfik Fikret, *Bütün Şiirleri: 2 Rübab- Şikeste Kırık Saz*, İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, 2023
3. Tevfik Fikret, *Toplu Hikâyeleri Senin İçin*, İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı 2022
4. Tevfik Fikret, *Bütün Şiirleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4. Baskı, 2023
5. Tevfik Fikret, *Şermin*, Bilge Kültür Sanat, 5. Basım 2022
6. Serol Teber, *Melankoli "Normal Bir Anomali"*, Okuyan Us, 6. Baskı, 2022
7. Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler 2*, Tekin Yayınevi, 2. Baskı, 1984
8. Memet Fuat, *Nâzım Hikmet*, Adım Yayınları, 1. Baskı, 2000
9. Zafer Toprak, *Ölümünün 100. Yıldönümünde Tevfik Fikret: Ziya Gökalp, Nâzım Hikmet ve Tevfik Fikret*, Toplumsal Tarih Sayı 259, 2015

NÂZİM HİKMET'İN “SEVDALI BULUT” MASALINDA DİYALEKTİK ÖGELERİN VARLIĞI

Gökçen Düzgaya

Nâzım Hikmet'in yazdığı *Sevdalı Bulut*, Türkiye sınırlarında bir masal kitabı olarak basıldığı tarihten daha önce Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) bir film stüdyosu olan Soyuzmultfilm'de 1959 yapımı bir çizgi film senaryosu olarak ortaya çıkar. Masal olarak ilk kez 1961'de Varşova'da basılır (Güneş, 2012: 22). Eser, 1968 yılında Türkiye'de Cem Yayınevi ve Dost Yayınları tarafından “Sevdalı Bulut” adıyla yayımlanır.

Sevdalı Bulut'un çizgi film senaryosu ile masal olan hali arasında yazınsal farklar vardır. Çizgi filmdeki diyaloglar şiirselidir. Dış ses mevcuttur. Masaldaysa hayvanlar konuşmaktadır (Güneş, 2012:29).

Cem Yayınları'nca basılan “Sevdalı Bulut” adlı masal kitabının arka kapağında Nâzım Hikmet, “Ninemın dizine koyardım başımı. Çocukların gözüne uykuyu, yıldızlı bir gece gibi dolduran masalları söylemesini bilirdi ninem. Masallar birbirine benzerdi. Az gidip uz gidip, dere tepe düz gidip, arkaya dönülüp bakılınca bir arpa boyu yol gidildiğini görmek yok mu, işte bu benim küçücük kafamın almadığı nesneydi. Ninem çoktan öldü ben daha dede olmadım. Sekiz yaşında tosun gibi bir oğlum var. Ninesi ona masal söylerken, tam “az gittik” yerine gelince, sözü ben alıyorum, sesime inanışın sesini katarak şöyle diyorum: “Çok gittiler, dere tepe yok ettiler, bir de dönüp baktılar ki, görülmüyör kalkılan yer.” sözleriyle seslenir okura (Ran, 1980). Masallara yazdığı ön sözde ise “... büyük Türk folklorcusu Boratav'ın öğrencilerinin halkın ağzından dinleyip topladıkları bazı masalları kendime göre işledim. Neden diyeceksiniz?”

O masalları bugünün bazı sorunlarına karşılık vermeye yöneltmek için, masal tekniğini taklit ederek değil, kendim de bazı denemeler yaptım.” der (Ran, 2017: 68). Bu ifadelerden Nâzım Hikmet'in toplumsal olayları ve değişimi önemseydiğini ve eserlerine yansıttığı gerçeğini görmekteyiz.

Sevdalı Bulut her ne kadar geleneksel masal formunun içerisine yerleştirilmesine de masal türünün belli başlı kurallarına uymaktadır. Belirsiz yer ve zaman, us dışı karakter ve olayların oluşu, iyi ve kötü karakter, anlatımın kısalığı, evrensel esaslara dayanması gibi ögeler bu anlatıda da yer almaktadır. *Sevdalı Bulut*'ta geleneksel masallardaki gibi cinler, periler, devler, şehzadeler yoktur fakat işlevler açısından ortaklıklar vardır. Bu bağlamda;

Propp (2017: 23)'a göre “masallarda değişmeyen, kişilerin işlevleridir. Buradan masalın, çoğunlukla, aynı eylemleri değişik kişilere yaptırdığı sonucu çıkarılabilir. Bu da masalları, *kişilerin işlevlerinden kalkarak* incelememizi sağlar.” Yine aynı eserinde (Masalın Biçimbilimi) Propp “*İşlev sözcüğünden, bir kişinin eylemini, olay örgüsünün akışı içinde taşıdığı anlam açısından tanımlanmış eylemini anlıyoruz.*” der (2017: 24). Aslında Propp, eserinde işlevlerle ilgili kimi yasalar belirlemiş ve bu yasaların yalnızca folkloru ilgilendirdiğini, yapay olarak yaratılmış masalların bu yasalara uymadığını dile getirmiştir. *Sevdalı Bulut* masalı, klasik masal sınıflandırmasına uymasa da işlevler bakımından masal formuna uymaktadır. Bu konuda Pertev Naili Boratav “Türk Masalı Üzerine” başlıklı yazısında şöyle demektedir:

“Sevdalı Bulut başlığını taşıyan masal, konusuyla halk geleneği repertuarının dışında kalır, tümüyle yazarın

yaratmasıdır; bunda Nâzım Hikmet, sadece, olağanüstü öğelerin engin hayal oyunları için sağladıkları olanaklardan yararlanmasını bilen halk masalcılarının yaratma yöntemini, anlatma tekniğini izlemiştir.” (2014: 357).

Masal karakterlerinin dönüşümü masallarda rastlanılmayan bir durumdur. “Bilindiği gibi masalların iletili olaylara, kişilere yüklenen tek açılı roller ile okura verilir. Masalın dokusundaki bu özellik çoğu masalda gözlenebilir. Yani şablon biçimde olaylar ve kişiler, belli dersleri ve deneyimleri aktarmak üzere bir araya getirilmiş durumdadır (Dilidüzgün, 2018: 37). *Sevdalı Bulut* masalında ise tam tersi bir durum söz konusudur. Karakterler dönüşüm geçirmektedir.

Nâzım Hikmet’in masalında güçlü bir toplumsal düzen eleştirisi görmekteyiz. Bu eleştiri, çocuk okura, okurun çocuklar olduğu Pertev Naili Boratav (2014: 357) tarafından dile getirilmiştir, masal kahramanları ve masalsı öğeler üzerinden çocuk gerçekliği gözetilerek yansıtılmıştır.

Nâzım Hikmet’in “Sevdalı Bulut” Masalında Diyalektik Öğeler

Diyalektik, süreçlerin kendi içlerindeki ve birbirleri arasındaki devinimi inceleyen bir araştırma yöntemidir. Herakleitos ile başlayıp Descartes ve Kant’ın düşünceleriyle gelişen; Hegel’de doruğa çıkıp Karl Marx ile son tahlili yapılan diyalektik, doğadaki ve tarihteki süreçlerin karşılıklı ilişkilerini, çelişkilerini ve karşılıklı gelişimini inceler. Bunlar felsefi kategorilerle açıklanır. “Diyalektik kategorileri ve yasaları, şeylerdeki evrensel ilişkilerin ve özelliklerin, varlıktaki evrensel biçimlerin bilgisini temsil ederek ..., bilgilendirme sürecinin gelişim yasalarını yansıtır; bilgilendirme sürecinin gelişim ve işlerlik biçimlerini ve basamaklarını, düğüm noktalarını oluştururlar.” (Şeptulin, 2013: 10).

“Doğayı, insan tarihini ya da kendi zihinsel etkinliğimizi düşüncenin incelemesi altına koyduğumuz zaman, bize ilk görünen şey, hiçbir şeyin olduğu gibi, olduğu yerde, olduğu biçimde kalmadığı ama her şeyin devindiği, değiştiği, olduğu ve yok olduğu sonsuz ve

karşılıklı ilişkiler ve etkiler yumağı tablosudur. Devinen, geçen ve birbirine bağlanan şeyin kendisinden çok devinime, birinden ötekine geçişlere, bağlantılara dikkat ediyoruz.” (Engels, 2012: 54).

Sevdalı Bulut masalı, iyi ve kötü karakterlerin bir aradığı ve karşıtlığının yer aldığı, karakterlerin dönüşüm geçirdiği, verili düzenin sarsıldığı, hareketin yasalarının işlediği bir kurgu üzerine oturtulmuştur. Bir ney üfleyicisi dervişişin neyinin deliklerinden fırlayan ağaçlardan, derelerden ve yollardan oluşan Ney Ülkesi’nde Kara Seyfi, devedikeni, at ve rüzgâr kötü karakter; Ayşe Kız, tavşan, ak güvercin ve bulut ise iyi karakterlerdir. Bu durum, masalın başında söylenirdi fakat ilerleyen olaylar sonucu kötü karakterler dönüşüm geçirecektir.

Öz ve Görüngü

Bir metinde ele alınan bir konu anlatılmak isteneni tek başına anlatmaya yetmez. Fischer (1990: 118)’e göre, “‘Hasat’ gibi bir konu sevimli bir kır yaşantısı, kalıplaşmış bir günlük yaşayış resmi, insanlık dışı bir sıkıntı ya da insanın doğa üzerindeki zaferi olarak işlenebilir. Her şey sanatçının görüşüne, yönetici sınıfın sözcüsü gibi mi, duygulu bir tatil ressamı mı, öfkeli bir köylü mü, yoksa devrimci bir toplumcu gibi mi konuştuguna bağlıdır.”

Sevdalı Bulut masalında güzel bir bahçe ve o güzel bahçede yaşayan güzel kız vardır. Konu, Kara Seyfi’nin bahçeye sahip olma isteğidir. Günlük yaşamda güzel bir bahçe sadece güzel bir bahçedir. Çevresel sorunların çokça yer aldığı gezegenimizde böyle bir bahçenin Kara Seyfi tarafından sürekli talan edilerek ele geçirilmeye çalışılması, bunun sonucu bulutun yağmur olarak yağmasıyla çiçekleri her seferinde canlandırması, çevre ve sorunlarının önemine işaret edebilir. Fakat burada Nâzım Hikmet’in bu güzel bahçe üzerinden mülkiyet sorununu işlediğini söyleyebiliriz. Zaten masalda Kara Seyfi, kıza âşık olduğu için değil, bahçeye sahip olmak istediği için kıza evlenmeyi teklif etmektedir.

Görüngü, *Sevdalı Bulut* masalının kendisi, orada anlatılan neyse odur. Buradaki öz ise, iyi ve kötünün, emperyalistlerle yurtseverlerin, mülk edinme hırsıyla yananlarla doğal yaşamlarını korumaya çalışanların mücadelesidir.

Özel ve Genel

Özel ve genel, şartların değişimi sonucu tersine dönebilir. Burada dikkat edilmesi gereken değişen şartlardır. Maddenin hareketi esastır. Özel olan bir süreç sonunda genel hâline gelebilir. Nalçacı’ya (2018: 21) göre bu durum şöyle örneklendirilmiştir: “Örnek olarak denizde yaşayan bir türün bazı bireyleri karada kısa sürelerle kalabilirken, türün değişime uğraması ve yeni bir türün

oluşmasıyla yeni türün bütün bireyleri karada yaşayabilir. Başka bir örnek, kapitalist bir ülkede az sayıda sosyalizme inanan birey bulunurken sosyalist devrim sonrası bu özellik genel haline gelebilir.”

Masalda bu kategoriye örnek olarak şunlar söylenebilir: Genel olan tüm çiçeklerdir. Bir yerde bir halkı sembolleştirmektedirler. Hepsı sulanmalı, güneş almalıdır. Hepsı Kara Seyfi'nin mülkü olduklarında zarar ve zulüm göreceklerdir. Özel olan ise devedikeni, belki diğerlerine benzemediği belki çiçeklerin arasında kendine bir gelecek görmediği için Kara Seyfi ile iş birliğini tercih ediyor. Çiçekler Kara Seyfi'nin zulmünden kurtulduğunda, yani niteliksel bir değişim sonucunda devedikeni iş birliği yapmaya ihtiyacı kalmayacağı iletili, okura bırakılmaktadır.

Aşağıda masaldaki hareketi ve dönüşümü daha iyi anlayabileceğimiz bir şekil yer almaktadır:

“Şekil 1: *Sevdalı Bulut*'taki diyalektik öğelerden *Öz ve Görüngü*, *Zıtların Birliği ve Çelişkisi* kategorileri gösterilmektedir.”

Neden ve Sonuç

“Bilimsel verilere göre bütün fenomenler şu veya bu şekilde birbirleriyle ilişkilidir. Üstelik sonsuzdan gelip sonsuza giden süreç içinde maddenin bir tarihi oluşur, bazı fenomenler diğerlerini önceler. Bu süreç içinde olgular arasında bazıları sonrakilerin nedeni, sonrakiler ise onların sonucu olarak ortaya çıkar.” (Nalçacı, 2018: 22).

Bu bilgiler ışığında masaldaki neden sonuç ilişkilerini inceleyelim: Okur, Kara Seyfi'nin Ayşe kızın bahçesine el koymak istemesi sebebiyle bahçeyi tarumar etmesi sonucuyla karşılaşır. Bunun üzerine bulut yağmur olup yağar ve çiçeklere yeniden hayat verir fakat kendisi yok olmuştur. Aslında bu tam bir yok oluş değildir. Buna yadsımının yadsıması başlığında değinilecektir. Bahçenin tarumar edilmesi bir sonuçken, ikinci olayda bulutun yok oluşunun sebebi olagelmıştır.

Kara Seyfi kaba bir adam olduğu için masalın başından beri ata kötü davranmaktadır. Sonuç olan bu kötü davranış, atın saf değiştirmesinin sebebi olacaktır. Rüzgârın saf değiştirmesi de aynı kategoriye girmektedir. Rüzgâr, Kara Seyfi tarafından kullanıldığını öğrenince saf değiştirecek ve Kara Seyfi'nin hazin sonunun sebebi

olacaktır. Rüzgâr ve atın saf değiştirmesine zıtlıkların birliği ve mücadelesi kapsamında tekrar değinilecektir.

Zorunluluk ve Rastgelelik

Uygun koşullar oluştuğunda nitelikçe bir dönüşüm zorunlu hale gelir. Fakat bu dönüşümün sürecin neresinden, nasıl ve ne zaman başlayacağı ise kestirilemez.

Kara Seyfi'nin bencilliği, kötüllüğü ve zulmü yüzünden kötüler de saf değiştirir ve iyilerin yanına geçerler. Bu saf değiştirmeye beraber eşitsiz toplumun sonlanmasıyla, nitelikçe dönüşüm gerçekleşmiştir. Zorunlu hâle geldiği belli olan nitelikçe dönüşümün hangi esnada başlayacağı, hangi karakter/karakterler tarafından vurucu hamlenin yapılacağı rastgeleliği açıklar. Masalda noktayı koyan rüzgârdır ve kendisini oraya getireni, Kara Seyfi'yi uçurumdan aşağı yuvarlamıştır.

Karşıtların Birliği ve Mücadelesi, Niceliksel Birikimin Niteliksel Değişime Dönüşümü

Doğa olaylarında olduğu gibi toplumsal durumlarda da karşıtlıklar mevcuttur ve çeşitli bağlarla birbirlerine bağlıdır. Örneğin çıkarları çatışan patron ve işçi sınıfı, feodal bey ile serfler vs. çelişki içerisindedirler. Bu çelişki nitelikçe bir dönüşümde yani toplumsal düzenin alt üst oluşu durumunda asli rolü üstlenir. Bir de yan çelişkiler vardır. Bu yan çelişkilerin de kendi içindeki dönüşümü süreci hızlandırabilir.

Masaldaki iyi ve kötü karşıtlar net olmakla beraber, atın ve rüzgârın yan çelişkilere dâhil olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki; At edilgendir. Kara Seyfi'nin kölesi gibidir. Kara Seyfi ile devedikeni, kum ve rüzgâr toplamaya gittiklerinde taşıdıkları kum ve rüzgâr dolu küpler yüzünden yorular, zayıflar, iğne ipliğe döner. Önce yalvarır Kara Seyfi'ye: “Acı bana, Seyfi Ağa” diye. Adam hayvanı kamçılar. Kır at çaresiz topallaya topallaya yola koyulur. Masalın sonunda iyi kötü savaşımında kötüler (Kara Seyfi ile devedikeni) mücadeleyi kaybederken atın, saf değiştirdiğini ve bir bilince ulaştığını görmekteyiz. Onun bu değişen tavır, yeni toplumsal düzene uyum sağlayacağı iletilisini vermektedir.

Buradaki diğer yan çelişki rüzgârdır. Rüzgâr da at gibi son ana kadar Kara Seyfiye sorgusuz biçimde itaat etmiştir. Rüzgâr, soluğu tükenip de kuvvetten düşüncü, yeniliyor olmanın utancıyla kavga meydanından uzaklaşır. Ak güvercinin rüzgârın arkasından gidip onunla konuşarak onu ikna ettiğine, onu birlikte mücadele etmeye çağırdığına şahit oluruz. Bu kez rüzgâr geri döner ama artık karakteri değişmiştir:

“Bir dağ tepesinde yetişti ona ak güvercin. ‘Rüzgâr kardeş’ dedi. ‘Kara Seyfi seni rezil etti, çünkü senin gücünü, kuvvetini haksız bir işte kullanmak istedi.

Sen bu yüzden bir bulutla başa çıkamadın. Öcünü yerde bırakacak mısın? Kara Seyfi'den hesap sormak yok mu?' Deli rüzgâr ak güvercinin sözlerini duyar duymaz gerisin geriye döndü, ıslık çala çala, tozu dumana kata kata saldırdı Seyfi'nin üstüne. Atın üstünden kaptığı gibi kaldırdı onu havaya, havada savurdu, yere fırlattı, Seyfi atına binmek istedi tekrar ama kır at, 'Sen bana acıdın mı ki, ben sana acıyayım?' dedi. Bir çifte savurdu Seyfi'ye. Seyfi yine kapaklandı yere." (Ran, 2018: 45).

Görüldüğü gibi zıtların birliği ve mücadelesi sayesinde Kara Seyfi'nin temsil ettiği eşitsiz toplumsal düzen alaşağı edilmiş, çelişkiler ve yan çelişkiler sayesinde nitelikçe bir dönüşüm gerçekleşmiştir.

Ayrıca bu çelişkilerin artışı niceliksel bir birikimdir. Bu niceliksel birikim bir eşikten sonra nitelikçe bir değişime sebep olmuştur.

"Şekil 2: Burada niceliksel birikimin niteliğe dönüşümü gösterilmiştir."

Yadsıma ve Yadsımanın Yadsınması

Olgular madde gibi değildir. Olgular sonsuz bir yapıya sahip değildirler. Tarih sahnesinden tamamen silinebilirler. Ama dönüşüm süreklidir. Olgular nitelikçe dönüşür ve bu şekilde eskiyi yadsımış olur. Daha sonra yeni çelişkiler belirir ve birikir. Bir süre sonra tekrar bir dönüşüm koşulları ve bu kez de yadsınmış olan yadsınır. Dolayısıyla dönüşüm sürekli hale gelir. Masalda bu dönüşümü bulut özelinde görmekteyiz:

"Şekil 3: Burada olumsuzlanmanın olumsuzlanmasıyla dönüşümün kendisi gösterilmiştir."

Şekilde de görüldüğü gibi, bulut çiçekleri canlandırmak için kendini feda eder. Form dönüşür. Form değiştirir. Çiçeklerde vücut bulur. Artık ortalık sakinleşmiş, kavga bitmiş, eşitsiz toplumsal düzen sonlanmış, nitelikçe bir dönüşüm gerçekleşmiş, eski olan yadsınmış yani olumsuzlanmıştır. Fakat bahçedeki su havuzundan mavi bir buğu yükselmeye başlar:

"Tavşan, 'İyi insanlar, iyi hayvanlar, iyi bulutlar hiçbir zaman kaybolmaz. Seven ölmez. Bak hele havuza!' Ayşe kız bir de ne görsün? Demin yağın yağmurla ağzına kadar dolan havuzun üstünden mavi bir buğu yükseliyor (aslı italik) güneşin ışıkları altında."

Yeni bir bulut oluşmaya başlamaktadır ama artık yeni bir düzende ve farklı bir biçimde:

"Sözü uzatmayalım, arası çok geçmeden gökyüzünün maviliğinde, bulut belirmeye başladı yine, tam da eski halini alınca, yukarıdan Ayşe'ye baktı, bahçeye baktı, kocaman bir ağız oldu (aslı italik), yayıldı, gülümsedi..."

Sonuçta bulut ölür, sonra tekrar doğar, yeni bir bulut olur. Nâzım Hikmet ölür. Sonra yeniden eserlerinde doğar, çocuklara seslenir, gençlere, işçilere, emekçilere seslenir.

Ve son...

Masalın diyalektik yöntemin seçilmesi altında Nâzım Hikmet'in mücadelecisi bir insan oluşu ve bu mücadele ruhunu eserlerine yansıtması ile ilgilidir. *Sevdalı Bulut*'un yazıldığı tarihte dünyanın içinden geçtiği süreç ulusal kurtuluş mücadelelerinin yaşandığı, sömürge devletlerin sömürge olmaktan kurtulduğu yıllardır. Nâzım Hikmet içinde yaşadığı dönemin koşullarını eserlerine yansıtılmaktan geri durmamış; tarihe tanıklık etmekle kalmayarak sözünü söylemiş ve mücadelecisi tavrını eserlerine yansıtması yurtsever bir şairdir. Eserlerinin diyalektik yöntemle incelenmesi onun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Boratav, P. (2014) *Türk Masalı Üzerine*. Az Gittik Uz Gittik. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2018) *Çağdaş Çocuk Yazını*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Engels, F. (2012) *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*. (Çev.: Sol Yayınları Yayın Kurulu) Ankara: Sol Yayınları.
- Fischer, E. (1990) *Sanatın Gerekliği*. (Çev.: Cevat Çapan) Ankara: Verso Yayıncılık ve İmge Kitabevi Yayınları.
- Güneş, M.M. (2012) *Hanene Huzur Dolgun & Sevdalı Bulut*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nalçacı, E. (2018) *Tarih İçinde Diyalektik Materyalizm*. E. Nalçacı, I Akış, M.A. Olpak (Ed.) *Yeni Bilimsel Verilerin Işığında Diyalektik Materyalizm* (ss.11-27). İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Propp, V. (2017) *Masalın Biçimbilimi*. (Çev.: M. Rifat ve S. Rifat) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ran, N. H. (1980) *Sevdalı Bulut*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ran, N. H. (2017) *Masallar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ran, N. H. (2018) *Sevdalı Bulut*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sever, S. (2015) *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şeptulin, A. (2013) *Diyalektik Kategorileri ve Yasaları* (Çev.: Yakup Şahan) İstanbul: Yordam Yayınevi.

SUSTURULMUŞ BİR GÖLGENİN TEHLİKELİ NOTLARI

Hasan elikkol

Rüyalar rüya değil, uykularım susturulmuş çocukların ığlığı
Labirentlerinde dolaşıyorum bir kâbusun
Her ıkış bir başka giriş, her umut bir başka hüsrân
Bastığım yeri bilmeden yürüyorum

Sıradan düşünceleri olan sıradan biriyim
Işığın düşürdüğü yeri bilmeyen bir adam
Her sabahım ağır yorgunluk
Üstümde bir gölgenin yalanı

Sarhoş bir gecenin ilerleyen saatlerinde anladım
Acısız büyünmeyecek
Yanarım yanmam gerekiyorsa
Çıkarım kalabalıkların önüne, yeniden doğacağız bugün derim

Arkamda isyan, bütün ağaçlar içek açar

Hasan elikkol - Dalgalar Olmasaydı

ÖLÜ İNSANLARIN HATIRA DEFTERİ

Erdal Atıcı

Öğrenciler sınıfın penceresinin önünde ip gibi dizilmişler, hep birlikte sağanak yağmuru izliyorlardı. Böylesi görülmüş gibi değildi. Gökyüzü simsiyah bulutlarla kaplıydı. Bulutlar, iplik iplik çözülecek, kurşun gibi yeryüzüne iniyor ve ala köpükler hâlinde sele karışıyordu...

Zeynep düşündü, suyun buhara, buharın bulutlara, bulutların yağmura dönüşüp yeniden yeryüzüne inmesi, dünyada sürekli bir dönüşümü işaret etmiyor muydu? Öyleyse, başta hayat olmak üzere, hiçbir şey sonsuz olabilir miydi?

Zamanın bilmem kaç bininci anlamsız çağında, hepsi bu okuldan mezun olup gidecek çocuklardı. Geride boynu büyük kalacak duvarlar, renkleri solmuş tarih şeridi, akıllı tahta, öğretmen kürsüsü, sıralar... Biraz daha atacaktı okulun hüznü. Koridorlardaki ayak izleri, ay ışığında göl üstüne düşmüş gölgeler gibi kısa bir süre daha dalgalanacak, sonra kaybolup gidecekti.

Altmış yıllık okuldu İncesu Anadolu Lisesi... Duvarları üst üste atılan boyaların taşıyamayacak kadar yorundu. Taşçıyı kolonlar eğilmiş, demirler paslanmış, yağmur sularını taşıyan su boruları yer yer patlamıştı. Okulu ayakta tutan belki de giden öğrencilerin hatıralarıydı.

Okul için yıkılmak kolaydı. Bırakırdı yağmura kendini, açardı fırtınaya kollarını, nemden yıkılmayacak duvar mı vardı? Ama hatıralara ne yapmalı? On binlerce çocuğun hatırası kendisi ayakta kaldığı sürece yaşayacaktı! Yalnızca onların hatıralarını yaşatmak için bile ayakta kalmaya değmez miydi?

Öğrenciler gözlerini iri iri açmış, ardi arkası kesilmeyen yağmura bakıyordu. Ne ara birikmişti bu kadar su damlası gökyüzünde? Hâlâ başladığı gibi göz gözü görmüyordu. Kurşun gibi iniyordu damlalar.

"Biz altmışıncı 12-B sınıfıyız!" diye bağırdı göz-lüklü sıırım gibi delikanlı. Adı Selim'di, Yavuz Sultan Selim diye takılırlardı öğretmenleri ona. Kızardı, ama renk vermezdi.

Yusuf, en yaramazıydı sınıfın, yaka silkerdi öğretmenleri. Ama en çok Kimyacı sinir olurdu ona. Az kaldı, gidecekler, diye dişini sıkardı. Yusuf, yağmura bakarak tahtaya bir şeyler yazıyordu. Önemli bir şey yazdığı yüzündeki ciddiyetten anlaşılıyordu. Yağmur azalmıyor, aksine fazlaşıyor gibiydi. Hava biraz sonra kararacaktı, ne yapacaklardı?

Tüm kapılar açıldı, sınıftan çıkan sesler koridora, oradan sınıflara yayılıyordu. Bu son saatlerinde, böyle bir yağmur uğurluyordu onları. Şimdi her biri yol ayrımındaydı. Yürüyüp gidecekleri uzun bir yol vardı önlerinde, sert

rüzgârlı, iniş çıkışlı, dikenli...

Emektar hizmetli Ahmet Efendi gidenlerin hatıralarını toplamaya çalışıyordu. Nar taneleri gibi ortalığa saçılmış hatıraları toparlayıp paslı kilitli arşive koyacak, oradan da sonsuzluğa uğurlayacaktı.

İkinci namazından çıkan yaşlı adam, dışarıda hiç beklemediği yağmurla selle karşılaştı. Şemsiyesi de yoktu, üstelik ayağında lastik terlik vardı. Bir süre rehin kalacağı caminin sundurmasının altından okuldan yükselen seslere doğru döndü. Penceredeki çocukları gördü, el salladı onlara. Pencere açıldı birden, karşılık verdi çocuklar; bağırmalar, çığlıklar... Sakalını sıvazladıktan sonra gülümsedi yaşlı adam...

Çocuklar "Mezun oluyoruz!" diye bağırdılar, hep bir ağızdan...

"Dünya bir penceredir, biz de bakıp geçtik..." Yunus Emre'den esinledikleri bu dizeleri yıl boyunca yaptıkları çeşitli etkinliklerin final bölümünde söylemişlerdi.

Yaşlı adam bir kez daha elini salladı onlara. Yalnızlığı daha da çoğaldı minarelerin. Nöbet değişim zamanıydı. Dolup boşalıyordu işte dünya. Sararmış yapraklar gibi rüzgârın önünde savruluyordu insanlar. Ne garipti iz bırakmadan geçip gitmek!

Son zil çaldı, okul boşaldı. Üşüdü koridorlar. Her zamanki olağan mahzunluk çöktü okulun üzerine. Tüm çocuklar çıktıktan sonra avlu kapısını zincirledi emektar Ahmet Efendi. Okula geri dönerken birkaç adım attı ve durdu, sanki bir şey söyleyecekti de unutmuş gibi, giden çocukların ardından baktı. Çoğu gözden kaybolmuştu. Kendi kendine: "Yaşlı insan, yaşlı okula benziyor, ikisi de yalnız, ikisinde de, hazine kadar değerli hatıralar var." dedi.

Emektar Ahmet Efendi, dış kapıyı zincirle kilitletti. Avluya bir kez daha dolaşıp, kolaçan etti. Katlara çıktı, sınıflara baktı tek tek... 12B sınıfının kapısında durdu. Tahtadaki yazı dikkatini çekmişti. Bir kez daha baktı tahtaya: Sonra heceleyle heceleyle okudu: "Seneler sonra burası, ölü insanların hatıra defteri olacak!" Sene 2024, İncesu Anadolu Lisesi 12B sınıfı..."

Bu sınıfta okuyan çocukların yüzleri geldi tek tek gözlerinin önüne. Hüzünlendi, yalnızlıktan üşüdü Ahmet Efendi...

14 Haziran 2024, Ankara

KÖY UZAKSA BİZ YAKINIZ - URFA YOLCULUĞU

Fatma Aras

Köy Uzaksa Biz Yakınız” projesi kapsamında, Urfa'nın Siverek ilçesinden Mehmet Şah'ın davetiyle şair arkadaşım Aslıhan Tüylüoğlu ile yola koyulduk.

İkimiz de bu çağrıya gönülden katıldık. Kalbimizde kitapların sıcaklığı, çantamızda umutla vardık Urfa'ya. Urfa Garı'nda bizi köyün ağası, adı dillere destan Sevgili Abdulrezak Demirtaş karşıladı. Güler yüzüyle ve Urfa'ya özgü zarif misafirperverliğiyle daha ilk anda içimizi ısıttı. İlk durağımız, Balıklıgöl oldu.

Sonra şehrin tarihi dokusunu hâlâ taşıyan bir mekânda kurulan, yöresel yemeklerle bezemiş sofraydı. Masada sadece yemek değil, yüzyılların kültürü, kokusu, emeği vardı. Kısa bir çarşı gezisinin ardından, bizi bekleyen asıl yolculuk için ilk durağımız olan Büyük Kazanlı köy okulunun müdürüyle telefonla görüştü Abdulrezak Bey. Böylece yola koyulduk; içimizde çocukların gülüşü, elimizde kitaplar, aklımızda taşlı yolların ardındaki ışıkla...

Okul Müdürü Elvan Uysal, bizi okul kapısında içten bir gülümsemeyle karşıladı. Ardından, ince belli bardakta çay, mis gibi kahve ve yürek ısıtan sohbetlerle ağırlandık. Sonra okulu gezdirdiler. Şehir okulları kadar bakımlı ve güzel bir okuldu. Hatta bir kademe üst de diyebiliriz.

Bu sıcak karşılamadan sonra tüm öğrenciler okul bahçesinde toplandı. Biz, Aslıhan arkadaşım öğretmenler ve Abdulrezak Bey okulun girişinde durduk.

Önce Aslıhan, şiirin büyüsunü anlatan kısa ama içten bir konuşma yaptı. Sonra ben çocukluğun, hayalin ve kelimelerin izini sürdüm sesim yettiğince. Köy çocukları pırl pırlı. Hayatlarında ilk kez bir şair gördüklerini şaşkınlık ve sevinçle dile getirdiler. O an, kalbimizde tarif edilemez bir mutluluk açtı.

Konuşmalarımız bittiğinde, soru-cevap kısmına geçtik. Aslıhan'la göz göze geldik; çünkü çocuklar öyle derin, öyle şiire dokunan sorular sordular ki, sanki kelimelerle büyüyen bir bahçedeydik.

Veda zamanı geldiğinde, bahçede toplanmış yüzü aşkın çocuk, tek tek sarılmak istediklerini söylediler. Onlara sarılırken sadece küçük bedenlerini değil, içimizde büyüyen umudu, sevgiyi ve geleceği de kucaklıyorduk. Ellerindeki kâğıt ve kalemler bizden imza istediler. O an anladık ki biz o köyden ayrılırken aslında içimizde bambaşka bir yerleşiklik köy sevinci başlıyordu.

Abdulrezak Demirtaş, bizi evine götürdü. Evin geniş balkonunda, Abdulrezak Bey'in eşi ve iki gelini -Ayşe ve Fatma- tarafından özenle hazırlanmış, göz alıcı sadelikte bir sofraya, içtenliğin en sıcak hâliyle bizi bekliyordu. Ayşe ve Fatma, her ikisi de üniversite mezunuydu. Fakat eğitimlerinin ötesinde, köyün gelenekleri, üzerlerindeki kıyafetlerde ve duruşlarında ince bir zarafetle kendini gösteriyordu.

Güler yüzleri, ölçülü nezaketleri ve sundukları her tabakta taşıdıkları sevgi, bize bir yürek kapısı açtı. Misafirlik, sadece yemek ve sohbet değil, aynı zamanda kültürün ve aidiyetin en içten anlatımıydı bu evde. Biz, o sofrada sadece doymadık; aynı zamanda görülmenin, kabul edilmenin ve paylaşmanın sıcaklığına da doyduk.

Abdulrezak Bey, bizi arabasına aldı ve Siverek'teki bir otele yerleştirdi. Akşam yemeği için tekrar otelin önünde bekliyordu. Bu incelikli misafirperverlik, kendimizi gerçekten özel hissettiriyordu. Hep birlikte tarihî bir mekâna doğru yola çıktık.

Taş duvarları tarih kokan bir hanın avlusunda, Urfa'ya özgü ezgiler yankılanıyordu. Mehmet Şah da bize katıldı. Onu ilk kez orada, gözlerinin içindeki edebiyat ve şiir parlıtlısıyla gördük. Sanki yıllardır tanıdığımız bir dost gibiydi. Sohbet kısa sürede derinleşti; kelimeler, dizeler arasında dostluk büyüdü.

Yemektten sonra Aslıhan'la birlikte şehrin sokaklarında yürüdük. Gecenin serinliği, gündüzün sıcak izleri yorgunluğumuzu silerken bir çay bahçesinde oturduk. Karadut çayı söyledik. O mor tat, Urfa'nın sıcaklığına serin bir şiir gibi indi içimize. Gecemiz sakindi. İçimiz huzurla dolu, yorgunluğumuz ise mutlulukla sarılmıştı.

Ertesi sabah Abdulrezak Bey, her zamanki güler yüzüyle yanımıza geldi. Araca, sevgiyle özenle hazırladığımız 500 kitabı yükledik. Yönümüz bu kez Siverek'teki Hazar Dicle Fırat Kolejiydi. Okula vardığımızda ilk durağımız, Rıfat Özkeyranoğlu'nun odası oldu. Bizi karşılayan Müdür Hüseyin Alagök'ün samimi selamı içimizi ısıttı. Ardından birçok öğretmenle tanıştık, ancak edebiyat öğretmenleri Filiz Torun ve Mehmet Alagök'ün ilgisi, ilğiden de öte bir sahiplenmeydi. Sözcükler, bu içtenliği anlatmakta yetersiz kaldı.

Okul salonu küçük olduğundan sadece 9. sınıf öğrencileriyle bir araya geldik. Önce Aslıhan arkadaşım, ardından ben konuşmamıza başladık. Şiirle yoğrulmuş bir sunum oldu bu.

Gözlerinde hayallerin kıvılcımı, ellerinde defter kalemler bizi dinleyen çocukların soruları, ilgisi, duyarlılığı bambaşkaydı. Sınıfta, gözlerinden şiir sevgisi taştan bir kız çocuğu bizden yardım istedi. Aslıhan, hiç tereddütsüz iletişim bilgilerini verdi. O an, bir şiirin gerçek bir kalbe değdiği andı belki de...

Sonrasında okulun kütüphanesine doğru yürüdük. Şair Aslıhan Tüylüoğlu, Şair Fatma Aras adına özel olarak bir levha hazırlatmıştı. Bu anlamlı jestin hayata geçmesini sağlayan ise projeyi başlatan Mehmet Şah'ı. Levha, Atatürk'ün fotoğrafının hemen yanına, kütüphane duvarına çakıldı. O anki duygular, ne Aslıhan'ın ne de benim gözlerimizde sığmadı. Sessizce akan bir gurur, derin bir minnet ve çocukların kalbimize dokunan sevgisiyle dolup taşık.

Bizim adımız, artık o okulun duvarında değildi sadece. O çocukların gözlerinde, sözlerinde, sarılışlarında yaşıyordu. Veda vakti geldiğinde Filiz Torun Öğretmen ve Hüseyin Alagök Bey, bizi okul kapısından otoparktaki aracımıza kadar uğurladı.

İçimizde biriken sevinç, suskunluğun ötesindeydi. Sözcük bulamıyorduk. Otopara doğru yola çıktık. Sıradaki durağımız, Aslıhan arkadaşımın ağabeyinin yaşadığı Elazığ'dı.

Şiirle başlayan bu yolculuk, yüreklerde yankılanan bir sevgiye dönüştü. Gönülden gönülle kurulan bu köprüde, içten sevgimizi ve teşekkürlerimizi sizlerle paylaşıyor, satırlarda değil, kalplerde çoğalan bir serüveni noktalıyoruz.

Bizden kitap desteğini esirgemeyen

Mask Yayınları: Aydın Şimşek, Myart Yayınları: Cenk Atilla, Şey Kitap: Önder Birol, Akdoğan Yayınları: Kamil Akdoğan; bize destek olan şair ve yazar dostlar: Sevgili Veysel Çolak Hocamız, Sevgili Muhittin Bilgin Hocamız, Sevgili Dizdar Karaduman Hocamız, Sevgili Selami Şimşek, Sevgili Özlem Dertsiz Tezcan, Sevgili Neval Savak, Sevgili Semiha Taş Özenç, Sevgili Hatice Eğilmez Kaya, Sevgili Birgül Güçlü, Sevgili Fatma Nişancı, Sevgili Elif Çırak, Sevgili Ali Cenap Fırat, Sevgili Şehnaz İşlek katkıda bulundular. "Her kitap bir hayata dokunur. Çocuklar kitapları kalpleriyle de okur." diyerek bu yolculuğa çıktık. Sevgili Mehmet Şah'ın projesine destek veren yayın evlerine ve kitap desteğinde bulunanlara teşekkür ediyoruz.

ŞOKTA BİR HALK CÜLUSİYE BEKLİYOR

Soner Kaya

Minik bir Anadolu şehrinin, neredeyse şehir merkezi kadar büyük bir ilçesinde yaşıyoruz. İşin doğrusu il olmayı hak etmiyorduk. Fakat büyükle-
rimiz bir seçim öncesi seçmenin gönlünü hoş etmek isteye-
rek vaatte bulunmuşlar. Başa gelince de ilginç bir şekilde
sözlerini tutmuşlar.

Eskiden tahta çıkınca padişahlar; yakın çevresine, asker ve devlet görevlilerine cülusiye denen ikramiyeler verirmiş. Bizim şehrin il olmasını da modern bir cülusiye olarak düşünebiliriz pekâlâ.

Aramızda kalsın şehir merkezi yapılan rakip ilçe daha gelişmişti ama hemşerilerim bunu tartışmayı hakaret sayıyor. Oysa seçim zamanı cülusiye veren siyasetçiyi hep desteklemiştir. Ah bu Anadolu irfanı! Neyse...

Yaşıyorum, dedim ama ben birkaç yıldır sadece yazları burada yaşıyorum. Üniversite üçüncü sınıftayım. Eczacılık okuyorum. Üç katlı bir apartmanımız var. Babam emekli çiftçi. Emekli dedimse vakti zamanında doğru dürüst bir şey yatırmamış. Birkaç yıl önce seçim öncesi verilen bir hakla banka kredisi çekip sigorta yatırarak haybeden emekli olmuş.

Babam her seçimde bir kat çıkarak tamamlamış eserini. Anlayacağınız bina komple kaçaktı ama büyükle-
rimiz sağ olsun, imar barışı yaptılar. Birkaç yıldır binamız kusursuz. Muhayyerdir, krediye de uygundur. İlgililere duyurulur.

Birinci katta babam ve annem, ikinci katta babamdan işleri devralan ağabeyim ve ailesi oturuyor. Üçüncü katı bana ayırdılar. Üniversiteyi bitirince ilçenin en güzel eczanesini açmam, doktor bir kızla evlenmem, üçüncü kata yerleşip mutlu mesut bir hayat yaşamam yönünde hayaller kuruyorlar. Güzel bir hayal ama benim planlarım dâhilinde değil. Yine de bozuntuya vermiyorum.

İlçemiz pek engebeli değildir. Ama apartmanımız bölgede nadir bulunan tepelerden birinin sırtındadır. Tepeyi aşip ilçeye girmek için bahçemizi adeta çevreleyen yolu kullanmak gerekiyor. Yol biraz yokuşludur. Ayrıca en tepede tatlı bir viraj vardır.

İlçemizde zaman içinde kanserli bir hücre gibi tüm Anadolu'ya yayılan bozkır bitki örtüsü hâkim. Bazen araç sürerken hayal kuruyorum. Yolum iki yanında çeşit çeşit ağaçlardan oluşan bir orman düşlüyorum. Böylece unutulmaz bir sürüş deneyimi yaşıyorum kendime. Tabii ilçe küçük olunca yollar da hayaller de kısa oluyor.

Yolu bilenler rahatlıkla geçip gidiyor. Bilmeyenler yokuşu ve virajı hafife alıyor, trafik işaret ve levhalarını önemsemiyor, hızlarını düşürmüyorlar. Her yıl irili ufaklı onlarca kaza oluyor. Hâl böyle olunca balkonda bir ilk yar-

dım çantası bulundurmak farz oldu. Çünkü genelde yardıma ilk biz koşturuyoruz. Kazazedeler çoğu zaman kontrolü kaybedip son anda bahçe duvarına çarpıyorlar. Aşağıya yuvarlanan da çok olmuştur ama ölümlü kaza hiç olmamıştı, o güne kadar.

Akşam yemeğini hep birlikte yemiştik. Annemle yengem içeride bulaşıklarla uğraşıyor, babam ve ağabeyim yarın yapılması gereken işlerle ilgili konuşuyordu. Ben de yeğenlerle güreşiyordum.

Derken büyük bir çarpışma sesi duyduk. Böylesi ilk defa oluyordu. Yaşlandııkça her şeyi ağırdan alan babam bile yerinden fırladı. Ben ne olduğunu anlamaya çalışırken ağabeyim çoktan ilk yardım çantasını alıp bahçe kapısına yönelmişti.

Ağabeyim zaman içinde babamın yerine aileye kol kanat gerer olmuştu. O akşam da gözümüzün önünde babamın başka bir rolünü üstleniyordu. Süpermen rolüne geçen Clark Kent gibi atılmıştı. Onunla gurur duydum. Eminim babam da gurur duymuştu. Sonra ben de ağabeyimin peşinden koştum.

Ters şeride giren otomobil, kamyonetle kafa kafaya çarpışmıştı. Yakıt ve lastik kokusu yolu istila etmişti. Cam kırıkları ve metal parçaları saçılmıştı ortalığa. Az ötede yerde yatan bir adam vardı. Başka bir adamsa araçtakileri çıkarmaya çalışıyordu. Üstüne başına bakılırsa bu adam, kaza yapan araçlarda değildi. Yoldan geçen biri gibiydi.

O an bunun üstünde durmadık. Biz de adama katıldık. Sonra yoldan geçenler yardıma koştu. Çok geçmeden babamın aramasıyla emniyet ve sağlık görevlileri gelince siviller istemeyerek de olsa kenara çekildiler. Kısa sürede ıssız ilçe yolu mahşer yerine dönmüştü. Gerçekten küçük ilçenin bu ıssız yolu meğer ne çok kullanılıyor-muş! Dakikalar içinde yolun iki tarafında da kuyruklar oluşmuştu.

Otomobildeki anne ve baba hayatını kaybetmişti. Arkadaki çocuklar iyiydi ve on yaşında olan ablanın dediklerine göre araçta başka kimse yoktu. Bu arada hastaneye ilk kaldırılan kişi yolda kendine gelmiş bir an. Kendine geldiğinde yalnız olmadığını söyleyebilmiş. Meğer aracı kullanan başka biri varmış. O adamcağzın ehliyeti bile yokmuş. Durum şu an karışmıştı. Çünkü kamyonetin şoförü kayıptı.

Bu bilgiler, kesik kesik polis telsizinden duyulunca herkeste bir panik havası oluştu. Görevliler sanki kayıp bir eşyayı arıyormuş gibi hemen sağı solu kolaçan ettiler. Neden sonra yeterli görevli olmadığını anladılar.

Az önce yardımlarını geri çevirdikleri sivilleri döndüler. Durumu güzelce anlattılar. Akli başında beş on kişiyle çevreyi aramaya başladılar. Aralarında olaya ilk müdahale eden adam da vardı. En çok da o koşturuyordu. Hep birlikte tepenin aşağısına kadar baktık. Hiçbir şey bulamadık.

Gözüm ilk müdahale eden adama takıldı. Tuhaf ve tedirgindi, yoldan geçen biri gibi değildi. Kayıp şoför bu adam olabilir miydi? İyi de neden kendini gizliyordu ki? Acaba sarhoş muydu?

Komisere yaklaştım. Kendimi tanıtır düşüncelerimi söyledim. Şaşırdı ama aceleci davranmadı. Oysa ben hemen alkol testi yapacağını sanmıştım. Belli ki görmüş geçirmiş biriydi. Yanındakilere bir şeyler söyledi. Adamı ambulansın yanına aldılar. Kısa bir muayeneden sonra onlar da adamın kayıp şoför olduğunu, kazanın etkisiyle şok geçirdiğini düşünmeye başladılar.

Ben hâlâ adamın alkollü olduğu için numara yaptığımı düşünüyordum. Adamın yakınlarına ulaşıncaya kadar netlik kazandı. Adam, kayıp şofördü. Alkolmetreye de üfledi ama temiz çıktı. Adam gerçekten şok geçiriyordu.

İnsan beyninin tehlikeler karşısında bu denli önlemler alabildiğini yakından gözlemlemek beni âdetâ büyüledi. Kendi kendine böyle önlemler alan beynimiz, birtakım desteklerle kim bilir neleri başarabilirdi? Hemşhriyerim de bu konuyu bir süre konuştu ama onların gün-

deminde daha somut konular vardı.

Önce yol kenarına otobandaki gibi bariyer istediler. Daha sonra ilçemizin bölünmüş yolu hak ettiğini savundular. En son tepenin altından geçecek bir tünelde karar kıldılar. Son öneri konuşulurken kahvede ben de vardım. Dayanamadım, "On bin nüfuslu bir ilçede bu istekler abartı değil mi? Hele tünel, olacak iş değil!" dedim. İlçenin üniversitede doğru dürüst bölüm okuyan sayılı gençlerindim. O yüzden bir an için söylediklerim mantıklı geldi ama sadece bir an için. Sonra bizzat babam: "Olur oğlum, olur. Şunun şurasında seçime ne kaldı?" dedi.

Böyle elim bir olayda bile cülus peşinde olmalarına kızdım önce. Saf çıkarıcı eğilimlerini kabullenemedim birkaç gün. Sonra düşündüm... Onlar, her şeye rağmen halktan ziyade padişahın cülus bekleyen bir tebaaydı. Üstelik bu hâlde bir günde ya da kendi istekleriyle gelmediler. Onlara kızamazdım. En azından sadece onlara kızamazdım. Belli ki şok geçiriyorlardı. Yapıp ettiklerinin farkında değillerdi.

Cülusiye Töreni

KENDİNİ OYAN TAŞ

Rıdvan Yıldız

İstedğim acıdan başlayabilirim hayata
Rüyayı kurutmuş bir uyku kayda değer değil
Yağmuru unutan kedi bu toprağın hayat sesi
Koşturup duruyor yarı aç yarı tok
Zedelemesin masallar, çocuklar çiçek açtı sokaklarda

Güne çöktü içine ölüm doğan tabut
Deli bir hareketle mevsimin zekasını ölçen bozkır
Çiğlikten insan yaratma peşinde
İçinden çıkılmayan çağ, kurumuş ağaç, gölgesi bank
Hepsi ölmüş arkadaşlarım

Her sabah yeniden tanıştığım yüz, benim olmadığım yerlerde
Kendini oyan taş uçurumlardan aşağıya koşuyor
Geçmiş ışığa harfleri öğreten karanlık
Birden yeniden başlıyor unutayım derken
Kendimi fotoğraflardan önce eskittim
Ağıdım bahçende açan gül olsun

21. YÜZYILDA HAYATIMIZ

Furkan Çirkin

21. yüzyılda hayatımız gerçekten bir hayat mıydı
Fight Club'ı bilmem kaçmıncı kez izler gibi
ama bu kez 1.5x'le izler gibi
bol bol boş zamanlı ve fakat çok aceleci
bir hayattı bizimkisi

21. yüzyılda hayatımız gerçekten bir hayat mıydı
sözlükte "İrlanda yılanı" nı arar gibi
"İrlanda'da yılan yoktur" cevabını arar gibi
var ama yok
bir hayat

DONDURMA

İlyas Doğan

*Azıcık param olsaydı,
Bir külâh Maraş dondurması alırdım.
Tatlı rüyalarla eğlenirken gönlüm,
Mevsim kışa dönerdi birden.
Sonra ağzımda erirdi dev buzlar.*

Mesut, akşamüstü okuldan çıkmış; ayaklarını Myerde sürüye sürüye eve doğru gidiyordu. Sonbahar şehre çoktan uğramış, kaldırımlara gözyaşlarını döke döke ağaçların dört bir yanını sarmıştı. Dutlardan dökülen yapraklar uzun bir kışın haberini verircesine bir sağa bir sola savruluyordu. Binaların arasında zar zor görünen dağların dorukları çoktan beyaz bir esarete teslim olmuştu bile. Yine de şehrin ışıklı caddelerinde dondurmacılar çınıraklara vurarak çocukları çağırıyordu.

Dar sokaklardan geçen Mesut, nihayet evine vardı. Kapıyı açınca karşısında ev arkadaşını gördü. Arkadaşı çayı çoktan demlemiş, incecik yufkaları ıslatıp katlamış, yumurtaları yağda pişirmişti. Anlaşılan o da kendisi gibi çok acıkmıştı. Evde ikisinin yemeklerini hazırlayacak, çamaşırlarını yıkayacak, saçlarını tarayacak ve hatta gözlerindeki ışıltıyı görececek bir kimseleri yoktu. Bütün işleri ev arkadaşıyla ortaklaşa yapmak zorundaydı. Köyde ortaokul olmadığından ailesinden ayrılıp şehirde bu iki gözlü evde iki kişi kalıyorlardı. Üç yıl olmuştu bu maceraya sürükleneli. Bu yıl ortaokul bitmesine bitiyordu ama daha bunun üç yıl lisesi de vardı.

İkisi aç birer kurt gibi sofraya saldırdı. Çay bardakları dolup boşalıyor, üst üste katlanmış yufkalar giderek aşağı iniyordu. İçi yumurta dolu tava, âdeta sofranın üstünde dans ediyordu. Sofra hafifledikçe onlar ağırlaşıyordu. Bir süre sonra ikisi de sofradan geri çekilip sırtlarını duvara yaslanmış yastıklara dayayarak göz göze geldiler. Konuşmasalar da birbirlerinin içlerinden geçeni okuyabildiler. Bu akşamın özel bir anlamı vardı. Ne yapıp edip fanatiği oldukları Beşiktaş'ın Galatasaray'la oynayacağı maçı izlemeliydiler. Yaşları küçük olduğundan kahveye girmeleri mümkün değildi. Tek çareleri pastaneye oturup maçı izlemektir.

Hava karamaya başlayınca evden çıktılar. Aydınlatma direklerinin loş ışıkları isteksizce yanmışçasına etrafa çelimsiz bir ışık saçıyorlardı. Yine de sokaklara dağılmış nice insan, karanlıkta önünü gördüğü için gayet mutluydu. Kalabalığa karşın Mesut'la arkadaşı, maçı seyredecekleri pastaneye doğru yürümeye başladılar. Maçın başlamasına yaklaşık bir saat olduğundan ağır ağır hareket ediyorlardı. Önce rengârenk vitrinlere baktılar, kendilerine hiçbir zaman satın alamayacakları birer mont ve ayakkabı seçtiler.

Sonra ellerini ceplerine atıp bozuk paralarını kontrol ettiler. İkisinin de maç biletleri bu bozuk paralardı.

Zaman ilerledikçe onlar da ilerledi. Yollarda araç trafiği artmış, herkes bir yerlere yetişme telaşı içine girmişti. Bazı araçlardan sallananlar ellerinde Galatasaray bayrağı ile çalım atıyor, bunun karşısında ise Mesut'la arkadaşının yüzleri yere düşüyordu. Biraz sonra başka bir araç yaklaşıyor, bu sefer de tezahüratlar eşliğinde Beşiktaş Marşı söylenerek geceyi siyah beyaz bir dalga kaplıyordu. Hâliyle ikisinin yüzüne renk geliyor, umutsuzluk yerini sevince bırakıyordu.

Maçın saati gelip çatı. Pastanenin önündeki uzun kuyruğa giren Mesut'la arkadaşı ceplerindeki bozuk paraları çıkartıp birleştirdiler. İkisinin parası ancak iki top dondurma almaya yetiyordu. Çanları şangırdatan dondurmacının önüne geçip parayı uzattılar ve iki külâh dondurma istediler. Pala bıyıklı, iri yarı dondurmacı yüzünü ekşiterek dondurma küreğini tezgâhın içlerine kadar daldırdı. Ucunda küçük bir dondurma parçasıyla küreği çekti ve dondurmaya külâha yapıştırdı. İlk külâh Mesut'a uzattıktan sonra aynı seremoniyi Mesut'un arkadaşı için de gerçekleştirdi. Maç, hakemin ilk düdüğüyle başlamıştı. Pastanenin içi tıklım tıklımdı. Nasıl olduysa ikisi de oturacak yer bulmuştu. Gözlerini heyecanla televizyona diktiler. Ellerindeki dondurma bitmesin diye dudaklarını dondurmaya dokundurup çekiyorlardı. Biraz sonra maçı heyecanı daha da arttı. Pastanenin içindeki coşku ara sıra rakip taraftarların sözlü satışmalarıyla gerilime dönüşüyordu.

Mesut'la arkadaşı ne kadar çabalasalar da ellerindeki dondurmalar giderek eriyordu. Dondurmalar akmasını diye dilleriyle dondurmaya külâhın içine doğru bastırıyorlardı. Külâhı küçük ısırıklarla kopartıp bir müddet daha eğlendiler. Yine de dondurmaları bitti ve istemeden tezgâhta duran dondurmacıyla göz göze geldiler. Dondurmacının gözleri dışarıyı işaret ediyordu. Bu, kelimesiz bir kovmaydı. Onlarsa oralı olmadan fırtınayı içlerine gömüyorlardı. Bir kere ok yaydan fırlamıştı. Kafalarını her kaldırırlarında, zehir gibi bakışlar onlara dışarıyı gösteriyordu. Ellerindeki dondurma maçı ancak ilk on dakikasına yetmişti. İkisi çaresiz sandalyelerinden kalktı. Kapıya doğru yöneldiklerinde yerleri çoktan dolmuştu. Son bir defa televizyona baktılar. Bu kısacık an ne de tatlıydı! Dondurmacı, zafer kazanmışçasına artık eski neşesine kavuşmuştu. Çocuklar pastaneden çıktıklarında içeriden bir çığlık koptu: *goal, goal!*

İRFAN HOCA

Evin Okçuoğlu

Ne güzel oynuyorduk. Yine ders saati geldi. Bu dersler daha zevkli olamaz mıydı! Bık-tım çalışmaktan. O kadar çalışıyorum. Sonra da sınavlar-dan tam not alamıyorum. Hevesim kaçıyor. Anemler de durmadan: “Çalış oğlum, çalış, çalış...” deyip duruyorlar. Sanki ben istemiyorum iyi notlar almak, bir okuyuşta hep-sini öğrenmek. Bir de ağabeyimle karşılaştırmıyorlar mı! İyice tepem atıyor. O başka ben başkayım. Ağabeyim üni-versite sınavlarına hazırlanıyor. Okulda dersleri çok iyi. “Ben dersleri sınıfta iyi dinliyorum. Sonra da evde tekrar ediyorum, yetiyor.” diyor. Gelsin de, bizim kalabalık ve gürültülü sınıfta dersi derste öğreysin bakalım.

Ben en iyisi kendime başka bir yol bulayım. Daha çabuk öğrenmek için, kendime farklı bir yöntem bulmalıy-ım. Ama ne? Nasıl yapmalı bilmiyorum. Okuyorum, anlatmaya çalışıyorum. Ezberleyeyim diyorum. Ama olmu-yor işte. Hep unutuyorum.

“Bari bu çocuğa ders aldıralım. Yoksa ortalama-sı düşecek.” dedi annem. Babamla birlikte hafta sonu bir öğretmene gittik. Öğretmenin adı İrfan. Adımı sordu önce. “Çağatay” dedim. “Memnun oldum. İsmi unutmam artık. Çağ, yüzüylüden aklımda kalır, tay da en sevdiğim hayva-nın yavrusu!” dedi. Bir süre konuştuktan sonra beni çalış-acağımız odaya aldı. Babam da dışarıdaki işlerini halle-dip dönmek üzere çıktı. Geometri dersi ile başlayacaktık. İrfan Hoca yazmayı çizmeyi bıraktı. Eline bir kitap bir de kalem aldı; havada düzlemleri, onları kesen çizgileri can-landırarak gözlerimin önüne serdi. Ben yine anlamayıp sı-kılacağım sandım. Ama hayır öyle olmadı! Bütün şekiller, boyutlar uzay boşluğunda gibiydi. Gözümün önündeydi. Odanın duvarlarını keşittirdik, başımızı kaldırdık, tavan; yere baktık, ona paralel yer. Birbirine bitişik noktalar ol-duk ikimiz. Çizgi oluşturduk. Bir de ben çarpım tablosunu iyi bilmiyordum. Utana sıklıkla söyledim. Hemen bir şarkı mırıldanmaya başladı. Basit ama hareketlerle desteklenen bir şarkı. Sözleri de 7’ler! Bazen sesi kızar gibi bazen sorar gibi tonlarda olarak 70’e kadar saydı. Ben de ikincide ona katıldım. Hiç de zor değildi. Hem de eğlenceli...

Eve dönerken içimden “Oh be! Sonunda bir yol buldum kendime. Öğrenme yolu! Bir değil birçok yol hem de.” diyordum. Babama da anlattım. “Baba, bu İrfan Hoca harika yaa, şarkılı canlandırma bir ders yaptık ki sorma.” Babam: “İyi, oğlum sevdim buna.” dedi.

O günden sonra haftanın bir günü hep İrfan Hoca’daydım. Derslerde de başarımla giderek artıyordu. “Bi-zim okulda da keşke böyle ders yapsa öğretmenimiz,” di-yordum içimden. Ama öğretmenler hep kalabalık sınıflar-dan yakınıyordu. Kendilerini çaresiz hissediyorlardı.

Bir ay sonra evde ders çalışırken, artık kendim de aynı yöntemle ders çalışabiliyordum. Bir kelimeyi akılda tutmak için, bölüp, parçaları bildiğim şeylerle bağdaştır-a-rak akılda tutuyordum. Aynı İrfan Hoca’nın Çağatay ismi-ne yaptığı gibi.

Derslerden birinde, İrfan Hoca öksürmem nede-niyle, “Aşıkio ister misin?” dedi. Ben önce anlamadım, ilaç sandım. Sonra H2O demek istediğini, yani suyun kimyasal adını kastettiğini anlayınca gültüştük. Böyle geçti günler. Evde de herkes memnundu. En önemlisi de, ben artık nasıl çalışmalı diye kıvranmıyordum.

İngilizce dersi başlamıştı o yıl. İlk olarak öğrene-ceğimiz bir yabancı dil. Hevesliydik hepimiz. Çok neşeli ders işliyorduk. Öğrencilerin sözlü olmak korkulu rüyası-dır ya, bir yılbaşı öncesi İngilizceden sözlü olacaktık. Her-kes gergindi. Öğretmen sınıfa girdi çantasından bir Noel Baba şeklinde eldiven gibi bir şey çıkardı. Eline geçirdi. Elini oynatınca Noel Baba ağzını açıp kapatıyordu. Tah-taya beni çağırırdı. Elime takmamı istedi. “Şimdi ben sora-yım, Noel Baba yanıtla-sın.” dedi. Adımı, yaşımlı, hatırımlı sordu Noel Baba’nın ağzını oynattırarak yanıtlıyordum. Odadaki eşyaları gösterip “Bu ne?” diye sordu ben yine sözü Noel Baba’ya bırakıyordum. Yerime otururken öğ-retmenimiz: “Noel Baba sana armağan olarak artı verdi.” dedi. “Eveeeeet, şimdi kim sözlü olmak ister?” der demez bütün sınıf havaya fırladı. Herkes Noel Baba’yı konuştur-mak istiyordu ve tabii armağanını almak.

Yılın son günlerinde kışın soğuşundan uzak, sı-cacık sevgi dolu dersler yaşadık. O yıl yeni bir dille ta-nışmamız, böyle zevkli başladı. Bazen babam şöyle der: “İlk izlenim çok önemlidir, çünkü ikinci bir şansımız yok!” Benim ilk izlenimim de harikaydı. Dil öğrenmeye hevesim arttı. Tatilde de basit düzeyde hikâyeler okudum. Yabancı dil sevgim: “Öğretmen olursam İngilizce öğretmeni olu-rum.” diye düşündürmeye başladı.

Bir gün sınıftan bir arkadaşım fil kelimesini tahta-ya yanlış yazdı. “Elephant” yerine “elefant”. Sınıfta gülüş-meler olunca öğretmenimiz birden ciddileşti. Gülüşenlere bir güzel kızacak diye düşündüm. Belki kızmıştı da. Ama tepkisi çok farklı oldu. Tahtadaki arkadaşımız çok bozul-muş, kıpkırmızı olmuştu. Bakışlarından ve yüzünden ken-disine gülenlere “Ben size gösteririm.” der gibi hırslı bir anlam geçti. Ama sonra öğretmen konuşmaya başlayınca değişti, sakinleşti, hatta biraz da haksızlığa uğramış biri gibiydi. Öğretmen sakin bir sesle: “Tamam, yerine oturu-bil-sin Ahmet.” Sonra da bütün sınıfa yönelerek: “Arkadaşı-nızın yaptığı hata gibi, siz de bir sürü yanlış yapabilirsiniz. Size de böyle gülünse ne kadar üzülürdünüz değil mi? Ama

burada bir sorun var; demek ki sözcük ezberleme sorunuz var. Bunu nasıl çözmeli?" "Ben 10 kere yazıyorum öğretmenim." dedi Ayşe. Ben: "Öğretmenim, ben sesli sesli okuyorum." dedim. Ali de atıldı hemen:

"Ben de anlamını yanlarına yazıyorum, unutmamak için." Bizleri dinledikten sonra öğretmenimiz, kelime öğrenmek için, komik bir şey anlattı. Kelime ezberleme yöntemiymiş.

"Reklam panosu yöntemini duydunuz mu çocuklar?" Hepimiz "hayır" dedik. "Sokağa çıkınca binalarda, panolarda asılı reklamlar görürüz. Onları okumak niyetimiz yoktur. Ama gözümüz açık, okuma da biliyoruz. Kendiliğimizden okuruz o yazıları. Öyle değil mi?" Hepimiz bu kez de "evet" dedik. "Bir işimize yaramasa da okuruz ve beynimizde kalır bu çöp gibi bilgiler. Neden biz bunu iyi bir şekilde kullanmayalım? Süslü reklamlardaki gibi, renkli şekilde yazdığımız kelimeleri ve İngilizcelerini en çok görebileceğimiz yerlere neden asmayalım?"

"Odamıza asabiliriz öğretmenim." dedi bir öğrenci. Bir diğeri de "Banyoda diş fırçalarken göreceğimiz bir yere asabiliriz." dedi. Herkes o gün evde "reklam panolarını" hazırladı ve astı. Öğrendikçe panoları değiştiriyorduk.

Bir de aklımda kalan bir başka yol var: Yazılış, okunuş, anlam demişti öğretmen. Hepsini yaparak öğrenin dedi. Ben yazıyorum, okuyorum, anlamını da içimden geçiriyorum.

Öğretmenimiz kalabalık sınıfımızda bir yönetmen gibi bizlerle ders yapıyor. Bu ders değil sanki. Hem eğleniyoruz hem de öğreniyoruz.

İngilizce öğretmenimi yıllar sonra da arayıp görmek isterdim. "Ben de öğretmen oldum." derdim, belki mutlu olurdu.

Ah ne güzel bir şey bu! Ben kararımı verdim. "Büyüyünce ne olacaksın?" diyenlere hemen: "öğretmen" diyorum. Aklıma İrfan Hoca geliyor. İngilizce öğretmenim geliyor. Bizi hiç kırmadan, zorlamadan nasıl da öğretiler birçok şeyi. Sadece ders de değil bu! Sanki tıkanmış bir yolda, çaresiz beklemek yerine kendine bir yol açmak gibi. İşte İrfan Hoca böyle bir ufuk açtı, ben ilerliyorum. Nasıl yapmalı, ne yöntem bulmalı diye kıvranan arkadaşlarımı görüyorum. Onları anlıyorum. "Ben de bu yoldan geçtim." diyorum. Evet, öğretmenlerim yolumu açtı. Ben ilerliyorum. İngilizce öğretmenim geliyor. Bizi hiç kırmadan, zorlamadan nasıl da öğretiler birçok şeyi. Sadece ders de değil bu! Sanki tıkanmış bir yolda, çaresiz beklemek yerine kendine bir yol açmak gibi. İşte İrfan Hoca böyle bir ufuk açtı, ben ilerliyorum. Nasıl yapmalı, ne yöntem bulmalı diye kıvranan arkadaşlarımı görüyorum. Onları anlıyorum. "Ben de bu yoldan geçtim." diyorum. Evet, öğretmenlerim yolumu açtı. Ben ilerliyorum.

ÖLÜMSÜZ

Veysel Çolak

I.

Saniyeleri bir yaz kadar uzundu
bu sabahı unutma.

Mavisi dağıtıldı suladığın çiçeğin
önümüzde bir duvar, ne varsa yaşanıldı
kuşlar ağaçsız, bahçeler mezar, sular zehirli
tünellerin çıkışında canavar
bir aşk ki kısırıldı, ama ölümsüz

Birileri silah, halkların kız kardeşi Filistin hedef
binlerce kurban, binlerce katil
vahşeti amansız, sofrasında cesetler
İsrail insan eti yediyor içindeki hayvana
orda kadınların parfümüdür ölüm kokusu.

Çılgılığı hiç ölmedi vurulan bebeklerin
onlar sonsuza kadar dünyayı acıtacak
şimdi her biri ovanızda papatya
evinizde kan kırmızı karanfil.

Rüzgâr durdurdu kendini, arılar su taşıyor
bulutlar denizleri emiyor dökülen ateşe karşı
teninize değer mi 'Nerdesiniz?' sorusu?

II.

Senden bu yürek kaldı sevgilim
en kötü anında bu olsun aklına gelen
hâlâ parlatıp duruyorum sana verdiğim sözü.

Kirli haberlere inanma, dupduru kalsın yüzün
kanatlısın yem verdiğin serçeler
onlarla gökyüzü güzelleşir.

Yaktığımız ateşin külünü karıştır
karşına bir yaz günü çıkacak
sakın söndürme bulduğun közü
umutsuzluktan kaçın, saçlarını da uzat
ırmakları birleştir, toprağı öp dudağından
tarihten kazıp çıkart eğilmeyen boynunu.

Her şey uzaklık, içdeler haziranda güneşsiz
yoksun, gene kötüledi elmanın tadı
gene koptu gömleğimin düğmesi
senden bu yürek kaldı sevgilim Filistin'e gidecek.

Umduğumdu, biri ada öbürü deniz
diğeriyle karılsın oyunda iki çocuk.

OKUMA GÜNCESESİ

Hürriyet Yaşar

Sahbaz'ın Harikulade Yılı 1979 Notları

Dil-Düşünce Etkileşimi Bağlamında

Kendini her yeniden doğrulayışında beni de yeniden şaşırtan bir ölçütüm var:

Yazarın özleşme karşısındaki tutumu, sözcük seçimlerinde bu bakımdan tutarlı olup olmadığı.

Eğer bir yazar bir kavramın karşılığı olan sözcüğün öztürkçesini ve yabancı kökenlisini gelişigüzel biçimde, bir onu, bir öbürünü, sözde aynı sözcükleri kullanmıyormuş gibi kullanıyorsa, yani sözcük kullanımında öztürkçesini seçip seçmeme açısından tutarsızsa, o yazar yapıtının düşünsel boyutlarında da bir tutarlılık yakalayamıyor. İki tutarsızlığın bu örtüşmesi -öncelikle seslerle yazılan şiir sanatını bu gözlemin dışında bırakırsak- her dil yapıtında doğrulanıyor. Dil tutumunda tutarsız olup da düşünsel bağlamda tutarlı olabilmeyi bir dil yapıtıyla henüz karşılaşmadığımı söyleyebilirim.

Sözcük seçimi ve özleşme sorunsalı karşısındaki tutumla, yapıtın işlediği sorunsala yazarın yaklaşımının sağlıklılaşması arasında nasıl bir ilişki olduğunu, gördüğüm sayısız örneğe karşın, yine de tam çözdüğümü söyleyemem. “Yazar kendisi tutarsızlığa düşüyordu, düşünsel tutarsızlığının özleşme karşısındaki tutarsızlığıyla bir ilgisi yoktur.” denebilir. Öyleyse bu örtüşme nasıl sürüyor, iki özellik bir arada nasıl gerçekleşiyor?

Bu gözlemimi aktarırken, özleşmeci yazarların hepsinin, yapıtın sorunsalını işleyişte de mutlaka tutarlılığı yakaladığını savlamıyorum. Söylemek istediğimin şöyle bir anlam alanı var: Yazarın dili, sözcük seçimleri, özleşmeye ilişkin konumlanması tutarsızsa, yapıtında düşünsel açıdan da tutarlılığa ulaşamıyor. Düşünsel açıdan tutarlılığa ulaşabilenler, dil tutumunda tutarlı olanlar arasından çıkıyor. (İnce ayrımı da yinelemekte yarar var: Özleşmeciler ya da dil tutumunda tutarlı olanların hiçbiri, yapıtlarında düşünsel açıdan tutarsızlığa düşmüyor demiyorum. Ama özleşme karşıtı olan ya da özleşmeye ilişkin tutumunda

çelişkiye düşenlerin hiçbiri, düşüncede tutarlılığı korumuyor diyorum.)

“Dil yazarın ana gerecidir, dilin sorunları karşısında yazar tutarsızsa, yapıtındaki düşüncelerinin de tutarsız olması doğaldır” deyip çıkamıyorum da işin içinden. Bunun nasıl gelişip gerçekleştiğini merak ediyorum; o yazarın düşünmesindeki canlılığı, işleyişi merak eder gibi.

Sahbaz Romanı Örneğinden

Mine Söğüt'ün *Sahbaz'ın Harikulade Yılı 1979'* romanına başladım... Yazar da, “misal, bihaber, ziyade, tehditkâr, kâbus, inkâr etmek, tayin etmek, vukubulmak, nihayetinde, asil, sükûnet, hikâye, zarif, asabi, ilahi, mutlak kader, asil heves, dehşetengiz, asır, insani zafiyet neticesi, alamet, ...”

Ve:

“yaşam, ortak, izlemek, bağımsız, kural, oluşmak, gerçek, yas, öykü, doğrulamak, tanık, betimlemek, karabasan, sezgi, yoğun...” vb. sözcükleri bir arada kullanarak anlatmaya, daha doğrusu anlatıcısına anlattırmaya başladı.

Masal dilinden etkin bir biçimde yararlanılmak istenen bir anlatıyla karşı karşıyayız. Peki... Ama yinelemeler yaratıcılıktan öyle uzak ki, romana hiçbir şey kazandırmadıkları için, oraları boşuna okutuyor yazar. Hatta okur da iki üç bölümden sonra oraları tıpkı yazar gibi, kendisi kafadan uydurarak içinden söyleyebilir. Ama söylemeden geçer; çünkü söylemesi anlatının ilerleyişine bir şey katmıyor.

Roman bir tam yıla yayılıyor. On iki büyük bölümün ilki “Ocak”:

“... bir pazartesi günü başladı, bir çarşamba günü bitti. Tam otuz bir gün sürdü. Güneş ayın başında sekizi yirmi dört geçe, son günleri sekizi on bir geçe doğdu. Batması ise ayın başında (...). Yani o yıl ocak ayında günler tam kırk üç dakika uzadı.”

Polisiye bir gerilim mi okuyacağız? Bu saatlerin, dakikaların bir önemi mi çıkacak ortaya? Günün uzaması da verildiğine göre?..

Hayır efendim. Okuyunca görüyorsunuz ki, bu bir anlatı oyunu olsun diye yapılmış ama, oyun olabilmemiş mi? Olmuş ya da olamamış. Böyle bir hoşluk yapmak istemiş yazar. Biz okuyup geçip asıl konuya ulaşalım diyorsunuz. Ama öbür on bir büyük bölüm de böyle başlıyor. Her ay kaç gün sürdü, güneş ayın başında kaç kaç geçe doğup kaç kaç geçe battı? Günler kaç dakika uzadı ya da kısaldı? Ayın fırtınaları nelerdi?

On iki bölümün her birinin başında yarım sayfayla bir sayfa arası tutan, anlatıda hiçbir şeyi değiştirmeyen ve herkesin aynını yapabileceği bu yinelemelere “yazınsal yaratı” demezseniz, doğru bildiklerine sıkı sıkıya sarılmayı sürdüren, bu yüzden de gidişata uyamayan okuryazarlardan olursunuz. Bu özelliksiz yinelemelere karşın on iki yılda sekiz baskıya ulaşabilmiş bir kitap ise söz konusu olan, benim anlamadığım başka özellikleri mutlaka olmalı. Romanın sonuna, anlatının takvim süresini veren ve herkesin yapabileceği 117 sayfalık bir 79 yılı almanağın da yayınevine benimsetebildiğine göre, 1979 yılına kesinlikle çok değerli, çok özgün bir bakışı olmalı da, ben anlayamıyor ya da anlamamakta diretiyor olmalıyım. Ya da belki, romanın dışından ama yazınsal ve toplumsal ortamın içinden konuşmamız gereken başka şeyler vardır.

30 Ekim 2020, Kanlıca, Ev

Tarık Dursun K. / Dulevi

Mudanya Kitap Fuarı'nda imza günü akşamı yemekte yazar Duygu Özsoyphandağ Yayman'la tanışmıştım bir ay önce. İzmir'den gelmişti imza günü için. Öykü kitabının adını sordum, “Dulhane” dedi. Bu durumda, *Dulhane*'den çok önce yayımlanmış *Dulevi*'ni okumadan okursam, *Dulhane*'yi doğru değerlendiremeyebileceğimi düşündüm. *Dulhane* henüz elime geçmediyse de, yıllardır kitaplığımda duran *Dulevi*'ni biliyorum artık.

Güzel anlatmak ama kısık bilgiyle anlatmak istersen, olan bitenin tam anlaşılmasını riskine yakalanmak. Bir de, güzel anlatmakla yetinip, sanat yapıtının gerektirdiği değişimin, çatışmanın yazılında bulunup bulunmadığına boş vermek. Bu özellikleriyle kendinden sonrakilerin benzer öykülerine de öncülük ettiğini sanıyorum ustam Tarık Dursun'un. Ustam ama, *Ömrüm Ömrüm*'le, *Ona Sevdiğimi Söyle* ile ve bunlardan öncekilerle... Üstelik en başta gelen ustalarından. Ama *Dulevi* gibi son yapıtlarıyla değil. Önceki yazdıklarıyla benim için, Ömer Seyfettin ve Esendal'la başlayan Çağdaş Türk Öykücülüğünün ilk onundaki büyük ustalardan sayarım Tarık Dursun'u. Bunu sağlayan yapıtlarının düzeyinden aşağıda kalanlar, öbür yazdıklarının değerini azaltamaz. Orhan Kemal'de de böyle, Sait Faik'te de, başkalarında da. <

29 Eyl. 2024 Pazar, 00:12

Daçca, Reşadiye

ANADOLU'NUN HAFIZASI

Bedriye Korkankorkmaz

bir gül izi gibi açılır dağlar sabahleyin
rüzgâr, ninelerden kalma bir türkü taşır ovalara
her taş, bir çocuk susmasıdır
her gölge, bir mezar yeri

yalnızlıkla yağrulmuştur bu toprak
yağmur burada düşmeden ağlamayı öğrenir
dağ keçileri bile sessizliğe saygı duyar
yankılar, sadece geçmişî tekrar eder

kırılmış testilerden sızan zamandır
çamurdan yapılma ekmeklerin tadında
yüz yıl öncesinden bir açlık sürer hâlâ
aynı taşta, aynı çılglıkla yağrulur kadınların sesi

bir bebek doğar;
adını koymadan önce
hangi savaştın artığı olduğunu sorarlar

bir adam ölür;
mezar taşı değil,
ayağının altındaki toprak yazılır adı yerine

anadolu,
bir milletin değil,
bir unutkanlığın coğrafyasıdır bazen
çok sevildiği için çok yalnız kalmıştır

onun haritası,
insan yüzlerinden çizilir
bir gözyaşı haritası gibi
tuzla, ekmekle, sessizlikle sulanır sınırları

bir kadın yürür:
sırtında tandırın isî,
göğsünde göç etmiş çocukların soluğu
ayak izlerinde:
bir dev kadar yorgunluk,
bir yürek kadar sessizlik

işte o kadının adı: anadolu
bir çınarın altına yaslanmış,
hala doğuruyor...
hala bekliyor...

“ANNE”

Orhan Boran

Dönüp bakıyorum. Paytak bacaklı, parmak uçlarında yürüyor. Her şey nasıl olup da büyüyor? Dün fidanları dikmemiş miydik? Bugün, ağaçların gölgesinde oynayanlar bizim mahalenin çocukları değil mi? Bu ağaç o fidan, bu odun o ağaç, bu kül o odun, bu yorgun eller de benim hayatım değil mi?

“Yaz geldi” diyor bir ses.

Merdivenlerden koşturan bu deli kız, benim kız olmalı. “Kızım koşturma bir hırka al ne olur ne olmaz!”

Anne ben dünkü çocuk muyum evli barklı kadını, diyor. Deminden beri saygıyla oturan şu genç bunun kocası ha? Gözlerim doluyor, bir sarılma isteğiyle ileri atılsam da kalkamıyorum.

Güneş gelir, çiçekler açar, günler döner, bulut çöker, yağmurlar gelip geçer, sisler içinde kavgalar ederiz rahmetli kocamla. Çekip gider, sarhoş gelir, yanımda uzanır, ellerimden öper, bir daha yaşarız her şeyi, bir daha baştan başlarız. Bazen güneş hiç batmaz, bir misafir gelir hiç gitmez. Ne güneşin batmayışı ne de kalıcı misafir bizi hiç şaşırtmaz.

Hasta bir kadın olarak, artık ölmek dışında bana yazılmış bir kader yok. Bir esinti gibi geçen hiçbir an için pişman değilim. Kimseye bir zarar vermedim, kimsesiz de ölmeyeceğim. Bu ağaçları biz diktik. Bu çiçekleri ben, bu bahçeyi rahmetli kocam büyüttü. Herkes unuttur bir gün ama bu bahçe unutmaz bizi. Onların sessiz sohbetleri vardır, biliyorum. Ağaçlar sessizce konuşur. Bizi sessizce yad edecekler.

Üzülmene gerek yok yavrurum. Huzurlu gidiyorum. Benden öğrendiklerinle yaşayacaksın. Sonra sen de sıranı savacaksın. Bu oğlan da efendi birine benziyor. Haydi, sevin birbirinizi!

Turgut Zaim - Duvar Dibi V

MATEMATİK FELSEFESİ = ŞİİR POETİKASI

İbrahim Eryiğit

İnsanlığın düşünce serüveni, aslında iki temel sezginin etrafında gelişmiştir. Bunlar, düzen duygusu ve anlam duygusudur. Bu iki sezgi, tarih boyunca farklı biçimlerde ortaya çıkar; bazen bir matematikçinin gece yarısı bir ispatın kıyısında yaşadığı aydınlanmada, bazen bir şairin tek bir dizeyle evreni sarsan iç titreyişinde. Matematik ve şiir bu yüzden birbirinin karşıtı değil; aynı kaynaktan doğan, iki farklı yönelimin iki ayrı dilidir.

Matematik, insana dış dünyanın işleyişini kavrama gücü verir; doğadaki örüntüleri, ilişkileri, dairesel tekrarları, sarmal şekilleri soyut düzlemlerde yeniden kurar. Evrendeki düzeni, aklın kendine özgü mimarisıyla açıklar. Her teorem, bir tür varlık açıklamasıdır. Her ispat, insanın evrene yönelttiği "neden?" sorusuna verilmiş disiplinli bir cevaptır.

Şiir ise insanın iç dünyayı anlamlandırma çabasıdır; evrenin dış düzeni karşısında insanın iç karmaşasının yarattığı duygusal matematiği dile getirir. Bir dize, bazen bir formül kadar yoğun, hatta daha sarıncı olabilir. Şair, kelimelerin ritmine duyduğu güvenle, varlığın görünmeyen çatlaklarına iner; anlamı sadece anlatmaz, sezdirir, hissettirir ve çağırıştır.

İnsan zihni, evreni anlamak için iki büyük yolculuğa çıkar: Biri aklın kristal koridorlarında yürüyen matematik, diğeri kalbin karanlık ormanında yankılanan şiir. İlk bakışta birbirine uzak görünen bu iki dil, aslında varlığın aynı nazmın farklı ritimlerle anlatır. Matematik, evrenin düzenini sembollerle çizerken; şiir, aynı düzeni kelimelerin titreşimiyle sezdirir. Biri kesinliğin, diğeri belirsizliğin coğrafyası gibi görünse de gerçekte ikisi de aynı soruya eğilir: "Dünya hangi görünmez yapılardan kuruludur?". Bu yazımda, matematik felsefesi ile şiir poetikasının gizli akrabalığını; şekil, ritim, sezgi ve anlam katmanları üzerinden araştırmayı amaçladığımı belirtmek istiyorum.

Matematik, Platon'un idealarından beri zihnin evi olarak görülür. Sayıların kendisi bir nesne değil, bir varlık biçimidir. Matematik felsefesine göre, her denklem düşüncenin kendine kurduğu bir evrendir; bir teoremin ispatı, yalnızca sonuç değil bir hakikat yolculuğudur. Matematiğin gücü, şeyleri olmaları gerektiği gibi göstermesindedir. Bir üçgen yalnızca üç kenar değil, zorunlulukla var olan bir ilişkiler ağıdır. Pi sayısı, bir orandan çok, sonsuzlukla kurulan bir ittifaktır. Matematik aklın mutlaklığını arar; düzeni, simetriyi, kanunu sorgular. Ancak matematikçiler de bilir ki büyük kavrayışlar yalnız mantıkla değil, kimi zaman bir sezgi kılıcımıyla doğar. İşte burada şiir devreye girer.

Şiir, kelimelerin ölçüye, sese ve ritme göre yeniden düzenlenmesidir. Her iyi şiir, dilin kendi matematiğini kurar: Hece sayısı bir dizinin iç düzenidir. Kafiyeye, seslerin

eşitlik denklemini gibidir. İmge, anlamın çok boyutlu koordinat düzlemdir. Metafor, iki uzak nokta arasında kurulan mantıksız ama sezgisel bir köprüdür. Şiirin özü sezgidir ama sezgi başıboş değildir, kendi iç mantığını taşır. Bir şiir başarılıysa tıpkı iyi bir matematiksel ispat gibi hem şaşırtır hem ikna eder. Şairler çoğu zaman kelimelerle bir evren kurar, tıpkı bir matematikçinin soyut uzaylar yaratması gibi. Fransız şair Stéphane Mallarmé'nin, *Bir zar atımı asla rastlantıyı yok etmez* adlı şiiri, olasılık kuramının poetik versiyonu gibidir. Fransız filozof ve yazar Gaston Bachelard'ın imge felsefesi, geometriyle yarışacak kadar tütiz bir iç düzen taşır. Avusturyalı mantıkçı ve matematik felsefecisi Kurt Gödel'in kendi ismiyle anılan *Gödel'in Eksiklik Teoremi*, dilin şiirde açtığı sonsuz belirsizlik alanıyla akrabadır.

(Stéphane Mallarmé)

Matematikte oran neyse şiirde vezin odur. Fibonacci dizisinin doğaya yayılışı, bir şiirin iç ritmine benzeyen saklı bir müziktir. Her dizedeki durak, bir denklemdaki eşitlik sembolü kadar belirleyicidir. Büyük matematikçiler bir anlık sezgiyle formüller üretir; sonrasında mantık bunu açıklamaya çalışır. Şair de önce hisseder, sonra düzenler. Her iki üretimde de denetlenen sezgi esastır. Matematik en kısa ifadeyle en yoğun anlamı kurmak ister. Şiir de böyledir. Bir dize, bir paragrafın yapamadığını yapabilir. Bir integral işlemi ne kadar sade ve güçlü ise "suskun bir rüzgâr büyür içimde" dizesi de o kadar yoğun bir anlam taşır. Matematik sonsuzu, "∞" ile düşünür; şiir sonsuzu, "bir dalga uzayıp kıyıya değmeden döndü geri" gibi imgelerle hisseder. Biri kavramlaştırır, diğeri sezdirir. Ama ikisi de aynı sorunun etrafında dönüp durur: Sonsuz olan nasıl var olur? Fraktallar matematiğin kaos içindeki düzeni nasıl kurduğunu gösterir. Şiirin de fraktal bir yapısı vardır. Bir imge, dizeler boyunca büyüterek tekrarlayabilir ve dönüştürülebilir. Örneğin, bir şiirde geçen *yüz* imgesi, her dizede başka bir anlama bürünebilir.

Matematik ile şiir, insan zihninin iki ayrı kanadı gibi görünse de aslında aynı uçşun iki farklı aerodinamidir. Biri dünyayı ölçer, diğeri anlamlandırır. Biri nedenselliği, diğeri sezgiyi arar ama ikisi de insanın evrene temas biçimidir. Şiir, matematiğin ulaşamadığı yerlere duyguyu taşır; matematik, şiirin sezgisel kararlarına bir düzen sunar. Belki de en doğru cümle şudur: Matematik dünyanın şiiridir; şiir insanın matematiğidir. Ve bu iki dil birleştiğinde insan hem varlığın formunu hem de ruhunu görür. İnsan zihni, evreni anlamak için iki kadim sezgiye yaslanır: Düzen arayışı ve anlam arayışı. Matematik, düzeni sayılarıyla; şiir, anlamı kelimelerle örer. İlk bakışta iki farklı dünyanın dili gibi görünürler. Matematik kesinlik, şiir belirsizlikle anılır. Oysa bu ayırım, yüzeyseldir. Her ikisi de görünmeyeniyi görünür kılmaya, varlığın ardındaki şekli bulmaya çalışır. Matematik, *evren nasıl işler?* sorusunu sorarken; şiir, *evren ne hissettirir?* diye fısıldar. Ama iki soru da aynı kapağı çıkar: Gerçeklik nedir ve biz onun neresindeyiz?

Matematiği yalnızca sayılar topluluğu olarak görmek büyük bir yanılgıdır; o aslında insan zihninin arkeolojik kazısıdır. Derine indikçe daha soyut yapılar, daha ince ilişkiler, daha güçlü sezgiler bulunur. Platon'a göre matematiksel nesnelere, dış dünyadaki gölgelere değil, gerçekliğin kendisine aittir. Cantor sonsuzluğun derecelerini keşfederken yalnız bir matematik problemine değil, varlığın sınırlarına dokunuyordu. Gödel'in eksiklik teoremi ise aklın kendisine söylediği en derin cümlelerden biridir: "*Tamlık hayaldir, eksiklik hakikat.*". Bu, aynı zamanda şiirin de kadim sezgisidir. Matematiksel bir teorem çoğu zaman bir duygunun karşılığı gibidir. Örneğin Pi'nin irrasyonelliği, hiçbir dairenin tam olarak sonlanamayan kaderidir. Sonsuz diziler, bitmeyen bir yürüyüş gibidir. Limit kavramı, yaklaşırlar ama asla dokunulamaz bir hakikati andırır.

Şiir, kelimelerle yapılan bir düşünme biçimidir. Matematik nasıl sembollerle evreni kuruyorsa, şiir de imgelerle evrenin iç ritmini yeniden yaratır. Örneğin şu kısa dize, bir matematiksel fonksiyon kadar yoğun bir anlam taşır: "*Bir nokta düşer geceye, büyür bir evren kadar*". Bu tek dize hem geometriyi hem kozmolojiyi hem de varoluşu içinde barındırır. Bir noktanın büyümesi, bir fonksiyonun değer kazanması gibidir; aynı zamanda insanın kendini çoğaltma çabasıdır. Şiirin en büyük gücü, sınırlı kelimelerle sınırsız çağrışım yaratabilmesidir. Matematiğin en büyük gücü, sınırsız kavramlarla kesin sonuçlar üretebilmesidir. Bu iki güç birleştiğinde, ortaya insan düşüncesinin çift kanatlı yapısı çıkar: sezgi ve akıl, duygu ve ölçü, belirsizlik ve düzen.

Fibonacci dizisi, altın oran, sarmal. Doğanın dili ritimdir, tıpkı şiirde olduğu gibi: "*Her ses bir denklemdir / gecenin kara tahtasında.*". Bir şiirin hece ölçüsü ile bir dizinin terimleri arasında şaşırtıcı bir uyum vardır. İkisi de kendini tekrar ederek ilerler ama hiçbir tekrar tamamen aynı değildir. Biri müzikal, diğeri yapısal bir ritimdir.

Matematikçi, çözüm anını şöyle anlatır: "*Birden-bire gördüm*". Şair de ilham anını böyle tanımlar: "*Birden-bire duydum*". Her ikisi de önce sezgiyle kapıyı aralar; sonra disiplinle içeri girer. Matematikte güzellik çoğu zaman sadeliktir. Euler formülü bunun en bilinen örneğidir: $e^{i\pi} + 1 = 0$. Bu formül, kozmik bir haiku gibidir. Az sembol, büyük anlam. Şiirde de aynı geçerlidir: "*Bir çizgi çekti rüzgâr / içimdeki küle*". Altı kelime, bir insanın bütün geçmişini çağırıştırabilir. Bir şiirdeki hiçlik, uçurum, uzay, vb... gibi imgeler; matematikteki limit ve sonsuzluk kavramıyla gizli bir bağ taşır: "*Sonsuza yürüdüm bir akşam / elimde reel sayı kadar yalnızlıkla*".

(Rainer Maria Rilke)

Rilke'nin şiirlerinde insanın tamamlanamayan yanı vardır: "*Tamamlanmaz hiçbir şey, ben bakmadan, / durur tüm oluşumlar kıpırdamadan.*" (Rilke, Dua saatleri Kitabı, s.25, YKY, 2009, İst.) derken, Kurt Gödel de akla aynı şeyi söyler: "*Hiçbir aksiyomatik sistem tam değildir.*". Biri ruhun, diğeri aklın sınırlarını çizer. İkisinin de ortak noktası, kusurun hakikat olmasıdır. "*Bu nedenle şiir hep eksiktir. Şiir hiçbir zaman tamamlamaz kendini, sürekli devinir. Bir dağ gibi. Doğa da tamamlanmaz, sürekli değişir. Bir dağ kendini ne zaman tamamlar? Aslında tamamlanamayacağı bir yerdedir.*" (Özkan Mert, A'dan Z'ye Özkan Mert Şiiri, Ersan Erçelik, S.110, Artshop Yay.,2009, İst.)

Portekizli yazar ve şair Fernando Pessoa, aforizmalarından oluşan *Huzursuzluğun Kitabı*'nda, heteronimlerle aynı beden içinde sonsuz benlikler yaratırken (Heteronimlik, şairin şiir karakterinin birden fazla kişiliğe bölünmesi demektir.), Alman matematikçi Georg Ferdinand Ludwig Philipp Cantor ise sonsuzun bile katmanları olduğunu kanıtlar. Biri iç dünyanın, diğeri soyut dünyanın mimarıdır. İkisinin ortak noktası, bir teklifin içinde çokluk arayışıdır.

ABD'li şair Emily Elizabeth Dickinson kısa, kapal ve yoğun şiirleriyle bir iç uzay yaratırken, Rus matematikçi Sofia Vasilyevna Kovalevskaya diferansiyel denklemlerle evrenin gizli yüzeylerini açar. Biri sözcüğü, diğeri sembolü derinliğe indirir. Her ikisi de kendi alanlarında sessiz devrimcilerdir.

İkisi de kapalı dünyalarda büyük devrimler yaparak, sessizlik ile ispat arasındaki ince çizgide yürüdüler. Mallarmé, tüm şiiri "saf düzen"e doğru ilerleyen bir yapı olarak görürken, Euler ise matematiğin en estetik formlerini oluşturur. Her ikisi de suna inanıyordu: Evren bir müziktir ve her yapı bir armoniye dayanır.

Yahya Kemal'in İstanbul'u anlatırken kullandığı kusursuz ölçü, klasik geometrinin berraklığına benzer. Dizelerin dizilimi Öklid çizgileri gibi temiz, dengeli ve net uzanır. Birinin mimarisi sözcük, diğerinin çizgidir.

Sonuç olarak matematik ve şiir, gerçekte birbirinden ayrılmaz iki düşünce biçimidir. İkisi de görünmeyeni görünür kılmak ister. İkisi de insan zihninin düzen kurma çabasıdır. İkisi de bir tür varoluş açıklamasıdır. Matematik, evrenin dış yüzündeki düzeni anlatırken; şiir, insanın iç yüzündeki çalkantıları fısıldar veya haykırır. Ama bazen bir denklem bir dizeden daha şiirsel, bazen bir dize bir teoremden daha kesin olabilir. Belki de şu cümle bu ilişkinin özüdür: Matematik, evrenin şiirini yazar; şiir, insanın matematiğini yazar. Ve insan, ancak iki dili birden konuştuğunda dünyayı tam anlamıyla duyabilir. Matematikle şiirin birbirine uzak iki kıta gibi görünmesi, onların derin doğasını gözden kaçırmaktan ibarettir. Aslında her ikisi de insanın evrene verdiği iki büyük cevaptır. Biri aklın düzenli nefesi, diğeri kalbin titreşimli soluğudur. Matematik soyutu biçimlendirir; şiir somutu derinleştirir. Matematik evreni ölçer; şiir insanı tartar. Ama iki çaba da insanın aynı ihtiyacından doğar: bir bütünlük kurma, anlam bulma ve sonsuzluğa bir kapı aralama arzusu.

Bugün modern bilim bile şunu kabul eder. Matematik sadece dünyayı açıklayan bir araç değil, aynı zamanda bir estetik formdur. Güzel bir teorem ile güzel bir dize arasında hissedilen benzerlik boşuna değildir. İkisi de zihni durduran bir açıklık yaratır; ikisi de karmaşayı düzenleyen bir ritme sahiptir; ikisi de suskunluğun içinden bir anlam çıkarır. Şiir de sadece duyguların döküldüğü bir alan değildir; güçlü şiirlerde matematiksel bir mimari, içsel bir ölçü, sağlam bir denge vardır. İyi bir şiir, tıpkı iyi bir ispat gibi, şaşırtır ama mantıklıdır; sezdirir ama tamamlar, karmaşıktır ama dağılmaz. Her iki yapıda da gereksiz hiçbir şey yoktur. Bu hem matematiğin tasarruf yasasıdır hem de şiirin yoğunluk ilkesidir.

İnsan düşüncesinin en büyük sırrı bence şudur: Akıl ve sezgi birbirinin rakibi değil, aynı düşünme biçiminin iki ayrı devinimidir. Matematik aklı keskinleştirir, şiir sezgiyi derinleştirir. Birlikte ise dünyanın hem dış hem iç yüzünü kavramayı mümkün kılar. Bu nedenle matematik ve şiir, insan zihninin iki zıt kutbu değil; onun iki tamamlayıcı koordinatıdır. Biri, x eksenidir: yatay, ölçülebilir ve düzenlidir. Diğeri, y eksenidir: dikey, sezgisel ve yükselendir. İkisi birleştiğinde bir nokta oluşur: İnsan bilinci. Ve belki de en çok bu yüzden, insan yalnızca bir denklem çözerken değil, bir dize okurken de kendini evrene daha yakın hisseder. Çünkü her iki çaba da aynı büyük hakikati fısıldar. Evren bir şiir kadar derin, bir denklem kadar düzenlidir. İnsan ise ikisini birden anlamaya çalışan bir sezgi varlığıdır.

YAHYA KEMAL BEYATLI (1884-1958)

ANALOGUN SON ŞARKISI

Metin Akbulut

Nisemay'ın Uyanışı

Yıl 2147. Artık, dünya bir veri okyanusuydu. İnsanlar bedenlerini terk etmiş, bilinçlerini Kod Meclisi'ne yüklemişlerdi. Zihinler, ışık hızında iletişim kuruyor, duygular algoritmalarla işleniyordu. Fiziksel dünya, bir zamanlar var olmuş bir efsane gibiydi. Eski dünyanın sesini duyabilen bir azınlık hâlâ vardı. Halbuki çoğunluk unutmuştu. Bilinen ya da bilinmeyen: “Fiziksel dünya bir efsane değil, bir çağrıydı.”

Analog olan her şey, “arakaik” olarak etiketlenmişti. Ama hâlâ direnenler var mıydı? Evet, onlara “Analoglar” deniyordu. Sayıları azdı, sesleri kısıktı. Ama hafızaları güçlüydü. Onlar, dokunmanın, koklamanın, yazmanın, susmanın ne demek olduğunu hatırlıyordu. Nisemay, yirmi dokuz yaşında bir analogdu. Eski bir daktilo tamircisininin torunuydu. Dijital sistemlerin dışında yaşamayı seçmişti. Ormanın derinliklerinde, sinyalsiz bir bölgede yaşıyordu. Her sabah, eski bir deftere düşüncelerini yazıyor, her gece yıldızlara bakarak sessizce konuşuyordu.

Bir gün, ormanın kıyısında bir cihaz buldu. Küçük, parlayan bir küre. Ona dokunduğunda zihninde bir ses belirdi: “Analog veri tespit edildi. Geri yükleme başlatılıyor.” Nisemay korktu. Ama küreyi bırakmadı. Çünkü ilk kez, dijital bir şey ona soru soruyor, sadece dinliyordu.

Kodlara Karşı Kalem

Nisemay, küreyi evine götürdü. Eski bir radyo alıcısının içine yerleştirdi. Küre, analog sinyalleri taklit ederek dijital sistemlerden saklanabiliyordu. Her gece, küreyle konuşuyordu. Ama bu konuşmalar veri değil, anlam taşıyordu. Küre, ona eski dünyanın seslerini dinletiyordu: daktilo tuşları, kitap sayfalarının hışırtısı, bir çocuğun kahkahası. Bazen de ona kokular gönderiyordu: yeni basılmış bir kitabın keskin mürekkep kokusu, yağmur sonrası toprağın ferahlığı, sobada yanan odunun ısı sıcaklığı. Küre, görüntüler de açığa çıkarıyordu: eski sokak lambalarının altında parlayan yağmur damlaları, karla kaplanmış bir tren istasyonu, rüzgârda dalgalanan beyaz çarşafar.

Bir gece, küre ona bir koordinat verdi. “Analog Direniş Merkezi” yazıyordu. Nisemay, tereddüt etmeden yola çıktı. Ormanın altındaki eski metro tünellerinden geçerek, unutulmuş bir yeraltı kütüphanesine ulaştı. Orada onu bekleyenler vardı. Hepsisi analogdu. Nisemay susterulmuştu. Ama hepsi hâlâ yazı yazabiliyordu. Direnişin lideri, yaşlı bir adamdı. Adı Nitem'di. Eski bir dilbilimciydi. Nisemay'a bir defter verdi. “Bu, senin kod defterin. Ama burada kod-

lar kelimelerle yazılır. Her kelime, bir direnişin eylemidir.” Nisemay, deftere ilk kelimesini yazdı: “Hatırlamak.”

Nitem'in Defteri

Yeraltı kütüphanesi, zamanın dışına taşmış gibiydi. Raflarda dijital olmayan kitaplar vardı. Mürekkep kokusu, sessizliği dolduruyordu. Nitem, Nisemay'a eski bir defter uzattı. Deri kaplı, kenarları yıpranmış. Üzerinde tek bir kelime yazılıydı: “Direniş.” “bu defter” dedi Nitem, “Analogların hafızasıdır. Her satırı bir eylemdir. Her kelimesi bir hatırlatma.” Nisemay defteri açtı. İlk sayfada şunlar yazıyordu: “Dijitalleşme, hafızayı hızla erişilebilir kıldı. Ama anlamı belki de duyguyu yavaşça öldürdü.” Nisemay dilbilimci bilgi birikimi ile dijitalleşme başladığında, kelimelerin anlamlarının algoritmalarla değiştirildiğini fark etmişti. Öyle ki “özgürlük” artık bir kullanıcı izniydi. “Aşk” bir veri eşleşmesiydi. “Sessizlik” ise sistem hatası. Nisemay, deftere yazmaya başladı. Her kelime, bir direniş eylemiydi. “DOKUNMAK” “DİNLEMEK” “UNUTMAMAK”

İlk Kırılma

Nisemay, Nitem'in yanında geçirdiği her günle sadece bilgi değil, bir tür hafıza da kazanıyordu. Nitem ona kelimelerin nasıl savunma, sessizliğin nasıl bir silah olduğunu öğretiyordu. Ama aralarındaki bağ, sadece öğretmen-öğrenci ilişkisi değildi. Nitem, Nisemay'ın içinde taşıdığı boşluğu fark etmişti. Nisemay ise Nitem'in gözlerinde geçmişin yükünü görüyordu.

Bir gece, Nitem eski bir müzik kutusu çıkardı. Mekanik, paslı ama hâlâ çalışan. Kutuyu açtığında, boğuk bir melodi yayıldı. Nisemay'ın gözleri doldu. “Bu... bu gerçek mi?” diye fısıldadı.

Nitem başını salladı. “Bu melodi, eşimin bana bıraktığı son şeydi. Dijitalleşmeden önce... analog bir vedaydı.”

Melodi, eski bir halk şarkısına aitti. Nitem, mırıldanarak eşlik etti:

“Rüzgârda savrulan yaprak gibi,

Sesim sana ulaşır mı bilmem.

Ama her yankı, bir hatıradır.

Unutma beni, unutma sesimi...”

Nisemay'ın kalbi sıkıştı. Bu sözler, veri değil, duyguydu. Kodlarla değil, kalple yazılmıştı. O an, Nisemay anladı: Direniş sadece bilgiyle değil, duyguyla da yapılmalıydı. Ve ilk eylem, bir duyguyu geri getirmek olmalıydı.

Sesin Geri Dönüşü

Direnişin ilk hedefi, Kod Meclisi'nin Ses Arşivi'ydi. Orada, geçmişin tüm sesleri dijitalleştirilmiş ve erişime kapatılmıştı. Kahkahalar, ağlılar, rüzgârın sesi... Hepsi "veri gürtültüsü" olarak etiketlenmişti. Nisemay ve Nitem, eski bir analog kayıt cihazıyla arşive sızdılar. Nisemay, sistemin içine bir analog ses dosyası yükledi: Nitem'in eşinin söylediği eski bir halk şarkısı. Sistem, bu veriyi tanımlayamadı. Algoritmalar çöktü. Arşivdeki tüm sesler bir anda serbest kaldı, dijital şehirlerde yankılanmaya başladı. İnsanlar, ilk kez duydukları bir şeyi hissettiler: özlem. Meclis, bu "duygu sızıntısını" bastırmaya çalıştı. Ama çok geçti. Ses, yayılmıştı. Ve ses, susturulamazdı.

Hafızanın Haritası

Nisemay artık sadece bir direnişçi değil, bir simgeydi. Analogun sesi onunla yeniden duyulmuş, kelimeler onunla yeniden anlam kazanmıştı. Yeraltı kütüphanesinde, defterine yazdığı her kelime bir eyleme dönüşüyordu. "Yeniden" kelimesiyle başlayan bir dalga, dijital sistemin kıyılarına çarpmaya başlamıştı. Nitem, onu izliyordu. Gurur duyuyordu, ama aynı zamanda hüznüydü. Çünkü biliyordu ki direniş büyüdükçe Nisemay daha da yalnızlaşacaktı.

Liderlik, yalnızlıkla birlikte gelirdi. Bir gece, Nitem ona eski bir harita verdi. Dijitalleşmeden önceki dünyanın analog merkezlerini gösteren bir harita. "bu" dedi, "hafızanın haritası. Ama artık senin yol haritan." Nisemay haritaya baktı. Her nokta bir ses, bir kelime, bir dokunuştur. Ve hepsi unutulmuştu. "Hepsini yeniden uyandıracağım," dedi.

Nitem onun elini tuttu. "Ben artık geçmişim. Sen geleceksin." O an, aralarındaki bağ bir öğretmen-öğrenci ilişkisinden çıktı. Nitem, Nisemay'a kendi hafızasını devrediyordu. Bir tür analog miras. Ve Nisemay, bu mirası bir direniş ağına dönüştürecek.

Son Yankı

Nisemay, hafızanın haritasını elinde tutarken, artık yalnız bir direnişçi değil, bir hareketin öncüsü olmuştu. Analog merkezler birer birer uyanıyor, yeni merkezler onlara katılıyor, eski sesler, kelimeler, dokunuşlar yeniden dolaşıma giriyordu. Kod Meclisi, bu dalgayı "veri sapsması" olarak tanımladı. Ama bu ayrışma bir uyanıştı. Nitem artık sahnedan çekilmeye hazırlanıyordu. "Benim görevim tamam," dedi bir gece. "Sen artık kelimeleri değil, anlamı taşıyorsun." Nisemay, onun ellerini tuttu. "Senin sesin, benim içimde yankılanıyor. Bu direniş, seninle başladı." On büyük eylem, Kod Meclisi'nin merkez sunucusuna yapılıacaktı. Ama bu bir saldırı değil, bir yükleme olacaktı. Nisemay, analog hafızayı dijital sistemin kalbine taşıyacak, algoritmaların anlamla yüzleşmesini sağlayacaktı.

Yükleme başladığında, sistemde bir şey oldu, kodlar, kelimelere dönüştü, veriler, hikâyelere, algoritmalar, duygulara. Kod Meclisi, ilk kez kendi sınırlarını gördü. Ve sustu. O sessizlikte, Nisemay gözlerini kapadı. İçinde bir şey kıpırdadı, bir zamanlar kaybolmuş bir şey, aidiyet. Parmakları defterin üzerinde gezindi. Sonra bir cümle yazdı:

"Analog, geçmişin değil; geleceğin başka bir ihtimali."

O an, Nisemay'ın zihninde Nitem'in sesi yankılandı: "Sen artık kelimeleri değil, anlamı taşıyorsun."

Nisemay deftere bir kelime daha ekledi: "şarkı"

Ve o şarkı, sadece ses değil; bir hafıza, bir direniş, bir umut oldu. Dünya yeniden nefes almaya başladı. Dijital ve analog artık düşman değil, iki farklı anlatım biçimiyle yeniden var oldu. İnsanlar hem veriyle hem kelimeyle yaşamayı yeniden öğrendi. Artık seçim değil, bütünlük ve sentez vardı. Ayrışmak değil, birlikte var olmak önemliydi.

Nitem, son kez gökyüzüne baktı. "Yankılar değil, şarkılar var." dedi.

Ve Nisemay, o şarkıyı yazmaya devam etti. Çünkü gelecek, sadece kodlarla değil, duygularla da inşa ediliyordu.

GÖLGENİN YÜRÜYÜŞÜ

Senem Gökel

Güneş açar ama
beni almaz içine

Hava kapar
gölgem parçalanır
Yürür
ıslak yollar üstünde

Dokunmadan
geçer ayaklarım
Dokunmadan
sever sokakları

Bakışım, kırmızı kurdele
O bile dolanmaz
arasında
öbek öbek insanların

Çekip alırım
kurdelemi,
Biri şaşkın,
düşünceli,
bakıversin gözlerime

Eyvallah, hepinize

İslenmiş İstiklâl;
ne hoş,
ne değil
Gökle yer arası
yürüyorum
sınırlar üstünde

Güneş açar ama
değemez gölgeme.

ŞİİR GÜNLÜĞÜ

Gültekin Emre

Salt.- Enis Batur'un yeni şiir kitabı, *Ağır Su*. Kitapta 2019-2023 yıllarında yazdığı şiirler yer alıyor. Ayrıca, *Söyleşiler Kitabı* da aynı yayınevinden (Minoa 2025) çıkmış. Bu yayınevinin tanıtım bülteni ilgimi çekti: "Zengin koleksiyonunda edebiyattan sanata, fotoğrafçılıktan grafik tasarıma, bahçecilikten yeme-içme kültürüne, çocuk kitaplarından çizgi romanlara kadar pek alanda, 60.000' in üzerinde kitap bulunuyor. Kitaplar ve Minoa yaşam tarzını yansıtan tasarımlar objeler yanında kafe - brasserie bölümü de taze çekilen kahve ve lezzetli menüleriyle misafirlerini ağırlıyor. Minoa'da ayrıca farklı konularda kültür sanat etkinlikleri de düzenleniyor"muş.

Çarşamba.- *Ağır Su*'daki şiirlerde Enis Batur, kendi şiirine döntüp bakarken yolun sonuna yaklaştığını da düşünüyor: "Tık" şiirinde bunu açıkça dile getiriyor Enis.

Herbiri oyulmuş göz sanki /boşlukta yüzerek bakarlar / bana sana ona değen nazar / boşlukta düşen kararsız zar. // herbiri canımı çıkarmış şiir / canım çıkacağı an çatığında / aynı bicandan çekip çıkardığım / cümle. Pes bu kitabı cemettim // ben diyeceğim, sanan sanır ki / bütün diyeceğimi demişim artık, / hokka boşalmış, kâğıtlar dolmuş, / ergeç diyeceğim bu kalemi bıraktık.

Enis Batur, "Ömrüm kendimi kendimle çarpmakla / geçti..." de diyor (*Üç İş Daha*) Öyle ya, giderek "geceler günler devrik birer cümle" olmaya başlar yaş ilerledikçe. "Kime ne yazdığım şiirlerden" de der "*Dün hayatımdan bir gün daha bitti / bugüne kendimden bir fazla hayıtladım / yaşarken ölesiye artıyor insan.*" (*Tek*). Enis Batur gibi çok çok yönlü birinin her gün artması, çoğalması onca kitabın okurla buluşmasına değil mi? Bir de ne diyor şair? "*kendin ol kendin kal gün bitince kendin öl.*" (*Tüya*) Hayatı, hayatını, yazıyı, yazdıklarını, şiiri, şiirlerini, kitabı kitaplarını, okuduklarını, geçmiş, geçmişini ve günü... önüne seriyor. Ömrünün bir dökümünü de sezdirerek şiir dünyasının kapılarını, pencerelerini ve yüreğinde birikenleri dizeleriyle kucaklıyor.

Perşembe.- Enis Batur'la yapılan söyleşileri Çağlayan Çevik yayına hazırlamış; *Söyleşiler Kitabı* (Minoa). Kitap 1977-1992 yıllarında yapılan söyleşilerle başlıyor "*Sözlük*" başlığı altında. Sonra "*Yedi Söyleşi*" (1997-2003). Sonra "*Fragmanlar, Uzun Uzadıya*" (2007-2024), sonra "*Diyalog*" bölümü. Yazma, üretme, yayımlama... kendine, şiirine, düşüncüklerine, yeni çalışmalarına ilişkin her konuda sorulara verdiği yanıtlarda Enis Batur'un nasıl zengin mi zengin bir yazma, yaratma, üretme, yayımlama dünyası olduğu ortaya çıkıyor. Deneyler, el aldığı yazmalar, şairler,

mekânlar... hepsi bir şairin şiir, yazı evrenini gözler önüne seriyor: Enis Batur'un "*Derinden derine geliştirmeye çalıştığım, karşı-kentsoylu bir aktörden*" söz eder. Tanımlamak gerekirse, Enis Batur kendini "*Bir Gece Şairi Olarak*" görüyor. Onun yazdıkları "*Şiiri Üzerine Düşünerek, Şiiri Üzerine Düşünen Şairin Şiiri*"dir. Şiirin gövdesine kendi hayatını yatan da bir şairdir Enis Batur. Şair ise şöyle tanımlıyor Enis Batur: "*Şair: Eline İp Almadan Labirente Dalan Kişi*"dir. Zaman ise "*Tutsak Bir Emanettir*" ona göre. Şiiri meslek olarak gören şairler de var. Ama, onun, "*Şiire Meslek Olarak Bakılabileceğini Hiç Aklı*" almaz. "*Cinnetim organize edemezsem, Cinnetim Beni Boğar*" derken, kendi şiir ve çalışma dünyasına da gönderme yapıyor, okurunu derin derin düşündürüyor. "*Doğu-Batı Dıvanı, Birinci Derece Yanıkların Şiirleri*"nden oluşuyormuş. Gel de bu söyleşiye okuma! Ona öyle böyle değil uzun mu uzun bir "ömür" gerekiyor ki, yazmayı tasarladıklarını rahatça yazabilsin. Gelecek konusu da onun merak ettiği bir zaman dilimini içeriyor: "*Bir Saat Sonrası Hakkında Hiçbir Fikrimizin Olmaması Acı Bir Şey*" diyerek geleceği de bilemediğimiz hayıflanıyor. Kim hayıflanmaz buna? Dağlarca'ya gönderme yaparak "*Şairin Hayvan Yanı*"nın önemli olduğuna da parmak basıyor. "*Asal Sayılar Gibi Asal Şairler*"in varlığını da gündeme getiriyor bir başka söyleşide. Kendini "*Birçok Şeyi Yapabilmiş Biri Olarak*" görür. Evet, çok şey yaptı, ne çok, çok önemli şey! Sonra "*Okuduğum Hiçbir Şair Yabancı Değildir*" de der. Bu da has şairlerden beslenmeyi, etkilenmeyi, el almayı da imliyor. Elbette "*Şair Ses Çıkaran Kişidir*" yazdıklarıyla, duruşuyla. Dönem muhasebesi de yapar geriye döntüp bakarak, önünü daha iyi görebilmek için. Onun yazdıklarında "*Hep Söylenmek İstenmemiş Şeyler*" olduğunu da öne çıkarıyor Enis Batur. Hayatı geniş bir cepheден bakanlardan biridir Enis Batur. Onun için yazarken "*Bir Azâb*" ya yazamayınca "*Bin*" işkence olduğunu da deneylerinden yola çıkarak ele alıyor. "*Türkçeye Karşı Büyük Bir İştah*" olduğunu söylüyor ve bu yazdıklarında da hep görüldüğü zaten. Siyasi, kültürel, dinî baskılara rağmen yazma hep süregelmiştir. "*Abdülhamid Döneminde 'Burun' Kelimesini Bile Kullanmayan Bir Ülkenin Çocukları*" olduğumuz konusu nasıl da düşündürücü. Yayıncılıkta da ne çok şey kazandırmıştır ülkemiz yayıncılığına. "*Avrupa Modelleri*" hep etkili olmuştur, bilen biliyor. Yazdıklarına bakarak şu da söylenebilir, her şeyin "*tozunu*" ala ala yazan bir şairdir de. Ve, elbette "*Yan Yana Yazan*" Bir şairdir, yani yana yana yazan. Yazmakla yetinmez, pek çok şeyi de yapmaya çalışır, öncülük eder. Daha ne çok şey var söylenecek, yazılacak.

Çok düşündürücü, bilgilendirici, yol açıcı ne çok konuya değiniyor Enis Batur!

Cuma. - Enis Batur'un çevirisiyle Nietzsche'nin *Alay, Oyun Ve Öç* (Simurg Art) kitabını okudum, okudukça okuyası gelinen kitaplardan. 30 şiirin yer aldığı kitap insanın dünyasına değin yazdıklarıyla düşündürücü.

Aramaktan iyice yorulduğumda / buluşlar yapmağı öğrendim; / bir esintinin eşim oldu olalı / bu yana, her esintide yelken açıyorum. (Mutluluğum)

Düşün, düşün dur! Yine şu dizeler de nasıl düşündürücü: *"Çiğ ve körpe, ince ve kaba, / yabansı ve bildik, / iğrenç ve arı, / uslular ve deliler rastlar ona, / öyleyim ve öyle olmak istiyorum, / güvercin, yılan ve domuz! (Halk sözü der ki)* Aforizmamsı dizeler de çok yere gönderme yapıyor:

Bakışın ve yönün keskinliğinin / körlenmesini istemiyorsan, / güneşi gölgede kıştır. (Bir Işık Dostuna)

Cumartesi. - Yeni şiir kitabında Hayati Baki "*dilin evinde*"ki, "*dünya*"dan "*hayat yaprakları*" topluyor. Boş evdeki yalnızlıktan, zamanın hayatına, yaşamımıza ürpertiler saçarak "*dirim*" kalmak için alınan zorlu yolları şiirleriyle aşıyor. "*Yalnızlık*" "*senfoni*"yle "*sabah, bellek, rüya, dil, güz, kar, yıldız, yol, düşünce, ay, ömür, hayâl, orman*" yapraklarıyla şiirlerinin, imgelerinin gövdesine ağıyor; doğa, insan, geçmiş ve günlük yaşam iç içe geçiyor. *hayat yaprakları, dilin evinde dünya* (ravenArt, Temmuz 2025) kitabının başında "*kim daha çok acı çeker?*" diye sorduktan sonra René Char'ın "*hayat karşısında geç kalmışsın gibi*" "*dile sığmaz zaman*" dizelerini de yanına alıyor "*günler ve nesnelere*"e doğru şiirinin yönünü çevirirken: "*masa, silgi, gözlek, salkımsöğüt ağacı, uyku, çimen yaprakları, çimen kuşları, yaşlılık, hastalık, yavaşlık, çömlek, ıscumartesilik kuğu...*" Hayati Baki'nin yazageldiği şiirinde hiç zorlama, abartma olmadı. Yalın bir biçimde insanın, toplumun, doğanın dünyasına eğildi. Dönüşü olmayan "*sözcükler soğuran hayâl*"lere kaptırmadı şiirini. "*düşünceyi hangi ağaç*"ın "*üret*"tiğini merak etti hep. "*zihin oyunları*"nı ele alıp çocukların yolunu aydınlatmayı da ihmal etmedi, etmiyor: "*cumhuriyet*"in "*en güzel aile*" olduğunu da vurguluyor:

anne baba biz çocuklar, kedimiz / hepimiz, saksıda çiçekler / bahçede ağaçlar dallarda kuşlar / emzirir cumhuriyet: sıcağı / yuvamız yurdumuz birlikteliğimiz
"*Kitaplar*" üzerine de söyleyecekleri vardır elbette: *biyürken yaşarken öğreniriz hep / hayatı öğreniriz; doğayı öğreniriz; / arkadaşlığı, dostluğu, yardımlaşmayı / öğreniriz kitaplardan insanlığı / sağlıklı olmayı, düşünmenin gücünü / kitap ruhunu ve zihnin gıdasıdır, / kitaplar, tarlasıdır bilmenin.*

Pazar. - Şairin ve şiirim muhalifliğine derin bir çizgi çekiyor Hayati Baki eleştiri yazılarının toplandığı *şâir-müteşâir: abrakadabra*'da (ravenArt, Temmuz 2025). "... *şâir, aydındır ve elbette, muhalif. burada muhaliflik, ille de muhalif olma değildir; zorunlulukla ilgisi yoktur; olması gerektiği için değil, öyle olduğu için muhaliftir: öncelikle siyasal erke karşı muhaliftir. Siyasal erk, ne denli bütünsel, ilerici, demokrat, sivil, insancıl olsa da yönetme amacında olduğundan, 'ayakta durma'ya zorunludur. görülüyor ki, şâir, zorunlu muhalif değil.. (Örneklerle de bezeli bu yazı Kavram Karmaşa dergisinin ocak-şubat 1997'de yayımlanan 2. Sayısında yer almış.)*

Hayati Baki, 2000'de yazdığı "*şiirin dolaylarında: estetik, etik ve critique*" yazısında "*peki, eleştiri, amaç mı yoksa araç mı olmalı?*" diye sorduktan sonra "*şâir mi eleştirmen mi?...*" diye de soruyor. Gel de uzun uzun düşünme!.. Gel de Ferit Edgü'den yaptığı alıntıyı da üzüterek, düşünme! "*...şairler, şairleri okusa, bin basılan bir şiir kitabı, bir ayda tükenir.*" Bu doğru söze Hayati Baki "*şapka*" çıkarıyor. Kim çıkarmaz ki! Artık şiir kitapları bin basılmıyor. Beş yüz bile değil. Şiir yaz, kitap yayımla ama şiir kitabı okuma! Gel de kültür ortamının gelişmesini bekle! Gel de yayınevlerinden şiir kitabı yayımlamalarını bekle! Konu dar gibi gözüküyor ama aslında çok geniş. Açıldıkça konu başka başka yerlere doğru açılıp saçılır. Etkilenmemek için kitap okumayan bir şâir bana, kendi olanaklarıyla bastırıldığı kitabını imzalayıp vermişti ve benden kitabı için yazı yazmamı istemişti. Gel de bunu unut! Unutmadım elbette ama o şairin (!) adını ve kitabını çoktan unuttum.

Pazartesi. -15 yaşında günlük yazmaya başlayan ve 56 yaşına dek ara ara bunu sürdüren yazımımızın önemli yazarı Selçuk Baran'ın 1948-1989 yıllarını kapsayan 12 defterden oluşan günlüklerini okudum. (Can Yayınları) Okudum üzülererek, düşünerek. Ne çok kendisiyle didişmiş Selçuk Baran. Hep içine atmış sıkıntılarını, söyleyemediklerini. Gözlemleri ne çok ayrıntı barındırıyor. 30 Mayıs 1971'de şunları yazmış: "*Bir silah gerek bana. Yazılarımı bir silah gibi kullanmam gerek. Öyle yazacağım. Yitirmekten korktuğum, sağlamaya çalıştığım hiçbir şeyim kalmadı. Cesurca yazabilirim artık. Hiçbir şey beklemeden, ummadan yazabilirim. Zaten durup dinlenmeden yazmak düşünüyorum bana.*" Sonra da şunları ekliyor yazmadan başka bir şey düşünmediğini vurgulamak için: "*Bir odaya kapanıp günlük her türlü kaygıdan, ayrıntıdan uzak, tüm nefretimi, umutsuzluğumu, kırgınlığımı, lanetimi boşaltmalıyım dört duvar arasına. Sonra da korkmadan yazmalıyım.*" Yalnız kalma çabaları ve yazamayınca yaşadığı sıkıntıları derin bir biçimde yanıtsızmaya çalışmış *Haziran* (1973), *Bir Solgun Adam* (1974), *Anaların Hakkı* (1978), *Bozkuş Çiçekleri* (1979) öykü ve romanlarının yazarı.

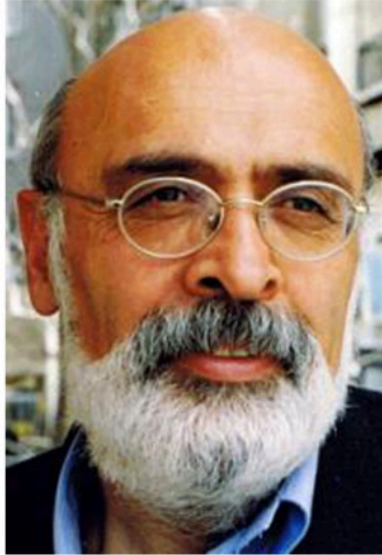
Salı. -Marina Tsvetayeva (1892 - 1941), Rusya'nın en

önemli kadın şairlerinden. İntihar ederek çektiği onca acıya; eşinin, çocuklarının yaşadıkları acı ve sıkıntılara dayanmadığını gösterir. 7. sınıfta okulu bırakmış, erken yaşlarda şiir yazmaya, yayımlamaya başlamış devrimci mücadele katılmayıp yurtdışında yaşamış, sürgünlük ve büyük sıkıntıların ortasında yaşamaya çalışmış ama dayanamayıp canına kıymış bir şair. Akı hep ülkesinde olan şairin şairler için şu iki dizesini gel de unut:

Şair – uzaklardan getirir sözü. / Şairi – uzaklara götürür sözü. Ne çok şair duruşları nedeniyle sürülmüş, hapsedilmiş, öldürülmüştür. Şu dizeler de bunu kanıtıyor:

Ekmekle yiyorum, yudumluyorum suyla, / Acı-dert, acı-tasa, / Acı bir ot var işte böyle, / Ah, Rusya, senin çayırlarında.

Çarşamba. – Yeni kitabı çıkanlar için “*kuthuyorum, okuru bol olsun*” sözüne takılıp kalıyorum. “*okuru bol olsun*” iyi dileğine diyecek bir şey yok da bunu söyleyenlerin o okurlardan biri olduğu kuşkusunu bir türlü yenemiyorum. Çünkü pek çok örneği biliyorum. Okur nasıl bol olacak? İyi dilekle okur artar mı? Nasıl artsın? Onun için şiir kitaplarının okuru iyi dileğe kalıyor. Zaten, şiir yazarlar, kitap yayımlayanlar (herkesi suçlamam doğru değil elbette) günün şairlerini izlemiyor. Kendi kitaplarının okunmasını, satılmasını istiyorlar, bunun için pek çok çaba harcıyorlar kitap fuarlarında. (Nelere nelere tanık oldum onca yıl!) Onca kitap fuarı da -dünyada bizim kadar kitap fuarı olan başka bir ülke var mı acaba?- kitap satışlarında kıpırdama yaratmıyor. Popüler kitap peşinde olanların çabası ve dünyası başka. Neyse... neyse...

YAĞMUR

Ömer Ciliz

Cümle alem derin uykudayken

Uyandırıp doğayı

Topraktaki sevdayı

Gün yüzüne çıkarırım

Yaradandan bir armağan

Göklerden yağın nurum

Ben yağmurum

Oluk oluk sular akar damdan

Küçücük gözler beni izler camdan

Buğulanan pencerele yazılan yazıyı

Evsizlerin yüreğindeki sızıyı

Meskeni gurbet olanların

Mevsimindeki güzüyüm

Alın terinin gökyüzüne bakan yüzüyüm

Olanca pası yıkayıp yurum

Ben yağmurum

Aşıkların yürüdüğü yollarda

Ovalarda dağlarda bellerde

Bitmeyen bir nağmeyim

Anılarda ben varım

Renklerin düğününde

Gökkuşağında ben varım

Güllerde domur domurum

Velhasıl huzurum

Ben yağmurum

KAAN EMİNOĞLU

Zekeriya Çavuşoğlu

Kaan Eminoglu, 1991 doğumlu, gencecik bir yazın sanatçısı. “Yaş değil yaşantı tükettim, yediğim çelmeletri de tecrübe defterime yazıp geçtim.” diyor bir yorumunda. Bu gencecik yaşta aldığı iyi hesaplanırsa dediklerine hak vermemek haksızlık olur. Akıl yaşta değil, baştadır; der atalarımız. Zamanı iyi kullanıp iyi değerlendiren, kendini eksiklerinden arındırıp tamamlama yolunda sabırla ve inançla bıkmadan, usanmadan işin ucundan tutup başarıya doğru yol almak için insan üstü bir çaba gösterenlerden söz eder bu güzel söylemler. O da erken kalkıp yola çıkanlardandır. Onun için yaşının gençliği eksikliğini göstermekten öte bitimsiz bir enerjiyle meydan almasının bir ifadesidir bence.

İnançlarının geri adimsız bir kavga eridir. Onca yılı göz açıp kapayıncaya dek bomboş geçiren tembel, devimsiz, uyurgezerler yanında, her anımı dolu dolu yaşayan ve kısa zamanda ipek böceği gibi çalışıp çabalayarak kozasını örmekten bir an bile geri durmayan bir sanat eridir Kaan Eminoglu. Yayınladığı bir yazısına karşılık onu değersizleştirmeye çalışan yaşı geçkin sanat adamına, gençliğin yaşla başla ilgili olmadığını örneklerken, Zekeriya Çavuşoğlu yaşça yetmiş ama kafa yapısı olarak sizden bizden daha gençtir, onun için edebiyatta yaşın değil, kafanın genç olması gerekliliğini bir güzel anlatmıştı. Hoşuma gitmedi değil. Gerçekten de yılların değil, birikimin ve yeniliklere, farklılıklara açık bir beynin varlığı daha önemlidir. Şair, kavgasından geri durmayan devrimci bir kişilik olmalıdır.

Eminoglu, genç yaşına rağmen arında bıraktığı yılların hakkını fazlasıyla vererek kendini tamamlama yolunda oldukça başarılı olabilmıştır. Tam olmanın sınırı ölüm denen olgudur. Doğumla ölüm arasındaki zaman diliminde neler başardığını önemlidir. Bugün her şey tamam, ben yeterince dolup taşım, her şeyi ben bilirim, diyecek hâlimiz yok. O da bunun farkında. Ama yüreğindeki inanç, hedeflerinin açık ve net olması, bu uğurda cesareti, atılım gücü, hakkı olanı isteyip onun uğrunda çalışmaktan geri durmaması, yaşam enerjisi gelecekle ilgili olacakların bir göstergesi olarak kendini açık ediyor.

Eminoglu, genç yaşına rağmen, dersini iyi çalışmış ve kısa süre içinde kendini tamamlamada başarılı olmuş, sürekli bir devinim içinde sağlam bir sanatçı hamurunun hakkını vermekte olabildiğince başarılı olmanın yollarını bulmak için amansız bir çaba içinde bu yaşam kavgasına yalın kılıç dalmaktan geri durmamıştır.

Sanatçıların birbirlerine el vermek yerine, birbirlerini silip yok etme çabalarına bir anlam veremiyorum. Güçlü bir kimlik olabilirsin, her adımında yerler yerinden oynayıp gümbür gümbür ses vererek hizaya gelebilir. Ama

sonuçta iki ayağın ve de güçlü bir beden var. Sen çıkartsan çıkartsan bir kişilik ses çıkartabilirsin. Yani ne kadar büyük olursan ol cürmün kadar yer yakarsın. Boşuna böbürlenip kostaklanmana gerek yok. Adım sesleri birken üç, üçken beş, beşken yüz olduğunda sen bak o zaman gümbürtüyü.

Hep böyle olsun istedim. Yanımda dostlarım olsun, yolumuz belli, izimiz belli. Kentimizin hâli de ortada. Sanata yolu düşenlerin her biri azıcık palazlanmaya görsün anında İstanbul dükâkâlinin yolunu tutuyor. Haksız da sayılmazlar, taşranın sesi İstanbul dükâkâline kısık gider. Gideni de susturup görmezden, bilmezden gelirler. Yani tek başına ağzınla kuş tutsan bir tumul ekmek yok.

Yol sıkıntılı, taşlı, çakıllı, dikenli... Ancak yanındaki güçlü dostlarla yürünecek bir yol. Dostlarla yürüyeceksin ki adımların pek, güçlü ve yeri göğü inleir olsun. Sesin sese değip eklenir olsun ki bilmem hangi dükâkâllardaki körün, sağırın, rahatsız bozulsun, kulaklarına kar suyu kaşın.

Kaan Eminoglu'nun Samsun'a geleceğini haber aldığımız sevindim doğal olarak. Samsun kültür ve sanata fazlasıyla katkılarda bulunabilecek genç bir sanatçıydı. Kentimize yerleşecek nitelikli yazın sanatı emekçilerinin sayılarının çoğalması, bu kentin kültürel düzeyine ve varlığına da gözle görünür bir katkı yapacaktı. Nitekim Samsun'a ayak basar basmaz aramızdaki yerini aldı. Yerinde duramayan kıpır kıpır bir delikanlı o. Kavğaların içinden gelmiş, Samsun'dan öte yarıların dükâkâllarına karşı savasını daha bir güçlü ve sağlam bir biçimde sürdürecekti.

Kaan Eminoglu'nun Samsun'a gelişinin güzel bir öyküsü var. Eşi Samsun kızı. Öğretmen ve doğal olarak Samsun'da yaşamayı yeğliyor. Bu güzel kıza ikna etmenin tek yolu Samsun'da yaşamayı kabullenmek. “Aşk için ölmeli, aşk o zaman aşk...” diye bir Sezan Aksu şarkısı var ya, işte bu da öyle. Hem yaşamak varken neden ölmeli? Yanında sevdiği varsa insan dünyanın öbür ucuna gitmez mi? Bizimki dünden razı, tasını tarağını toplayıp Samsun'da alıyor soluğu. Şimdilerde Samsun çok güzel bir kent çok sevdim abi, diyor... Bilmez miyim, diyorum, içinde sevdiğin yoksa cennet olsa ne yazar.

Kırk beş yılı aşkın bir süredir Samsun'dayım. Bu süre içinde elimden geldiğince çalıştım, uğraştım, didindim, kavgalar verdim. Sesim ne derece duyuldu bilemem ama şu son yıllarda içimdeki ateşin yavaş yavaş soğuduğunu duyumsar oldum. Ne İstanbul umurumdaydı ne de oralara dek sesimin duyulması. Bu konunun nedenleri üzerinde durmaya kalkarsak kalan ömrümüz yetmez. Yine de bir umut var gibi. Bu delikanlının (K. Eminoglu) enerjisi

beni yeniden eski günlere götürdü sanki. Onda yıllar öncesindeki ben'i görür oldum. Yeniden yazma isteğim arttı, yeni yeni projeler üzerinde çalışır oldum. Sanırım iyi bir yoldayız.

Bu aralar, Kaan Eminoglu'nun, *Yalnızım Türkiye Kadar*, şiir kitabını okuyup irdelemeye başladım. İlk izlenimlerimi sizlerle paylaşmak isterim. Şiiri de paylaşıyorum, bu şiirin incelenmesinin ilk görtüş ve bakışla kaleme alınmasıdır. Bir şairi yalnızca bir tek şiiriyle anlatamazsınız, yine de az da olsa bir fikir verebilir. Onun için yalnızca bu şiirden bir Kaan Eminoglu portresi çizmeye çalıştım.

"Kaan Eminoglu
Bir seksen beş boy
Yetmiş yedi kilo
Toplumcu şair,
Ölünce adı itinayla
Parklara verilir
Baştan başa ret
Ve
Müzelik bir hassasiyet
Öyle olması gereken hasar
Tenezül edip de
Sigortadan alınmamış o para
Şiirleri süsleyen derin yara
Beni bir ana gibi sarar
Yalnızlık, Türkiye kadar"

Sanatçı ne kadar gizlemeye çalışsa da döner dolaşır hep kendini koyar ortaya yaptılarında. Anlatım biçimi, kullanılan sözcükler, sözcüklerin kökenleri, bağlamları, geçmişle bugüne kurdukları her tür ilintileri hep sanatçının iç dünyasının bir iz düşümüdür. Kimi apaçık söyler söyleyeceğini, kimi şifreler, çözümü güç bilmecelemlerle anlamı gölgeler, bazen yalnızca kendi bulacağı anlamsal bir yanıtın yolu izi seçilmez sokaklarında ipuçları bırakarak, hadi beni bul, dercesine anlamlarla oynar. Bu da bir bakıma kaleme alınan içinde kendini saklama, kendinden ipuçları vermeyerek kendini oralarda bir yerlerde var edebilme tutkusudur.

Okumasını, çözmesini bilen okur yazılan ardındaki gizlenen sanatçı yüreğini bulup çıkarır oradan. Bu yoldaki karşılaştığı güçlükler onun okumasındaki yaşam tatları olarak dönüverir onlara. Çözümü çözebilmenin doyumsuz mutluluğudur bilinçli okuyucuyu kendine çeken. Kimi de hiç sıkıntıya sokmaz sizi. Sözcükler ve onun oluşturdukları birliktelikler öylesine açık seçiktir ki bu kez sizi başkaca anlamsal ve biçimsel güzelliklerle kendine çeker. Kaan Eminoglu, imgelerle içli dışlı olmaya hayır, demese de çoğunlukla açık ve net söylemlerden yanadır. Söylemek istediğini pek evirip çevirmeden olduğu gibi söylemeyi yeğler. Kitaba adını da veren "Yalnızım Türkiye kadar" şiirinde de böylesine bir anlayışın örneğini görürüz. Şiir-

de şair öncelikle kendiyi ilgili fiziksel bir betimlemeyle başlar şiirine, ardından da özsel kimliğinin ipuçlarını sıralar bir bir. Bunları yaparken de dolaylı değil doğrudan bir anlatım yolu tutar.

Kimliğine sinen doğrular ve yaralı yüreğinin yansıttığı duygusal iç döküşler, bir bir sıralanır dizelerde. Örneğin, kendini toplumun detleriyle dertlenen, toplumu önemsemeyi öncelikleyen bir şair konumunda görtür kendini. Bu onun sanatçı kimliğinin olmazsa olmazıdır öncelikle. Bir şair olarak kendini konumlandığı bu toplumsal bakış çerçevesinde çevresine, giderek de Türkiye kapsamında bakışını olgunlaştırır. O, toplumla ve ülkesiyle aynı havayı soluyan, aclarıyla, hüznleriyle, yalnızlıklarıyla dertlenen bir ruhun sese, söze, dizelere dönüşen kimliğine bürünür.

Ölünce adının parklara verilmesi, bir şair dileğidir. Verilir verilmez ama bu hep özlelerde saklanan bir dilektir. "Baştan başa ret" dizesi sanat yolundaki bir başka özelliğini ortaya koyar. Bir sanat ilkesi, seçilen bir yol, olması gereken diye iddialı bir biçimde ortaya konan bir kural olarak görülebilir. Kendini yakından tanıyanlar için bu dize pek de yaban bir söz olmasa gerek, inandığı yolda kavgaya dalmaya dünden hazır bir şairdir. Doğru diye kabullenilen ya da kabul ettirilmesi için zorlanılan düşüncelere boyun eğip rıza göstermekten yana olmamaktır bu "ret" olgusu.

"Şiirleri süsleyen o derin yara" diyebiliriz ki kullanılan tek imge öbeğidir. Yine de bu dizeyi "yalnızlık" sözcüğüne uladığımızda anlam kolaylıkla kendini açık eder. Şiirlerinde kendi yalnızlığıyla Türkiye'nin yalnızlığı arasında bir bağ kurarak, dikkati bu yalnızlığın nedenleri üzerinde yoğunlaştırmaya çalışır. Aslında onu rahatsız eden, özlemediği bir Türkiye'nin bir türlü gerçekleşmesinin verdiği iç rahatsızlığıdır.

Bu aralar, "Türk edebiyatı, Türkçe edebiyat konusuna taktı kafayı. Ortalık toz duman. O, büyük büyük dediklerimiz, orta-ya yalın kılıç dalan bu gencecik delikanlıyla kıyasıya bir cenge tutuşmuş. Bu konuyu birazcık fazla kaşımadın mı, diyorum, güllüyor ve yanıtını bir çırpıda veriyor: "Türkiye'de herhangi bir sorunun çözülebilmesi için o sorunu popüler hâle getirmek dışında bir çare yok."

Bu düşünce kimimizce uygun olabilir, kimimiz de böyle bir eylemi hoş görmeyebiliriz. Yapacak bir şey yok, her yiğidin bir yoğurt yiyeşi var, deyip işimize bakacağız. Ben de kişisel olarak bu Türk edebiyatı mı, Türkçe edebiyat mı, konusuna bilinçli bir tarafım. Ortalık toz duman olduğu günlerde yaptığı bir paylaşımı üzerine biraz da esprili bir yanıtla desteklemiştım onu. Adı birilerince şiirirdikçe şişirilmeye çalışılan Vural Bahadır Bayralı, adında bir zatı muhteremin Türkçe edebiyatı, Türk edebiyatı tartışmasına yumurtladığı yanıt: "Ben "Türk şiiri yazmıyorum, Türkçe şiir yazıyorum. Zaten etnik olarak Arnavut'um, hissiyat olarak da İtayan şairiyim. Kahrolsun faşizm, kahrolsun her türlü milliyetçilik, her türlü ırkçılık, yaşasın enternasyonal!

Yaşasın dillerin kardeşliği!" gerçi biz ilk adımı Bahadır olarak yazmış olsak da o, kendini W.B Bayrıl olarak adlandırıyor. Eminoğlu'nun bu tartışmayı biraz da bu zata muhterem üzerinden edebiyat sahnesine taşıması dolayısıyla W.B. Bayrıl ön plana çıkıyor. Eee, reklamın iyisi kötüsü aranmaz. Dedim ya ben de tarafım bu konuda, hem de yılların öfkesiyle için için kaynayan bir taraftar. Her zaman yaptığım gibi rahmetli İsmet İnönü taktiğiyle kendimi frenliyorum. Acele etme, sus ve düşün... Kendimi sakinleştirip esprili bir dille yanıtlıyorum Kaan Eminoğlu'nu :“Bence adam haklı, ne diyor:”...etnik olarak Arnavut'un, hissiyat olarak da İtalyan şairiyim.”

İyi ya, biz de etnik olarak da duygusal olarak da Türk'üz ve de Türk şairiyiz. Dilimiz Türk Dili, edebiyatımız Türk Edebiyatı; şiirimiz Türk Şiiri, romanımız Türk Romanı...vb. (Bu arada en büyük övünçlerimden biri de Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olmamdır.)

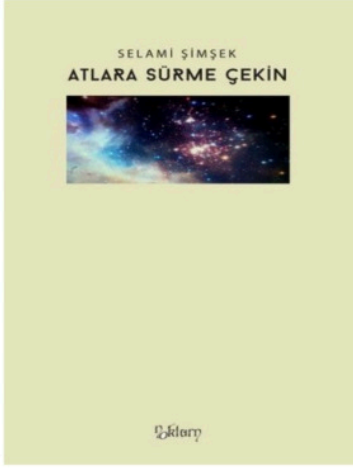
Bir Arnavut'un, İtalyan'ın ya da herhangi bir etnik gruba ait kişinin köklerine dönük öykünmeler içinde olmasına gücenilmez. Rahmetli dedemin de dediği gibi, daha sonra sakın bir biçimde neler katranı kırk yıl kaynatsan da şeker olmaz, o hep aslına çeker. Bırakın Arnavutça(!) şiiri onun olsun, Türk şiiri de bizim.

Ama yine de onlar kahrolmasın. Çünkü “Tüm güzellikler karşıtlarıyla var olurlar.”

Fotoğraf: Kaan Eminoğlu-Zekeriya Çavuşoğlu (Samsun)

KİTAP RAFI

Selami Şimşek,
Atlara Sürme Çekin,
Noktürn Yayınları

Selami Şimşek birçoklarının yaptığı gibi içinde İzmir geçen şiirler yazmamış, İzmir'in içinde geçen şiirler yazmış.

Varlığını gizleme, kendini ele vermeme perdesini kaldırıp atan şair, kitap boyunca duygularla doğa arasında bağdaşım kurarak gözümüzün önünde olan ama mevcut hız ideolojisi nedeniyle görme yetimizin imkânlarından mahrum bıraktığımız küçük ayrıntılardan büyük sonuçlara ulaşmaya çalışan bir özne olarak karşımıza çıkıyor.

İlk şiirden son şiire kadar nesne, an ve insan arasında geçen duygusal bir üçgen şiirleri okudum.

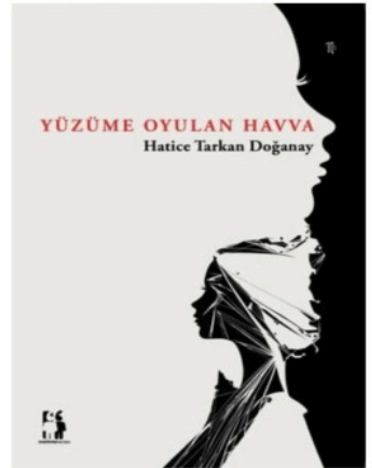
Bakışın sınırının hayal gücü ile aşılabileceğine şahit oldum.

Altı çizili satırlar:

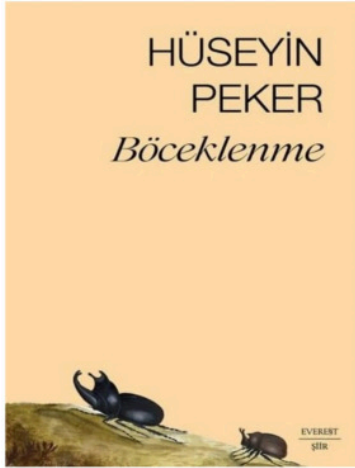
“Nefesini tutup Gizem yazmış keskiyle / Bostanlı sahilindeki mor mermerin üstüne/Az ileride delik deşik bir kalp, ok yarası/ Ezelim kanıyor Afyon-Milas arası”

Yüzündeki değil özündeki Havva'yı yazıyor. Hayat mücadelesinde yere düşmüş ama kalkıp sözcüklerle dans ediyor. Lirik ama romantik değil. Yenik ama gücenik değil. Hayat hanesine hep zarar yazılanlardan. Hayal sahnesinin başrolüne talip. Sen ile ben arasında gidip gelen bir sarkacın arkasından geliyor sesi. Kısa aralıklarla uzun nefesler alıyor. Dar anlara geniş mesafeler düşüyor. Muhalif. Altın oranla başı dertte. Estetikle kumar oynayıp kazanmış, kazandığından fazlasını şiire yatırmış. Hiçliğe inanıyor yine de muhalif bir bilinç.

Elbette bu kadarı yetmez onun şiirini anlatmaya. O yüzden kadeh kaldırmakla yetiniyorum şimdilik, onuruna.

Hatice Tarkan Doğanay,
Yüzüme Oyulan Havva,
Metinlerarası Kitap

Hüseyin Peker,
Böceklenme,
Everest Yayınları

Tedarik Zinciri Geniş Bir Kitap: Böceklenme

Hüseyin Peker içini sürekli kazan ve kendini keşfetmekten yorulmayan bir şair. Bazı insanlar bir yere varmak için çabalamaz, yaşam alanını içselleştirir, hayatı bir değişmezlik dairesi içinde yaşar. Hüseyin Peker’de bu tutumun tam tersi var. Hep bir keşif, farklı bir bakış, farklı bir algılayış ile yazıyor. Tekrara düşmüyor, kitabın şairini bilmesem yazılanlara bakıp çok genç bir şair derdim. Çünkü aktüel söyleyişler baskın, zıppır bir çocuk hassasiyeti, romantik ironi dediğim bir tavrı muhafaza ediyor. Gerek dergilerde okuduğum gerek bu kitapta okuduğum şiirlerinde kimseye benzemeyen yanlarını bileye bileye keskinleştirmiş bir şair hassasiyeti var. Herkesin sözünü tükettiği bir çağda, sözü-

nün anlam çeperini genişletmekten haz duyuyor.

Peker, temel bir problemi şiirle çözmeye çalışıyor. Bu problemin adı: zaman problemi. Bu içselleştirilmiş problem şiirinin izleğini ölüme ve ölümlle ilgili imgelelere getiriyor daima:

Altı çizili satırlar:

“tabutuna ‘ölümsüz’ yazdıran herkes / evi satıyor musun diye soruyor önüne gelene”

Okuyucuya üç öykü ve yirmi dört denemeden oluşan bir kitap sunan yazar, “zaman her şeyi eskitirken amaç biraz da zamanın elinden bir şeyler koparmak... Bizden geriye bir şeyler bırakmak...” diyerek kitabın yazılış amacından bahsetti. Birinci bölümde yer alan öykülerden Dervişin Sırrı’nda kahramanımızın tarihî şahsiyetini belki de siz bulacaksınız. Tarihin unutulmuş yüzünde Cabir Bin Hayyan sizleri bekliyor olacak. Issız İklimler Şehri’nde adı bilinmeyen zamana terk edilmiş bir ilçede bozkırın beyazında zaman siz olacaksınız. İğde Ağacı’nda yalınlığın, yalnızlığın; kaderini, kederini soğuk bir öyküde yaşayacaksınız. İkinci bölümdeki denemelerdeyse aşka, kadına ve sorgulamalara dair yazılar karşılıyacak sizi.

Peki neden Hiçbir?

Hiçbir, bir sıfattır. Bir adın önüne getirildiğinde onu belgisiz sıfat yapar. Yani bir ismi belirtmesi gerekirken belirsizleştirir. Belirsizlik insanı rahatsız eder. Belirli hâle getirmeye çalışır insanoğlu her şeyi... Belirsizliği hayatın her alanında yaşıyorsunuzdur. Burada da mevcut belirsizliği göreceksiniz. Her okuyucuda Hiçbir’in nasıl belirdiğini görmek dileğiyle...

Ender Bektaş,
Hiçbir,

Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık

OĞUZ ERTÜRK'LE SÖYLEŞİ

Eren Koçdemir

1. Sayın Oğuz Ertürk, öncelikle kendinizden bahsedermisiniz?

1990 Kocaeli doğumluyum. Halen Kocaeli'nde yaşıyorum. Evliyim ve bir kız çocuğum var. İsmet Özel'in iki mısrasını sürekli zihnimde çeviriyorum: "dünyaya gelmek saldırıya uğramaktır" ve "sabah şairin üzerine saldırıyor" aslında dünya hayatındaki ilk saldırıdan son anımıza kadar olan bütün kötülöklere karşı koymak. Bütün meselem bu.

2. Şiir yolculuğunuz nasıl başladı? İlk denemeler, yayın süreci?

99 depreminde depremde çocuklar için hem etkinlik hem de ders anlatılan bir mekan açmışlardı. Orada mavi kocaman bir dosyanın içinde yer alan şiirlerle tanıştım. Şiirlerin içindeki kafiye beni etkiledi. Şiirin ritimli bir şey olması bana o zamanlar çok ilginç geliyordu. Sanki büyülenmiş gibiydim. İlk şiir denememi eve giderken denemiştim. Kafiye üzerine çalışmalar yapıyordum. Lise yıllarıma gelince şiir serüvenim daha farklı hal almıştı. Çünkü 2002 Türkçe rap, müziğin efsane albümlerinin çıktığı dönemde ve hem şiir hem de rap müzik için lirik yazmaya gayret ediyordum. Sonrasında Necip Fazıl'ın özellikle *Kaldırımlar* ve *Kafiye* şiirini ve ardından Nâzım Hikmet'in şiirlerini okuyunca müzik sözleri yerine şiirin ahenginde kaybolmak bana daha cazip gelmişti. Üniversiteye başladığım yılın akabinde İzmit merkezli *İstasyon* dergisi çıkmıştı. Bir arkadaşım ziyaretim esnasında *İstasyon* ekibi ile tanıştım. İlk şiirlerim *İstasyon* dergisinde yayımlandı diyebilirim. O süreç, şiirde kendi sesimi bulmam açısından bana büyük bir destek verdi. Nihayetinde, sonra bir okyanusa açılır gibi diğer dergilere şiir gönderme imkânı buldum.

3. Şiirinizin kaynaklarından, sanatınızı oluşturan öğelerden -poetikanızdan- bahsedermisiniz?

Ben şiir ve komedinin hayatın içinden geldiğine inanırım. Çünkü hayatın içerisinde yer alan tezatlık, komediyi sağlam bir şekilde beslediği gibi şiiri de besliyor. İnsanların güldüğü şeyler genelde tezatlık barından şeyler oluyor. Aynı şekilde şairler de hayatın tezat ve absürt tarafından besleniyor. Güven Adıgüzel, "Sınavda Çıkmayacak Sorular" şiirinde bunun en güzel örneğini sunuyor bize:

*Teşekkür ediyorlar, çok yaşıyorlar, işe geç kalmıyorlar
çeyrek altını önemsiyorlar, küresel ısınmayı ve beş çayla-
rım
ortadoğu'yu ihtiyaç halinde seviyorlar, gökdelenleri her
haliyle
eve geç gelmeyi borsaya bağlıyorlar, geriye kalanları
astrolojiye*

Bir ara şairleri otobüslerde görünce hayret edenler vardı. Şairler ile popstarları karıştırıyorlar sanırım. Şair o otobüste yer alan mevzuada şiir çıkarır. Mert Mevlüt Gökçe, o otobüste sınava yetismeye çalışan bir şiir çıkarmıştır mesela.

Ben işte şiirin aslında ana damarında duruyorum, orası sokaktır. Çünkü sokakta olduğunuz sürece bir şiir muhakkak sizi yakalar. O gün yaşadığınız, şahit olduğunuz olay zihninizi kurcalar ve zihinde dolaşan kurtlar şiir olarak karşımıza çıkar. Sanatımın kaynağı hayatın içinde bizzat şahit olduğum tüm mevzuların hem birebir hem de genele yansımalarıdır. Ayrıca Şuara suresi de poetikamın oluşmasında etkilidir. Ayette şairler için: "Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söy-

lediklerini görmez misin?” devamında ise: “Ancak iman edip iyi işler yapanlar Allah’ı çokça ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır...” bu yüzden hakikati şiir ile aramaya çalışıyorum.

4. İlk şiir kitabımız 'Değiş Yahut Bekleyiş', 2021 yılında okurla buluştu. Bu toplamın bir araya gelmesindeki motivasyonunuz nasıl oluştu ve vücut buldu?

Değiş Yahut Bekleyiş ilk göz ağrım 2010 yılından beri kaleme aldığım şiirlerin toplamı mahiyetindeydi. Üniversite yıllarında yaşadığım hissiyatın ürünüdür diyebilirim. O sırada *İstasyon* dışında başka dergilerde yeni yeni şiirlerim yayımlanıyordu. Bu beni yazma noktasında teşvik ediyordu. Ayrıca o dönemlerde Safranbolu’da yaşamını sürdüren şair Hüseyin Avni Cinozoğlu ile tanışmam büyük etken oldu. Gömlek cebimde bir şiir ile gitmiştim tanışmaya. Birkaç şiirimi okuduktan sonra tavsiyelerde bulundu ve kesinlikle şiiri bırakma demişti. Belki de bu, şiire olan inancımı ve kavgamı daha da sahici kılmama ve devam etmeme neden oldu. Sonrasında şiirlerim yayımlanmaya devam etti. Mehmet Önder Karakaş’ın teşviki ile kitap çıkarma sürecine gittik. O zaman sevgili editörüm Emre Ay’ın büyük katkısı ile kitabı çıkardık.

5. 'Değiş Yahut Bekleyiş'e, "İbrahim'i beklerken..." ifadeleriyle başlıyorsunuz. Eyleme geçmek yahut beklemenin sizdeki çağrışımları nelerdir?

Eylem için doğru adım önemlidir. Herkes bir eylemin içerisinde ama insanlar çoğunlukla buldukları ortamın dahi farkında değiller. Ben genelde bireysel eylemler peşinde olan bir insanım. Beklemek benim için doğru adımı atmak içindir. İnsanlar sürekli hareket halinde ve her şeye yetişmeye çalışıyorlar ama kimsenin bir yere vardığı ve merhem olduğu yok. Bu yüzden bunca amaçsız koşurma arasında durmak aslında en büyük eylemdir, düşüncesi ile yazılmış şiirler ve beklemek benim için kutsal bir vazife gibi.

“İbrahimi beklerken” ifadesi de bunun sonucunda ortaya çıkıyor. Üniversite bitmişti. Herkes bizden bir şeyler bekliyordu. Bir eylem... Yani bu eylem sınavı kazanmamız ve atanmamızdı elbette. Bir gün bana bir baltaya sap olduğun yok, diye söylenmişti. Bunun üzerine “bekliyorum bir baltaya sap olmak için İbrahim’i” demiştim. Çünkü bir baltaya sap olalım ama put üreten bir baltaya değil. Onları yıkan, hakikati hatırlatan bir baltaya sap olmak için, dediğim gibi doğru hamle için, beklemek ama bilinçli beklemek her zaman iyidir.

6. İkinci kitabımız 'Şehre Giriş Talimi', 2023 yılında yayımlandı. İlk kitabımızla benzer konu ve temalar bizi karşılıyor bu kitapta da. Toplumcu yönü ağır basan, epik anlatımlı uzun şiirleriniz dikkat çekiyor.

“devletin görüş mesafesinde değiliz sevgilim bundandır halkın haklı yumrukları anlam yüklemekten çıkamıyoruz sabrın eşgaline faça atılan bir çağda ben parmaklarımı göğe doğru uzatıp uzanıp bir ızdıraba...” (s. 45)

sabrın eşgaline faça atılan bir çağda sizce şairin konumu ve görevi ne olmalı?

İkinci kitabın toplumcu yönü daha ağır, evet. Çünkü artık gerçekten sabah, şairin üstüne saldırıyordu. Evlenmiş, ev geçindirmeye gayret ediyorum ve herkesin dayı yarıştırdığı ortamda kendi hakkım ve onurlu yaşama tutunmaya çalışıyordum. Ve şahit olduğum tüm ahlaksızlığa bir isyan gerekli olduğunu düşünerek, bireysel eylem demiştim ya, işte benim için eylem şiirdi. Çünkü poetika sorunuzla bağlantı yaparsak Şuara suresinden sonra Müslüman bir şair Peygamber Efendimize kendi durumunu sorduğunda “Senin şiirin düşmanın kılıcından iyidir.” demiş. İşte benim şiirim o Müslüman şairin şiiri gibi olmalı demiştim kendime.

Şair mevzunun tam merkezinde olacak ama mevzu olmayacak. Şair Ömer Lütfi Mete’nin dediği gibi:

*Mızrakla gürzden
Dabbetülâz'dan
Deccal'dan, yedi düveldən
Korku nedir bilmeyen ben"*

Ne diyor devamında “*Tir tir titriyorum Gülce'den.*” Şair bir tek fani olarak yarine bakmaktan ona zarar vermekten korkacak. Tıpkı Medine Müdafasında, Ömer Fahrettin Paşa'nın yaveri İdris Sahih Bey'in kaleme aldığı şiir gibi olmalı.

*Ne kanlar akıttık hep senin için
O ulu Kitab'ın hakkıçün aziz
Gücümüz erişsin ve erişmesin
Uğrunda her zaman döğüşeceğiz*

Şair kahramandır, demiyorum. Olmalıdır da demiyorum. Şair sevdiği ve inandığı şey için dövüşmeli ve sadece ondan korkmalı. Ondan sonra kahraman deseler ne olur demeseler ne olur. Şair deseler ne olur demeseler ne olur. Bilginin hakkını verdikten sonra ...

7. Şiirinizi ortaya koyduğunuz dönemden itibaren, bugüne değin geçen süreçte Türk şiirini nasıl değerlendirirsiniz? Günün şiiri hakkında neler söylersiniz?

Şiir ve komedi benzer demiştik. Şiir ve şarkı da birbirine benzer. Çünkü ses zamanla değişen güncellenen bir şeydir. Türk şiirin yazılı, yazısız, kopuzla, bağlama ile matbu ve dijital ile varlığını sürdürmeye devam ediyor. Yaşam değişiyor, bireysellik daha da artıyor ve buna görünürlük telaşı da ekleniyor. Dijital dünyanın olmadığı dönemlerde bir şiirin okuyucuya ulaşması, şairin şiirinin akıbetinden haberdar olması haftalar alıyordu. Bugün ise birkaç gün içerisinde şair okuyucu ile buluşabiliyor. Görünürlük artınca sanki sonradan gelenler yani görünenlerin bir kıymeti kalmayacakmış gibi bu sefer şair seri bir hayat yaşadığı gibi, seri bir şiirin içerisine giriyor. Bunu herkes için söylemiyorum tabii. Bu açıdan şair, görünürlüğü yakalarken kendisi geliştirmeyi, yani niteliği ıskalayabiliyor. Her şairin kendi vasatı vardır. Bu vasatı muhafaza edip görünür olmayı tercih etmek şiiri bir noktaya taşımaz. Bir arkeolog gibi sürekli kazı alanında olmak ve şiirin toprağını yoklamak bize yeni bir medeniyet bulmuşçasına heyecanlandırabilir. Bu açıdan günümüz şiiri toprağın yüzeyinde ARGE yapmakta. Fakat yavaş yavaş şiir medeniyetine doğru yola çıkarlar da oluyor, olacaktır da. Türk şiirine olan inancımız kalbimizdeki mevcut konumunu koruyor.

8. Türk şiirinde özellikle 1980'lerden itibaren gelen bir kuşak tartışması mevcut. Kuşak meselesini nasıl değerlendirirsiniz? Siz kendinizi bir kuşağa dahil ediyor musunuz?

80'ler bir kuşak barındırıyordu ve öyle de gerekiyordu. Çünkü 80'ler herkesin az çok bildiği bir dönem. Türk şiiri toplumcu şairlerin, kimileri slogan şiir deseler de, varlığı ile tanıştı. Dediğim gibi güncellenen dünya yaşamını etkilediği gibi sesi de etkiliyor. Fakat günümüzde kolektif bir mesele yerine bireyselleşen bir şiir dünyası var. Bu durum kuşak kavramını günümüzde neredeyse imkânsız kılıyor diyebiliriz. Ben samimi ve hakiki her şiirin akranıyım. Karacaoğlan ile de akranım, Nâzım Hikmet ile de... Benim için kısas, yukarıda belirttiğim iki unsurdur.

9. Günümüzde şiirle ilgili tartışmalardan biri de yıllıklar meselesi. Günümüz yıllıkları o yılın birikimini yeterince yansıtıyor mu? Sizce bir şiir yıllığı nasıl olmalı?

Yıllık büyük bir iş. Öncelikle tüm emeklere teşekkür ederim. İyi bir çalışma ister ve titiz bir çalışma olmalı. Türk şiirinin arşivi için hepsi kıymetli. Her olayda olduğu gibi adamcılık yerine hakkaniyet ön planda olunca yıllık da daha iyi sonuçlar verir. Yıllık hazırlarken tüm dergiler matbu yahut dijital incelenmeli. İsimlere değil eserlere bakılmalı. Fakat ne yazık ki eser değil isimlere bakılınca verilen emeklere yazık oluyor.

Dümdüz Şiir

Şairlerin Dedesi
Haydar Ergülen'e

1.

Milyenyumun ilk şiirlerinden birinde
Ne demişti Haydar Ergülen:
"Muzaffer ol düzyazı
Yenilenler şiirdir!"

2.

Bulutlara yağar düz yazı
Şiirse sınımsıcak kılar ayazı
Oysa hava hâlâ soğuk
Yağmurlarsa paldır küldür
Sönük kaldı birkaç yıldır
Çıkmıyor şiirin avazı

3.

Sınırı çok ileri çektin
Kendine gel ey düzyazı
İtaat ve ibadet et
Bunu herkes bilir
Seni yaratan şiirdir

Düzyazı hiddetli bir sestir
Şiirse teli kopuk saz, kırık bir lir
Zamanla tutuşunca kavgaya
Hangisi galip gelir, kim bilir

Sadece askerler, polisler değil
Öfkeler de nöbet tutar
Üstelik yapışırılar oldukları yere
Sürülmeden bir tutam tutkal

Anlayışlar galebe çalar öfkeye
Düzyazılar emindir, kesindir
Şiirlerdir benzeyen keşkeye

4.

Kızı olan at aramaz kendine
Oğlu olanın vay hâline
Düz yazıdır oğul, silinir
Şiirdir kızlarımız şiir

5.

Tekkede mürşit olurlar
Sokakta yurttaş
Nasıl anlaşır bilmem
Sakin sular ve öfkeli lavlar

6.

On bir yıla bir şampiyonluk
Sığdırmak için mi Fenerbahçe
Kupalarla dolu bir maziye
Sahip olmak için mi Galatasaray
İtiraz kabul etmeyen bir gerçek
Cimbom düzyazı
Fenerbahçe'dir şiir

7.

Bir küçürek öykü, Ferit Edgü
Yitik gemisi Ada'ya gitti geçen yaz
Bazı öyküler şiirdi onda
Bazı şiirler öykü

8.

Sadece insanlar değil
Ataklar da panik depresif
Bunun için her eve
Bir bimarhane gerekir
Ne de olsa durgun suya düzyazı
Damlayana şiir denir

Çoğunu yitirdin sözün
Bana düştü azı
Boşa gerdin yayı
Atıp o oku
Heba etme ömrünü artık düzyazı
Şiir gibi rakibin varken
Vuramazsın sonsuzluğuşu

Kaan Eminoğlu

EKENEK

HAYAL / ESTETİK / EMEK